

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسوله

Kitabın Adı:
KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR -17-
ATALAR YOLU

Yazarı:
Ahmed Kalkan

Tashih:
Ahmed Kalkan

Mizanpaj:
Ehl-i Dizayn

Kapak Tasarım:
Ehl-i Dizayn

İstanbul 2012

Baskı:
İSTANBUL MATBAACILIK
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi B Blok No:21
Topkapı-Zeytinburnu/İSTANBUL
Tel: 0 212 482 52 66

ATALAR YOLU

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR
-17-

Ahmed KALKAN

İnsanlara karşı ticarî amaç güdülmeyen bu eserin hiçbir hakkı mahfuz değildir. Kâr gayesi güdülmemek şartıyla dileyen dilediği şekilde, tümünü veya bir kısmını çoğaltabilir, korsan baskı yapabilir, dağıtabilir, iktibas edebilir, kitabın ve yazarın ismini vererek veya vermayerek kopye edebilir, mesaj amaçlı kullanabilir. Yazarın hiçbir telif hakkı söz konusu değildir, şimdi ve sonra bir hak talep etmeyecektir. İlim, insanlığın ortak malıdır. Ve ilim Allah için kullanılınca insana fayda sağlar.

İTHAF

*Canlı KUR'AN olmaya çalışıp toplumu
KUR'AN'la canlandırmaya gayret eden
ve tâğütlara karşı KUR'AN'la mücadeleyi
bayraklaştıran her yaştan muvahhid gençlere...*

*Doğru okuyup doğru anlayan, dosdoğru
yaşayıp insanları doğrultmaya çalışan
KUR'AN dostlarına...*

*Ümmetin ihyâsının vahdet içinde yeniden
KUR'AN'a dönüşle mümkün olduğunu kavrayıp
nebevî usûlle KUR'AN ve tevhid eksenli dersler
ve cemaat çalışması yapan tâvizsiz dâvetçilere,
her yaştan genç dâvâ erlerine...*

Önsöz

Bismillâh, elhamdu lillâh, ve'ssalâtu ve'sselâmu alâ rasûlillâh.

İslâm, atalar dinini eleştirir; müşriklerin putperestlik ve şirklerinin temel gerekçelerinin “atalarının yoluna uymaları” olduğunu belirtir. Küfrün önderlerine “ata/baba” lakapları takar. Sözelimi asıl adı Amr bin Hışam el-Muğîra olan azılı İslâm düşmanı şahsın adını Ebû Cehil (Câhillerin, câhiliyenin atası/babası) diye dillendirir. Asıl adı Abdul’uzza olan ve Hz. Peygamber’in amcası olduğu halde İslâm düşmanlarının başında gelen şahsa Ebû Leheb (Alevin atası, cehennemliklerin babası) unvanını Kur’an (111/Tebbet, 1) verir. Kur’an, soyu kesik, evlâdı olmayan veya kısa bir süre sonra nesli kesilecek olan “ebter” kimselere de Ebû Leheb örneğinde görüldüğü gibi “baba” lakabı takar. Nice baba/ata lakaplı kişinin çocuksuz olduğunu, kimsenin gerçekte babası olmayan ebter tiplerin baba adını ve rolünü çok sevdiklerini görüyoruz. Mafya babalarını ve benzeri babaları da hatırlamak uygun olur. Ayrıca İslâm, kendi babası dışında başkalarına baba demeyi, başkasına babalık isnâd etmeyi günah sayar; hadis-i şerif bu durumu kesin bir ifâde ile yasaklar. İnkârcıların durumu böyle iken Rabbimiz kitabında iman edenlere hitap ederek kesin ve net bir dille onları uyardı; değil câhilî kültürü ve atalarını taklid etme... bâtil üzere olan en yakınları, öz babaları ve kardeşlerini dahi velî (dost ve yönetici) edinmemelerini istemiştir (9/Tevbe, 23). Bu topraklarda “Atalar Dini” denilince iki şey akla gelir. Birincisi Bizden önce hayata gelmiş atalarımızdan bize miras kalan şeyler; ikincisi “Ata”nın dini, “Ata”lar dini”.

Ataların yolu, babalardan dedelerden devralınan din anlayışı, Kur’an ve Sünnet’e ters, hurâfe ve uydurmalarla, yanlışlarla dolu olabilir. Sırf babaların yolu diye, onların anlayışı diye bunları savunmak, bunları hak ve hakikat gibi görmek ataları kutsallaştırıp putlaştırmak, onları Allah’a ortak koşmak demektir.

Bu problem, sadece eski câhiliyenin problemi değildir; her dönemde ve her yerde izlerini devam ettiren bâtil bir anlayıştır. Bu anlayış, bazen ecdâdı yüceltmekle, ırkçılıkla, tarihi kutsallaştırmakla ortaya çıkar; bazen gelenek, görenek, örf-âdet ve körü körüne taklitçilikle kendini gösterir; “ele güne karşı”, “başkaları ne der?”, “ben bu yaşa geldim, bunları duymadım, dolayısıyla bu yanlıştır”, “senin yaştın kaç? Sen ne bilirsin?”, “biz hocalarımızdan, babalarımızdan böyle gördük, böyle duyduk; o yüzden

doğrusu budur" gibi ifâdelerle ortaya çıkar; bütün bunlar hurâfe ve bâtil inanışlar, câhiliyye mantığı olarak değerlendirilmelidir. Eski câhiliyye döneminde tevhidî çağrının önündeki en önemli itirazın bu anlayış olduğu gibi, günümüz modern câhiliyyesinde de de durum farklı değildir. Günümüzde şuurlu müslüman gençlerin sırât-ı müstakîm çizgisinde sahih İslâm'ı anlayıp inanarak yaşamalarının önündeki engellerden, belki de en büyüklerinden biri bu "atalar yolu" anlayışıdır. *"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine ve Rasûl'e gelin' denildiği vakit, 'babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter' derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?" (5/Mâide, 104) "Andolsun Biz, daha önce İbrâhim'e de hidâyet, dürüstlük ve bilgi gücü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık. O, babasına ve kavmine: 'Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller nedir böyle?' demişti. Dediler ki: 'Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler olarak bulduk.' Doğrusu, dedi, siz ve babalarınız, açık bir sapıklık içindeymişsiniz."* (21/Enbiyâ, 51-54)

Atalarının yoluna değil, Rabbinin dosdoğru yoluna tâbi olan, Allah'ın bir hükmü ve Rasûlün sahih bir sünneti varsa, atalarımız bu konuda farklı bir uygulama içinde olsalar da onları rab ve ilâh olarak görmediğimiz ispat ederek Allah'ın emrini ve hükmünü, atalarımızın hevâ ve zanlarına tercih etmek zorundayız. *"Tâğuta kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde vardır. (Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır."* (39/Zümer, 17-18)

Ne mutlu, Kur'an'ın herhangi bir emri karşısında, hemen "duyduk ve itaat ettik, diyenlere! Yazıklar olsun, "Ata"larını Allah'a tercih edenlere!

Ahmed Kalkan

ahmedkalkan@gmail.com

Kasım 2012, Ümraniye

İÇİNDEKİLER

ATALAR YOLU / 11

Atalar Yolu; Anlam ve Mâhiyeti / 11

Atalar Yolu, Her Dönemdeki Câhiliyyenin Temel Dinidir / 13

Kur'ân-ı Kerim'de Atalar Yolu İle İlgili Âyetler / 17

Atalar Kültü; Sosyal Çevre ve Geleneğin Putlaştırılması / 22

Hurâfe; Anlam ve Mâhiyeti / 25

Çokça Görülen Hurâfe ve Bâtıl İnanışlar / 34

Muska ve Muskacılık / 56

Yozlaştırılan Din; Halkın Dini ve Hakkın Dini / 67

Bu Din Benim Dinim Değil! / 73

Bid'at; Anlam ve Mâhiyeti / 76

Mescidlerdeki Bid'atlar / 83

Câmilerde Bir Büyük Bid'at; Mevlid / 92

Bir Büyük Bid'at Daha; Mescidlerin Süse Boğulması / 93

Taklit ve Taklitçilik / 94

ATALAR YOLU

- Atalar Yolu; Anlam ve Mâhiyeti
- Atalar Yolu, Her Dönemdeki Câhiliyyenin Temel Dinidir
- Kur'ân-ı Kerim'de Atalar Yolu İle İlgili Âyetler
- Atalar Kültü; Sosyal Çevre ve Geleneğin Putlaştırılması
- Hurâfe; Anlam ve Mâhiyeti
- Çokça Görülen Hurâfe ve Bâtıl İnanışlar
- Muska ve Muskacılık
- Yozlaştırılan Din; Halkın Dini ve Hakkın Dini
- Bu Din Benim Dinim Değil!
- Bid'at; Anlam ve Mâhiyeti
- Mescidlerdeki Bid'atler
- Bir Başka Bid'at; Mevlid
- Bir Büyük Bid'at Daha; Mescidlerin Süse Boğulması
- Taklit ve Taklitçilik

“Onlara (müşriklere): ‘Allah’ın indirdiğine uyun’ denildiği zaman onlar, ‘Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız’ dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseleler? (Hidâyet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağır, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler.”¹

Atalar Yolu; Anlam ve Mâhiyeti

Tarihin esasına, nakle ve ancak ilmî kaynakların tesbit edeceği birçok asırların tecrübelerine, daha doğrusu Allah’ın tayin edip indirdiği delillere bağlı olan hükümlerde geçmiş büsbütün atmak ve ondan habersiz olarak hep yeni şeyler aramak doğru değildir. Bununla beraber, körükörüne geçmişe taparcasına sevgi beslemek, ne olursa olsun atalar yolunu tutmak ve özellikle ilimden, dinden nasibi olmayan, hata ve sapıklıkları açık ve Allah tarafından beyan edilmiş bulunan ataları taassupla taklit etmek de onları, Allah’a eş ve ortak tutmak, cehâlet ve sapıklıkta boğulup kalmaktır.

Bu konuda aranacak olan şey; hak ve bâtıl, menfaat ve zarar, iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinliktir. Menfaatin, hakkıyla

---

¹ 2/Bakara, 170-171

menfaat; iyiliğin hakkıyla iyilik, güzelliğin hakkıyla güzellik olması için de Allah'ın hükmünü, hakkın delilini bulmak lâzım gelir. Bundan dolayı, bir şeye tâbi olma sebebi; eskilik, yenilik veya atalar yolu olup olmaması değil; Allah'ın emrine ve Hakk'ın deliline uygun olmasıdır. Allah'ın emrine uyan ve yaptığını bilen atalara uyulur. Aksine, Hakkın emrini tanımayan, ne yaptığını bilmeyenlere -atalar bile olsa- yine uyulmaz. Bu durum, eskilerde böyle olduğu gibi, yenilerde de böyledir. Bunun için fıkhıta "zarar kadîm olmaz" diye bir genel kaide vardır. "Kadîm, kıdemi üzere terk olunur" genel kuralı da bununla kayıtlıdır.

Bu bakımdan eski, hiçbir kayda bağlı olmadan eski olduğu için değil; açık bir zararı bulunmaması yönünden geçerli olduğu gibi, iyiliği ve güzelliği ilmin sebeplerinden biriyle bilinen ve hakkın deliline uygun olup sonradan ortaya konan yeni de geçerlidir. Kısaca, hak ve iyilik ölçüsü, ne eski ve yeni, ne de bilgisizlik ve istektir. Allah'ın emrine ve delile dayanan ilim gerçektir. Bunun için eski olsun, yeni olsun Allah'ın indirdiği delillere bakmayıp da ataların halini, yalnız ata olduklarından dolayı taklit etmek, onları Allah'a eşler tutmak ve hakkı bırakıp hayal ve kuruntulara, şeytanın emirlerine uymak, izince gitmektir ki, buna tutuculuk denir.

"Onlara; 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler..."² Bu âyet gösteriyor ki, bir hak (doğru) delile dayanmayan katıksız taklit, din hakkında yasaklanmıştır. Belli bir bilgisizliğe, sapıklığa uyup onu taklit etmek, aklen bâtıl olduğu gibi; şüpheli olan hususta da delilsiz taklit, din açısından câiz değildir. Açıkça belli olmayan hususlarda delilsiz söz söylemek ve o yolda hareket etmek, bilmediği bir şeyi Allah'a iftira olarak söylemek ve şeytana uyup bilgisizce hareket etmektir. Nitekim "Allah'ın indirdiği Kur'an'a ve diğer açık delillere, parlak belgelere ve bunların hükümlerine uyun" denildiği zaman Arap müşrikleri, taassupla böyle yapmış ve böyle söylemişlerdi ki, bu âyet bu sebeple inmiştir. Bir rivâyette de böyle diyen ve âyetin inmesine sebep olanlar, yahûdilerden bir gruptur. "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiği zaman bunlar: "Hayır, biz babalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona tâbi oluruz. Çünkü onlar bizden hayırlı, bizden daha bilgiliydiler" demişler, yapılan bu teklifteki âyet ve delilleri hiç düşünmeyerek taassuba sapmışlardır.³ Onların bâtıl gelenekleri ile ilgili tek otoriteleri, bunların, atalarının da gelenekleri olmasıdır. Ahmak izleyiciler bu tür bir geleneği,

---

2 2/Bakara, 170

3 Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, c. 1, s. 482-483

uyulması gereken bir otorite olarak kabul ederler. ⁴

Âyet-i kerimede kast olunanlar, ister İslâm'a ve İslâm şeriatına dâvet edildikleri zaman, yukarıdaki sözü tekrarlayan ve İslâm'ın reddettiği câhiliyet âdetlerine sımsıkı sarılan müşrikler olsun; isterse bu dini kısmen veya tamamen reddedip atalarının yolundan ayrılmayan yahûdiler olsun; her iki zümre için de bahis konusu olmak üzere âyet-i kerime, akîde hususunda Allah'tan başkasından bir şey almayı ve dinî konularda bâtil dinleri taklit ederek, düşünmeden, şuursuzca nakiller yapmayı kesinlikle reddediyor.

"... Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyşeler?"⁵ Ya durum böyle idiyse; onlar hâlâ atalarına uymakta ısrar edecekler midir? Bu ne taklit, bu ne taassup? Bu yüzden âyet-i kerime onların halini, taklitçi ve mutaassıp tavırlarına yaraşan, azarlayıcı ve tekdir edici bir tablo halinde canlandırıyor. Söylenenden başka bir şey anlamayan, çobanlarının haykırışını mânâsız seslerden ibâret sayan, başıboş bir hayvan resmi var tabloda. Hatta onlar, hayvandan da aşağıdırlar. Hayvan görür, işitir ve bağırır. Fakat onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler: *"(Hidâyet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağır, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler."*⁶ Onlar sağırdır, dilsizdir, kördür. Her ne kadar kulakları, dilleri ve gözleri olsa da, bu Kur'an'dan istifade edip hidâyete ermedikten sonra onlar sağırdır, kördür, dilsizdir. Hilkatinin sebebi olan vazifeleri yerine getirmeyen kötürümleşmiş uzuvlar gibidirler. Sanki ne gözleri, ne dilleri, ne de kulakları var... ⁷

Atalar Yolu, Her Dönemdeki Câhiliyenin Temel Dinidir

İnsanlar, çoğu zaman düşünce ve yaşam perspektiflerini büyük ölçüde tarihlerinden devraldıkları kültür ve geleneksel yaşam tarzıyla şekillendirmektedirler. Çünkü insan, doğduğu andan itibaren, -doğru ya da yanlış- atalarının kültür ve geleneğiyle içiçedir. İnsan, içinde bulunduğu bu kültürle yetişerek, onun bir parçası, onu bir önceki nesilden devralıp daha sonraki nesle devredecek olan bu câhiliyye din ve düzeninin bir dişlisi haline gelir. Bu rolün taşıyıcılığını yapan insan, rolünün yanlışlığını düşünmek bir yana, çoğu zaman yaşatmaya çalıştığı kültürünün doğruluğundan şüphe bile etmez. Ona göre, kendisinin yapması gereken; devraldığı

4 Seyyid Kutub, Fi Zılâli'l Kur'an, c. 1, s. 323-324

5 2/Bakara, 170

6 2/Bakara, 171

7 Mevdûdi, Tefhîmu'l Kur'an, c. 1, s. 119

kültürü yaşatmak, kendinden sonraki nesillere devretme görevini yerine getirmektir. Bu görevi yerine getirmeye içinde bulunduğu toplum tarafından zorlanır ve kendisini bu noktada bilinçsizce zorunlu hisseder. Çünkü geleneksel yapı, bir anlamda, hatta çoğunlukla bilinç denen olgunun iyiden iyiye köreldiği ve alışkanlığa dönüşen davranışlar bütünü olduğu için, insanı etkin yönlendiricilikle kuşatır. İnsanın, kendisini saran gelenek hakkında kuşkuya kapılması için, ya tamamen farklı kültür ve geleneklerin egemen olduğu bir toplum içinde yaşamak zorunda kalması, ya da peygamberlerin itikat noktasında ortaya koydukları tebliğ ve mücâdelede olduğu gibi, kendi toplumunun geleneğine karşı şiddetli bir başkaldırı ve dirençle uyarılmış olması gerekir. Bu faktörlerin etkisi, değişim sözkonusu olmadığı müddetçe, geleneksel çark dönmeye devam edecek, yerleşik kültür tek düze yaşamını sürdürecektir, ahtapotun kolları gibi bu geleneksel atalar dini tüm toplum bireylerini sarıp sağlıklı düşünce yapılarını dumura uğratabacaktır.

Antropoloji bu olayı “historizm”, yani “tarihselcilik” olarak tanımlar. Kur’ân-ı Kerim’in anlatımı ile bu durum, “atalar dini”nin devam ettirilmesi diye vasıflandırılabilir. Kur’ân’da anlatılan geçmiş kavimlere ait kıssalarda görürüz ki; “atalar dini” mâzereti, ilâhî tebliği reddetmekte büyük bir yer tutmaktadır. Yani insanların atalarından devraldıkları dinden ayrılmak istemeyişleri, onları hak dini reddetme sonucuna götürmüştür. Çünkü hemen her yönden birbiriyle tezat teşkil eden “atalar dini” ile “hak din”in öğretileri karşısında bu insanlar tercihlerini atalar dini yönünde yapmışlardır. Bu noktada “atalar dini”ni tercih eden insanlar, alışılmış tarihî düşünce kalıpları ve davranış biçimleri dışındaki tutum ve anlayışları reddetmişlerdir.

İşte bu “tarihselcilik”, ilâhî mesaj karşısında insanın doğru/sağlıklı ve hür düşünebilmesini, buna bağlı olarak da dini yalnızca Allah’a hâlis kılarak yaşayıp sadece Allah’a kul olarak gerçek özgürlüğüne kavuşmasını engellemiştir. Bu önkabuller “ilâhî din”in evrensel ilkeleri değil de; temelde “atalar dini”nin önkabulleri olunca, asırlar boyu yanlış anlayış ve yaşayış devam edegelmiştir. Kendilerine getirilen doğrular karşısında da atalarından devraldıklarını mâzeret göstererek kendilerini sorumluluktan kurtarmaya boşuna çalışmışlardır.

Kur’ân-ı Kerim, peygamberlerin kıssalarını anlatırken inkârcıların mâzeretçi tavırlarını ve “atalar dini” yönündeki tercihlerini bize ibret verici bir şekilde aktarmaktadır. Zaten Kur’ân’da kıssaların anlatılmasının da ibret vermekten başka bir

amacı yoktur. Âd kavminin kıssasından bahsederek Hûd'un (a.s.) tebliği karşısında kavmi: *"Yâ! Demek sen, tek Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi bize geldin?!"*⁸ diyerek bu şekilde tavır almış, Allah'a kulluk yerine atalarının taptıklarını tercih etmişlerdir. Yine Medyen halkına gönderilen Şuayb'ın (a.s.) tebliğine karşı kavminin takındığı tavır da farklı olmamış, yine "atalar dini"ni tercih yönünde olmuştur.⁹

Kur'an'da anlatılan kavimlerin kıssalarında temelde iki ortak nokta göze çarpmaktadır. Birincisi, dini sadece Allah'a hâlis kılarak kulluk yapmak; ikincisi, bu kulluğun zorunlu sonucu olarak "atalar dini"nin getirdiği yanlış anlayışları reddetmektir. Ancak, ilâhî mesajla karşılaşan her kavim, içlerinde küçük birer topluluk hâriç, atalarından devraldıkları dinin etkisiyle ilâhî dini reddetmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'i yalanlayanların durumu da bunlardan farklı değildir. Mekke dönemi müşriklerini anlatırken Rabbimiz bir genelleme yaparak peygamber/elçi gönderilen her kavmin inkârcılarının aynı mâzereti ileri sürdüklerini bildirmektedir.¹⁰ Buna göre; ilâhî mesajla gönderilen her elçi, birçok yalanlamalarla birlikte "atalar dini" mâzeretiyle (daha doğrusu bahânesiyle) karşılaşmışlardır. Bu insanlar, gelen mesaj karşısında akıllarını birazcık kullanmak külfetine katlanmak yerine; daima kolaycılığı tercih etmişler, atalarının üzerinde bulunduklarını yaşamaktan uzak durmamışlardır. Bu tavır da sürekli olarak yanlışların kültürel olarak devam etmesine sebep olmuştur.

Kur'ân-ı Kerim "atalar dini"ni mâzeret gösterenlere karşı: *"... ataları bir şey düşünmeyen ve doğru yolu bulamayan kimsele olsalar da mı?!"*¹¹ şeklindeki sorularla, yaptıklarının ne kadar tutarsız ve geçersiz olduğunu istihzâ ile ortaya koymuştur. Atalar dinini mâzeret gösterenler, hiçbir şekilde ataları tarafından kendilerine sunulan dinin doğru olup olmadığını araştırmamış, öylece taasssupla/bağnazca kabul etmişlerdir. Düşünmeyen ve doğru yolu bulamayan atalarını mâzeret göstererek kendileri de ataları gibi düşünmeyen, dolayısıyla doğru yolu bulamayan kimseler durumuna düşmüşlerdir.¹² Atalar dininin düşüncesi dışına çıkmamaları ve kendi akıllarını kullanamamaları, onları Allah'a karşı iftiraya¹³ ve sonuçta da şeytanın dâvet ettiği alevli ateşin azâbına götürmüştür.¹⁴

8 7/A'râf, 70

9 11/Hûd, 87

10 43/Zuhruf, 22, 23

11 2/Bakara, 170, 5/Mâide, 104

12 21/Enbiyâ, 54

13 7/A'râf, 28

14 31/Lokman, 21

İnkârcıların durumu böyle iken Rabbimiz kitabında iman edenlere hitap ederek kesin ve net bir dille onları uyarmış; değil câhilî kültürü ve atalarını taklid etme... yanlış üzere olan en yakınları, babaları ve kardeşlerini dahi velî edinmemelerini istemiştir.¹⁵

Yukarıda anlatılanların günümüzdeki yansımalarını düşündüğümüzde içerik olarak belki biraz farklı olmakla birlikte, Kur'ânî doğrular karşısında öne sürülen mâzeretlerin yer yer benzer itirazlarla aynılaştığı gözlenir. Bu anlayış; ya mezhep taassubu, ya geçmiş ulemânın dokunulmazlığı, ya da yaşayan her geleneğin doğruluğunu kabul etmek gibi önkabullerle kendisini göstermiştir/göstermektedir. On dört yüzyıllık bir süreç geçiren İslâm kültürü bu zaman zarfında düşünce ve yaşantı itibarıyla birçok eskiltme, artırma, bid'at ve hurâfelere mâruz kalmıştır. Geleneksel din anlayışı, tarihin taşıdığı yanlış anlayışları da dinin aslından sayılmış ve tarih (geleneğin) baskısı altında onların doğruluğuna hükmederek yaşatmaya devam etmiştir. Dinin aslını Kur'ân-ı Kerim'den ve örnek uygulamasını sahih sünnetten almayı bırakan insanlar, atalarının kendilerine taşıdığı yanlış-doğru ne varsa hepsini sorgulamadan kabul ederek hepsini "asıl din" ya da "dinin aslı" konumuna getirmişlerdir.

Doğru olmayan şeyleri gözü kapalı olarak doğru saymak ne kadar yanlış ise; doğruluğu kesin delillerle ortaya konmamış, ancak ataların ve mevcut geleneğin getirmiş olması dolayısıyla "doğru kabul edilen" şeyleri doğru saymak da o kadar yanlıştır. Bundan dolayı atalarımızın düştüğü hatalara düşmemek, inanç ve amelde "gerçekten doğru"¹⁶ olanla hareket edebilmek için; doğrularımızı dinin aslı olan Kur'an'dan almak ve atalarımızın bize taşıdıklarını da Kur'an süzgecinden geçirmek zorundayız. Aksi takdirde farkında bile olmadan hüsrâna düşebiliriz. *"Asra andolsun ki insan hüsrân içindedir. Ancak, iman edip sâlih amel işleyen, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler hâric."*¹⁷

Ataların yolu, babalardan dedelerden devralınan din anlayışı, Kur'an ve Sünnet'e ters, hurâfe ve uydurmalarla, yanlışlarla dolu olabilir. Sırf babaların yolu diye, onların anlayışı diye bunları savunmak, bunları hak ve hakikat gibi görmek ataları kutsallaştırıp putlaştırmak, onları Allah'a ortak koşmak demektir. Bu problem, sadece eski câhiliyyenin problemi değildir; her dönemde ve her yerde izlerini devam ettiren bâtil anlayıştır. Bu anlayış, bazen

---

15 9/Tevbe, 23

16 5/Mâide, 48

17 103/Asr, 1-3; Mustafa Başbekleyen, Atalar Dini Üzerine, Haksöz, sayı:12, Mart 92, s. 6-7

ecdâdı yüceltmekle, ırkçılıkla, tarihi kutsallaştırmakla ortaya çıkar; bazen gelenek, görenek, örf-âdet ve körü körüne taklitçilikle kendini gösterir; "ele güne karşı", "başkaları ne der?", "ben bu yaşa geldim, bunları duymadım, dolayısıyla bu yanlıştır", "senin yaştın kaç? Sen ne bilirsin?", "biz hocalarımızdan, babalarımızdan böyle gördük, böyle duyduk; o yüzden doğrusu budur" gibi ifâdelerle ortaya çıkar; bütün bunlar hurâfe ve bâtil inanışlar, câhiliyye mantığı olarak değerlendirilmelidir. Eski câhiliyye döneminde tevhidi çağırının önündeki en önemli itirazın bu anlayış olduğu gibi, günümüz modern câhiliyyesinde de de durum farklı değildir. Günümüzde şuurlu müslüman gençlerin sırât-ı müstakîm çizgisinde sahih İslâm'ı anlayıp inanarak yaşamalarının önündeki engellerden, belki de en büyüklerinden biri bu "atalar yolu" anlayışıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de Atalar Yolu İle İlgili Âyetler

Peygamberlerin Allah'tan getirdiği hakikate, sadece Allah'a kulluk yapma mesajına karşı müşriklerin "atalarının yolu"nu gerekçe gösterip ecdatperestlik yapmaları Kur'ân-ı Kerim'de 25 yerde gündeme getirilir. Atalarının izini takip etmelerinin, atalarının yolunu şuursuzca sürdürmelerinin ilâhî ölçüye ters olduğu gibi, akla mantığa da uygun olmadığı, geçersiz bir gerekçe, daha doğrusu şirk için bahâne olduğu vurgulanır.

*"Onlara (müşriklere): 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseleler? (Hidâyet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağır, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler."*¹⁸

*"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine ve Rasûl'e gelin' denildiği vakit, 'babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter' derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?"*¹⁹

*"Müşrikler/putperestler diyecekler ki: 'Allah dileseydi, ne biz şirk/ortak koştardık ne de atalarımız şirk koştardı. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' Bu şekilde onlardan öncekiler de (peygamberleri) yalanladılar da sonunda azâbımızı tattılar. De ki: 'Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz.'"*²⁰

18 2/Bakara, 170-171

19 5/Mâide, 104

20 6/En'âm, 148

"Onlar bir kötülük yaptıkları zaman: 'Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti' derler. De ki: 'Allah kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?' " ²¹

"(Âd kavmi, peygamberleri Hûd'a (a.s.) dediler ki: 'Sen bize tek Allah'a kulluk etmemizi ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azâbı) getir. (Hûd) dedi ki: 'Artık size Rabbinizden bir azap ve bir gazab/hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmedeği, sadece sizin ve atalarınızın taktığı kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.' " ²²

"Kıyâmet gününde, 'Biz bundan habersizdik' demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini aldı ve onları kendilerine şâhit tuttu ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar da), 'Evet (Rabbimiz olduğuna) şâhit olduk' dediler. Yahut, (ne yapalım) daha önce babalarımız Allah'a şirk/ortak koştı, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik, (onun için biz de onların izinden gittik. Ah'd'i) iptal edenlerin yüzünden bizi helâk edecek misin?" ²³

"Onlar (Firavun ve toplumu) dediler ki: 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (dinden) bizi döndüresin ve yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Hâlbuki biz size inanacak değiliz.' " ²⁴

"(Semûd kavmi) Dediler ki: 'Ey Sâlih! Sen, bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptiklarına (putlara) tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphedeyiz.' " ²⁵

"(Medyen halkı) Dediler ki: 'Ey Şuayb! Babalarımızın taptiklarını (putları) bırakmamızı yahut mallarımızda (eksik veya fazla verme hususunda) dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? Hakikaten sen yumuşak huylusun, çok akıllısın, (diyerek alay ettiler).' " ²⁶

"O halde onların tapmakta oldukları şeylerden (bu şeylerin onları azaba götürdüğünden) şüphelen olmasın. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Biz onların (azaptan) nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz." ²⁷

21 7/A'râf, 28

22 7/A'râf, 70-71

23 7/A'râf, 172-173

24 10/Yûnus, 78

25 11/Hûd, 62

26 11/Hûd, 87

27 11/Hûd, 109

“(Yusuf dedi ki:) Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa kahredici olan bir tek Allah mı? Siz, Allah’ı bırakıp sadece sizin ve atalarınızın taktığı (birtakım anlamsız) isimlere tapıyorsunuz. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm Allah’tan başkasının değildir. O da Kendisinden başkasına ibâdet etmememizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.”²⁸

“Sizden öncekilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah’tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar, (hakkı söylemelerini engellemek istediler) ve dediler ki: ‘Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi, kendisine çağırduğunuz şeyden şüphelendirici bir kuşku içindeyiz. Peygamberleri dedi ki: ‘Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Hâlbuki O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vakte kadar yaşatmak için sizi (hak dine) çağırıyor. Onlar dediler ki: ‘Siz de bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz.’”²⁹

“Müşrikler dediler ki: ‘Allah dileseydi ne biz, ne de babalarımız ondan başkasına ibâdet ederdik. Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kıl-mazdık!’ Onlardan öncekiler de böyle demişlerdi. Peygamberlerin üzerine açık-seçik tebliğden başka bir şey var mı?”³⁰

“Onların da (Allah evlât edindi diyenlerin), atalarının da bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. (Onların küfür ve iftira husûsunda) ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu! Çünkü yalandan başka bir şey söylemi-yorlar.”³¹

“Andolsun Biz, daha önce İbrâhim’e de hidâyet, dürüstlük ve bilgi gücü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık. O, babasına ve kavmine: ‘Şu karşıs-na geçip tapmakta olduğunuz heykeller nedir böyle?’ demişti. Dediler ki: ‘Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler olarak bulduk.’ ‘Doğrusu, dedi, siz ve babalarınız, açık bir sapıklık içindeymişsiniz.’”³²

“Andolsun Biz Nûh’u kavmine gönderdik. ‘Ey kavmim! dedi, Allah’a kulluk edin. O’ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız? Bunun üzerine, kavminin içinden kâfir olan liderler topluluğu; ‘Bu, dediler, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak bir melek gönderirdi. Hem biz geçmiş atalarımızdan da böyle bir şey işitmiş değiliz.’”³³

28 12/Yûsuf, 39-40

29 14/İbrâhim, 9-10

30 16/Nahl, 35

31 18/Kehf, 5

32 21/Enbiyâ, 51-54

33 23/Mü’minûn, 23-24

“Onlar, öncekilerin dediklerinin benzerini söylediler. Dediler ki: Sahi biz, ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yenisinden diriltileceğiz, öyle mi? Hakikaten, gerek bize, gerekse daha önce atalarımıza böyle bir vaadde bulunuldu; (fakat) bu geçmiştekilerin masallarından/efsânelerinden başka bir şey değildir.” ³⁴

“(Rasûlüm!) Onlara İbrâhim’in haberini de naklet. Hani o, babasına ve kavmine: ‘Neye tapıyorsunuz?’ demişti. ‘Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz’ diye cevap verdiler. İbrâhim: ‘Peki, dedi, yalvardığınızda onlar sizi iştiriyorlar mı? Yahut size fayda ya da zararları olur mu?’ Şöyle cevap verdiler: ‘Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk.’ İbrâhim dedi ki: ‘İyi ama, ister sizin, ister önceki atalarınızın olsun, neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü? İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur).” ³⁵

“Kâfirler dediler ki: ‘Sahi, biz ve atalarımız, toprak olduktan sonra gerçekten (diriltilip) çıkarılacak mıyız?’ Andolsun ki, bu tehdit bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından/efsânelerinden başka bir şey değildir. De ki: ‘Yeryüzünde gezin de, günahkârların âkıbeti nice oldu, bir bakın!’” ³⁶

“Mûsâ onlara apaçık âyetlerimizi getirince, ‘Bu, olsa olsa uydurulmuş bir sihiridir. Biz önceki atalarımızdan böylesini iştitemiştik’ dediler. Mûsâ şöyle dedi: ‘Rabbim, kendi katından kimin hidâyet rehberi getirdiğini ve hayırlı âkıbetin kime nasip olacağını en iyi bilendir. Muhakkak ki, zâlimler iflâh olmazlar.’” ³⁷

“Onlara: ‘Allah’ın indirdiğine uyun’ dendiğinde: ‘Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan, onları alevli ateşin azâbına çağırıyor idiye!’” ³⁸

“Onlara açık açık âyetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: ‘Bu, sizi babalarınızın taptığı (putlardan) çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir. Bu (Kur’an) da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir.’ Hak kendilerine geldiğinde hakkı inkâr edenler de: ‘Bu, apaçık bir büyüdür, başka bir şey değildir’ dediler.” ³⁹

“Sonra kesinlikle onların dönüşü, çılgın ateşe olacaktır. Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular da peşlerinden koşup gittiler. Andolsun ki, onlardan önce eski toplumların çoğu dalâlete düştü. Kuşkusuz, Biz onlara uyarıcılar göndermiştik. Uyarılanların âkıbetinin ne olduğuna bir

34 23/Mü’minün, 81-83

35 26/Şuarâ, 69-77

36 27/Neml, 67-69

37 28/Kasas, 36-37

38 31/Lokman, 21

39 34/Sebe’, 43

bak! Allah'ın ihlâslı kulları müstesnâ." ⁴⁰

"Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! Sadece, 'biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz' derler. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: 'Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız' derlerdi. 'Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)?' deyince, dediler ki: 'Doğrusu biz, sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.' Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?" ⁴¹

"Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar zanna ve nefislerinin aşağı hevesine uyuyorlar. Hâlbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir." ⁴²

"Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi veliler/dostlar edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zâlimlerin kendileridir. De ki: 'Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticâret, hoşlandığınız meskenler (evler, konaklar, köşkler) size Allah'tan, Rasûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.'" ⁴³

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin. İşte onların kalplerine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Hizbullah'tır/Allah'tan yana olanlardır. İyi bilin ki Allah'tan yana olanlar, kuşkusuz kurtuluşa erenlerdir." ⁴⁴

"Nûh Rabbine duâ edip dedi ki: 'Ey Rabbim! Şüphesiz (boğulmuş olan) oğlum da ehlimden/âilemdendir. Senin vaadin ise elbette hak'tır. Sen Hâkimler Hâkimisin.' Allah buyurdu ki: 'Ey Nûh! O asla senin âilenden değildir. Çünkü o, sâlih olmayan bir amel sahibi idi (Kâfirdi). O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi Benden isteme. Ben sana câhillerden olmamanı tavsiye ederim.'" ⁴⁵

40 37/Sâffât, 68-74

41 43/Zuhruf, 21-25

42 53/Necm, 23

43 9/Tevbe, 23-24

44 58/Mücâdele, 22

45 11/Hûd, 45-46

*“Biz, insana ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak Banadır. O zaman, size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.”*⁴⁶

*“Eğer onlar (ana-baban) seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) Bana şirk/ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak Banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.”*⁴⁷

Atalar Kültü; Sosyal Çevre ve Geleneğin Putlaştırılması

Sosyal Çevre: İnsan, her türlü zihinsel ve duygusal yapıya sahip olarak gelişmeye hazır bir vaziyette dünyaya gelir. Bu gelişim sürecini devam ettirebilmek için toplum içerisinde yaşamak ve diğer insanlardan faydalanmak zorundadır. Bu yönüyle toplumsal bir varlık olarak değerlendirilen insan; inancını, bakış açısını, her türlü değer yargısını, kimlik ve kişiliğini içinde yaşadığı toplumdan alır. Fakat belirli bir noktaya gelindiğinde toplum, insanın benliğini, irâdesini, idrâkini kuşatır, âdeta esir alır, hapseder. İnsanın, toplumun koyduğu normları aşabilmesi bir mesele haline gelir. Zira toplumlar kendi normlarını bireylere benimsetmek onların düşünce, inanç ve davranışlarını yönlendirmek ister. Bu, toplumun putlaşması demektir.

Toplum, binlerce yıllık birikimini, tecrübelerini, örf ve âdetlerini, inançlarını, değer yargılarını bireylere aktardıktan sonra, bu sosyal değer ve normların eleştirilmesine tahammül edemez, kendine mensup bireylerden mutlak itaat bekler. Bu normlar karşısında şüpheye düşülmesini bile istemez. Sosyal çevre, insanın her yönüyle gelişimine uygun bir ortam olmakla birlikte, belli bir aşamadan sonra yetersiz kalmakta, hatta fertlere alternatif tanımadığı zaman da zararlı olmaktadır. Hür düşünme ve araştırma imkânlarını ortadan kaldıran toplumsal çevre baskısı, hiçbir zaman hoş karşılanmamaktadır.

Kur'an kültürüne dayalı bir perspektiften baktığımızda, yapılarına göre iki tür toplumun varlığından söz edebiliriz. Biri normları ilâhî öğretiyeye dayalı toplumlar (islâmî toplum/ümme), diğeri normları câhilî öğretiyeye dayalı toplumlar (câhiliye). Câhiliye toplumlarında insanı doğruluktan, iyilikten, güzellikten uzaklaştıracı bir baskı vardır. İşte böylesi toplumlarda toplumun yanlışlığına

46 29/Ankebût, 8

47 31/Lokman, 15

rağmen doğruyu görmek, toplumun kötülüğüne ve çirkinliğine rağmen iyiyi ve güzeli tercih etmek, söz konusu topluma ve toplumsal değerlere karşı çıkmayı, baskılara göğüs germeyi gerektirir. Ayrıca kişiliğini içinde bulunduğu toplumla özdeşleştirmiş kimseler için böyle bir durum geçerli değildir. Bunlar için, içinde yaşadıkları toplumu reddetmek kendi kişiliğini reddetmek gibi imkânsızdır. Bu tip insanlar İlâhî bir mesajla, hak sözle karşılaştıklarında kendilerine göre bir değerlendirme yapma yeteneklerini işlevsiz hale getirmişlerdir. Böyle bir durumda zihinlerinin ilk çağrıştırdığı şey, içinde yaşadıkları toplumun yaklaşımlarıdır. Doğru da olsa yanlış da olsa toplumun reddettiği her şey, toplumun bireylerince kabul edilemezdir; bu toplumun yazılı olmayan yasasıdır/nassıdır.

Hak bir sözle, İlâhî bir mesajla câhiliye toplumunun karşısına çıkarlar şu tür sorulara muhâtap olurlar: “Bu kadar insan bilmiyor da sen mi biliyorsun? Bunca insan yanlış yolda da, sen mi doğru yoldasın, yani bu kadar insan aldatıldığının farkında değil de, bunu bir sen mi farkettin? Daha senin yaştın kaç? Biz bu yaşa kadar atalarımızdan buna benzer bir şey duymadık, böyle bir şey görmedik...”

Evet, bu kimselerin anlayışına göre iyi ve doğru, çoğunluğun kabul ettikleridir. Peki nedir çoğunluğun özellikleri? Kur’ân-ı Kerim, çoğunluğun “yoldan çıkmış, fısk ehli”,⁴⁸ “vahiy bilgisine karşı ilgisiz”,⁴⁹ “Allah’ın verdiği sayısız nimetlere nankörlük eden”⁵⁰ ve “kâfir”⁵¹ kimseler olduğunu belirtir. “Muhakkak ki Biz, bu Kur’an’da insanlara her türlü misali, çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu küfürden/inkârcılıktan başkasını kabullenmediler.”⁵²; “Andolsun ki eski milletlerin çoğu dalâlete düştü.”⁵³; “Sen iman etmelerine düşkün olsan bile yine de insanların çoğu iman edecek değillerdir.”⁵⁴; “Elif Lâm Mîm Râ, Bunlar Kitab’ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu iman etmezler.”⁵⁵

Kur’an ölçülerine göre itikadî ve ahlâkî açıdan olumsuz kimlik taşıyan, normları câhiliye esaslarına göre belirlenmiş toplumlar, çoğunluğun câhil, gâfil ve kâfir olması sebebiyle insanları Hak yoldan saptırabilecek bir etkinliğe sahiptir. Yüce Allah konu

48 5/Mâide, 59; 7/A’râf, 102; 9/Tevbe, 8

49 7/A’râf, 187; 12/Yûsuf, 21; 30/Rûm, 6; 34/Sebe’, 28

50 2/Bakara, 243; 7/A’râf, 17; 12/Yûsuf, 38; 40/Mü’min, 61

51 12/Yûsuf, 103; 13/Ra’d, 1; 17/İsrâ, 89

52 17/İsrâ, 89

53 37/Sâffât, 71

54 12/Yûsuf, 103

55 13/Ra’d, 1

üzerinde mü'minlerin dikkatini çekecek uyarılarda bulunur: “Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan; seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye tâbi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler.”⁵⁶ Bu âyet, aynı zamanda, hakkın tek, bâtılların ise birden fazla olduğuna, yerküre üzerinde yaşayanların çoğunluğunun da kâfirler topluluğuna mensup olduğuna işaret eder. İnsanın bâtil inançlara mensup toplumla etkileşiminden genellikle bâtil inançlar doğar. Her insanda çoğunluğa ayak uydurma, çoğunluğun beğenisini kazanma eğilimi, çoğunluk tarafından dışlanma korkusu vardır. İnsanın içerisinde yaşadığı toplum inanç açısından Tevhid üzere ise, toplumun yapacağı etkileme olumlu olur. Fakat toplum dalâlet ehli insanlardan oluşuyorsa etkileşim de bu doğrultuda olacağından, dalâlet ehli toplum, inkâr motivi işlevini görür. Bu durumda İslâm, çoğunluğun değer yargılarına değil, Kur'an öğretilerine itibar etmeyi öngörür.

Bireyin kimlik ve kişiliğinin oluşmasında çoğunluğun, yani sosyal çevrenin rolü inkâr edilemez. Sosyal çevre, doğrudan doğruya olmasa bile, dolaylı olarak etkide bulunur. İslâmî açıdan bozuk bir çevre, öncelikle ruhu bozar. Ve bozulan ruhî ortamda, kut-sal duyguların, yüce düşüncelerin gelişimi zayıflar, âdi düşünceler güçlenir, bayağı duygular revaç bulur. Böyle bir ortamda kişinin inkâra düşmesi kolaylaşır. Hatta olumsuz sosyal çevre, bireyin inkârcılığının bir motivi olur.

Atalar Kültürü: Her doğan insan, bir toplum içerisinde, o topluma özelliğini veren kültür ortamı içerisinde bulur kendisini. Birey kültür ortamıyla başlattığı etkileşim sürecini bir ömür boyu devam ettirir. Fertler bir yandan mevcut kültürle hayatlarını şekillendirirken, diğer yandan bu kültürü yeni yetişen nesle aktarma uğraşına girerler. Başta yetişen nesil olmak üzere bütün toplum bireyleri kültür ortamına adapte olmaya çaba harcarlar. Zira sosyal bir varlık olan insan, doğal olarak, önceki nesillerin devretmiş olduğu fikirleri, inançları, davranış kalıplarını benimser, sahiplenir. Sahiplenilen bu sosyal normlar nesileller boyu sürekliliğini korur. Geçmiş nesilden alınan sosyal normların en belirgin özelliği süreklilik arzemesi ve sürekliliği sağlayan ataların üstünlüğü fikridir.⁵⁷

Kültürün insana kazandırdığı normlardan insanın bir anda sıyrılması, onları terketmesi oldukça zor bir iştir. Bu tür değerler önceki nesillerden miras alınmış ve bireylerin benliğine ayrılmamacasına yerleşmiş, onların kişiliklerinin bir parçası olmuştur. Aynı

56 6/En'âm, 116

57 Mustafa Armağan, Gelenek, Ağaç Y. s. 19

şekilde toplumda bâtil inançlar, kötü alışkanlıklar hâkim olunca, bu insanları atalarından taklit yoluyla devraldıkları bu inanç ve alışkanlıklardan uzaklaştırmak, ayırmak imkânsız gibidir. İşte toplumun yapısını oluşturan bâtil inanç ve kötü davranışlar insanları hakikatleri idrâk etmekten ve hakka itaatten alıkoyan en önemli sosyal motivlerden birisidir. Bireyin içinde yaşadığı câhiliye toplumunun normları, insandaki inanma kabiliyetinin uyanmasını ve gelişmesini engelleyen etkili bir perdedir. Kur'ân-ı Kerim bu toplumsal yapıyı Hakk'ın tezâhüne en büyük engel kabul etmiş; aklî incelemeyi, delillere sarılmayı, bilinçli ve insanca yaşamayı önermiştir.

*"Onlara: 'Allah'ın indirdiğine uyun' dendiğinde: 'Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan, onları alevli ateşin azâbına çağırıyor idiyse?!"*⁵⁸ Eski atalarına tapıyor olmalarının hiçbir aklî dayanağı yoktur.⁵⁹ Saf, katıksız mücerret taklide yöneliyorlar.⁶⁰ Öyle bir taklit ki, taklit ettikleri şey doğru mu, yanlış mı bunun üzerinde hiçbir şekilde düşünmüyorlar. İnsan bir şeyi taklit edebilir, fakat bir yandan da onu sorgular veya taklit etmeden önce üzerinde düşünür. Fakat kâfirler kendilerine gelen ilâhî mesajı kabul etmedikleri gibi, taklit ettikleri gelenek ve değerlerin doğru olup olmadığı üzerinde düşünmek de istememişlerdir.

Câhiliye toplumlarında gelenekçi anlayış, geçmişin tartışılmasına, atalardan miras alınan sosyal normların analiz edilmesine ve seçmeciliğe tâbi tutulmasına karşı çıkar: *"Onlara (müşriklerle): 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyse?"*⁶¹ Kur'an'a, Peygamber'in getirdiklerine tâbi olmaları istendiğinde atalarını taklitle yetinmişlerdir.

Hurâfe; Anlam ve Mâhiyeti

Dinde olmadığı halde dindenmiş gibi uydurulup anlatılan hikâye ve rivâyetlere verilen ad. Bu çeşit rivâyetler ve hikâyeler tümüyle uydurma, hatta bir kısmı saçma sapan olduğu halde, tarih boyunca dine mal edilmiş, dinî bir kılıfla sunulmuşlardır.

Hurâfe, aslında bir insanın adıdır. Aslı astarı olmayan hikâyeler anlatırmış. Dolayısıyla, Hurâfe'nin anlattıkları, Hurâfe'nin uydurdukları, Hurâfe'nin çıkardığı söylentiler zamanla, bu tür bütün uydurma rivâyetlerin ortak adı olmuştur.

58 31/Lokman, 21

59 İbn Kesîr, III/458

60 Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, IV/241

61 2/Bakara, 170

Hurâfeler, dilden dile veya kitaplar aracılığıyla anlatılan rivâyetlerdir. Bunların sağlam bir asılları yoktur, yani uydurma şeylerdir. Ancak dinî bir motifle, dine mal edilerek anlatılır. İşin önemli olan yanı da burasıdır. Hurâfeler yalnızca hikâye olsa, üzerinde durulmaz. Hikâye ve masal, her yerde her zaman anlatılabilir, yazılabilir. Ancak, uydurma ve yanlış oldukları halde bunlara dinî bir maske takılır, İslâmî bir kılıf giydirilirse, o zaman iş değişir. Çünkü bu tür rivâyetler müslümanların saf inancına zarar vermektedir.

Müslümanlar arasında dolaşan yanlış unsurların bir kısmı, yahûdi ve hristiyan kaynaklarından aktarılmışlardır. Bunlara 'İsrâiliyyât' denilir. Bir kısmı, dinden olmadığı halde dine sonradan sokulan bid'atlerdir. Ki bunlar, uydurma oldukları halde, çok önemli dinî ibâdetler gibi algılanır ve yapılır. Bir kısmı, halk arasına yerleşmiş bâtil, yani yanlış, İslâm dışı inançlardır. Hurâfeler, İslâm gerçekleriyle bağdaşmayan bâtil inanışlar, uydurma hikâyeler ve çarpık davranışlardır.

Hurâfeler, bir taraftan müslümanların inançlarına zarar verirken bir taraftan da başkalarının, yeni yetişen nesillerin İslâm hakkında yanlış fikre sahip olmalarına sebep olur. Hurâfelerle örölmüş bir din, günümüzün gerçeklerinin çoğuyla bağdaşmaz. Hâlbuki İslâm, kâinattaki kevnî gerçeklerle uyduğu gibi, her çağın ve her ülkenin insanına hitap etmektedir.

Günümüzde birçok felsefî, siyasî ve iktisadî düşünce, birçok tavır ve anlayış da birer bilimsel gerçek, birer değişmez inanç ilkeleri gibi sunulmaktadır. Hâlbuki bunların çoğu, gerçekliği kesinleşmemiş teori, zan ve kuruntudan ibârettir veya kişilerin kendi görüşleri, ya da zamanla modası geçecek hususlardır. Bunların pek çoğu müslümanların saf inancını bozacak özelliktedir. Bunlara 'modern hurâfeler' dememiz mümkündür. Müslümanlar, hangi adla ve hangi kılıfla sunulursa sunulsun, her türlü hurâfeye karşı dikkat etmek zorundadırlar.⁶²

Dinimize göre, İslâm imanı dışında kalmış kişi dalâlettendir/sapıktır. Müslümanı doğru yoldan, yani sırât-ı müstakîmden uzaklaştıracı, sapıklığa çağırıcı üç ana sebep vardır: Şeytan, ehl-i kitap (yahûdi ve hristiyanlar), bid'at ve hurâfeler. Bid'at ve hurâfeler, farkına vardırmdan doğru yoldan uzaklaştıracılıkları dolayısıyla, en az önceki iki sebep kadar, hatta onlardan daha etkili yanıltıcı ve saptıracılardır. Bunların müslümanlar için arzettikleri tehlikeye ve sünnetin yaşanması gereğine Peygamber Efendimiz birçok hadis-i şeriflerinde dikkat çekmiştir.

---

62 Hüseyin K. Ece, İslâm'ın Temel Kavramları, s. 279

Sağlıklı bir İslâmî yaşayış için, önce sağlam inanç esaslarına ve bunlara bağlı bir ibâdet hayatına sahip olmanın, sonra da ciddî, bilinçli ve sürekli bir denetimle, yozlaşmaya yardımcı olacak hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmamanın, körü körüne taklitçiliği terketmenin, çevre, toplum ve ecdattan devralınan anlayışı Kur'an ve sünnet ölçüsüne vurmadan doğru kabul etmemenin önemi inkâr edilemez.

Bilindiği gibi hakikatin zıddı olan hurâfe, aslı esası olmayan, uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına katılmış, bazı zaman ve mekânların uğuru veya daha çok uğursuzluğu ile ilgili olarak dillerde dolaşan abartılmış hikâyelerden, efsâne ve kerâmet adı altında uydurmalarından ibârettir. Bâtil inanışlar da bu asılsız söylentilere inanmak ve gereğine göre hareket etmek demektir. Her devirde, her toplumda az-çok, ama mutlaka görülen hurâfe ve bâtil inanışlar, toplumların ortak derdi olarak daima gündemde kalmış önemli bir konudur. Hurâfe ve bâtil inanışların bu derece insanlığın başına dert olmasında genellikle câhillik, alışkanlık, gelenek-görenek, propaganda, çıkar hesapları/istismarlar ve kişisel zaafılar etkili olmuşlardır.

Öte yandan hurâfeler ve bâtil inanışlar daha çok sağlık, ihtiyaç ve gelecek hakkında önceden bilgi sahibi olmak gibi belli bazı konularda ve özellikle kadınlar arasında yaygındırlar. Kadınlardan nice kültürlüler bile, bâtil itikatlara ve inanılmayacak şeylere inanmaya meyillidirler. Geçim şartlarının düzeltilmesi, sağlık hizmetlerinin yeterince yerine getirilmesi gibi sosyo-ekonomik tedbirlerle hurâfe ve bâtil inanışların ortadan kaldırılabileceği görüş ve iddiâsı, modern ve ileri kabul edilen toplumlarda da (ülkemizdeki batılı kültürle yetişmiş ve ekonomik yönden halk ortalamasının üzerinde yaşayan sosyete çevrelerinde de) çeşit çeşit hurâfe ve bâtil inanışlara rastlanması gerçeği karşısında büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir. Bu durum hurâfe ve bâtil inanışların ekonomik olmaktan çok kültürel, daha doğrusu sahih iman/inançla ilgili itikadî bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim, dinler tarihi bize göstermektedir ki, insanlar tarihin çeşitli dönemlerinde doğrudan uzaklaşmışlar, birtakım yaratıkları kutsallaştırıp ilâhlaştırmışlar, hurâfe ve bâtil inanışların tutsağı olmuşlardır. Bütün bu dönemlerde Allah, rahmetiyle muâmele etmiş, peygamber ve kitap göndererek, insanlığı boş ve asılsız, zararlı inanç ve tapınmalardan kurtarmaya, dünya ve âhirette huzurlu kılmaya çağırmıştır. Hak dinin peygamberler aracılığı ile verdiği bu ciddî savaşa tevhid mücâdelesi denilir.

Tevhid mücâdelesi, putperestlerle mücâdele demek olduğu

kadar, asılsız kabuller, yanlış uygulamalar, yani hurâfe ve bâtil inanışlarla da mücâdele demektir. Kur'an ve Rasûlullah da aynı şartlar içinde zuhur etmiş ve aynı mücâdeleyi naklî olduğu kadar, en aklî ve mantikî metodlarla da en başarılı şekilde yürütmüştür. Bunun tarihî kanıtı, "câhiliyye devri" diye bilinen İslâm öncesi dönemin kokuşmuş ortadoğu toplumlarının, Kur'an ve Sünnete uydukları süre içinde dünya toplumlarınca özlem ve gıpta ile izlenen İslâm medeniyetini gerçekleştirmiş olmalarıdır.

Ne var ki, bu kültürel hastalık (hurâfe ve bâtil inanışlar), Kur'an ve Sünnet çizgisini unutan, o anlayış ve yaşayışı yozlaştıran değişen düzen ve toplum şartları içinde yeniden kendini göstermiş, giderek gelişen boyutlarla günümüze kadar gelmiştir.

Hurâfe ve bâtil inanışların hemen hepsinin temelinde ecdâda/atalara bağlılık, ateş, su, orman ve ağacı kutsal kabul etmenin derin izlerinin bulunduğu bir vâkıdır. Bazı yaratıklarda (özellikle ölmüş kişilerde, onların yatırırlarında) üstün güç ve nitelikler görerek, onların yakınlığını elde etmek için onlara belli zamanlarda kurbanlar sunmak gibi sapıklıklar, insanlığın tarih içinde sıkça görülen büyük yanılgısı olmuştur. Kendilerini bu fecî yanılgıdan kurtarmaya çalışan peygamberleri ve onların izindeki mü'minleri "uğursuzluk sebebi" olarak suçlayan toplumlar bile görülmüştür. Hatta İslâmiyetin getirdiği en muazzam gerçekleri "öncekilerin uydurmaları, masalları" diye, hurâfeler ve bâtil inanışlar adına mahkûm etmek isteyenler çıkmıştır. Günümüzde de saplandıkları hurâfe ve bâtil inanışları ölesiye savunanlar görülmekte, kendilerini uyarıp karşı çıkanlara, kendi vasıfları olan "yobaz" ve "sapık" gibi ithamlarla saldıranlara rastlanmaktadır. Hiç kuşkusuz, bu davranışın temelinde bütün karanlığı ve korkunçluğu ile derin bir cehâlet/câhiliyye bulunmaktadır. Dinimizin, insan fıtratına/özüne ve gerçeğine en uygun inanç esasları, ibâdet ve ahlâk ilekleri ve bunlara dayalı en olgun ve medenî uygulamaları konusunda yeterli bilgiye sahip olan, İslâm'ı aslına uygun şekilde tanıyan kişilerin, böylesi olumsuz davranışları sergilemesi düşünülemez. Çünkü bilgi güçtür, aydınlıktır, gerçeği tanımadır; bilgi gerçek anlamıyla vahiydir, haktır, hakkı/İslâm'ı kabul edip teslimiyettir.

Toplumun hangi kesimine mensup olursa olsun, yeterli ve sağlıklı dinî bilgisi olmayan ve inanç boşluğu içinde bulunan kişilerin, hurâfe ve bâtil inançlara kapılmalari daha kolay olacaktır. Çaresi ise, bütünyle toplumu, yeterli ve sağlıklı bir din bilgisine sahip kılmaktır. Hurâfe ve bâtil inanışların en büyük zararı, önce onlara kapılanlara dokunur. Çünkü hurâfe ve bâtil inanışlar, kişileri farkına vardırmdan doğru yoldan ayırır. Onlar, iyi bir şey yapıyoruz diye avunurlarken bir de bakarlar ki, gerek inanç olarak gerek

davranış olarak, inandıklarını söyledikleri dinin gerçeklerinden uzaklaşmışlar. Çünkü Sevgili Peygamberimiz'in bir hadis-i şeriflerinde buyurdıkları gibi, her bid'at ve hurâfe dalâlet/sapıklık sebebidir: *"Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabı; yolların en doğrusu Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötü ve zararlısı, dinden olmadığı halde sonradan uydurulup dine sokuşturulanlardır. Böyle uydurulmuş her şey bid'attır, hurâfedir. Her bid'at da dalâlettir/sapıklık sebebidir."*⁶³

Öte yandan, hurâfe ve bâtil inanışlar; inanma, kulluk, takdir ve vefâ duygularının kötüye kullanılması demek olduğundan toplumda kavram ve değer kargaşasına yol açarlar. Hak ile bâtil (doğru ile eğri) birbirine karışır. Özellikle, toplumda yaygınlaşmaları halinde bu asılsız inanç ve uygulamalar "kurunun yanında yaşın da yanması" gibi, yeterli dinî bilgisi olmayan kişiler tarafından, dine ait bazı esasların da hurâfe ya da bâtil inanış olarak görülmesine ve tenkit edilmesine sebep olurlar. Böylece "dindarlık" yaptıklarını sananlar, gerçek dinî esasların tenkidine yol açmış olmanın sorumluluğunu da yüklenmiş olurlar. Unutulmamalıdır ki herhangi bir kötülüğe sebep olmak, o kötülüğü işlemek gibi sorumluluk doğurur.

Hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmış kişilerin büyük bir kısmı, bu durumlarına "dindarlık", bunlara karşı çıkılmasına da "itikatsızlık, inançsızlık, sapıklık" damgasını vururlar. Oysa, iyi bilinmesi gerekli olan bir gerçek vardır: Dinin kabul etmediği anlayış ve uygulamalarla dindarlık olmaz. Dindarlık, ancak dinî olanı, din-den olanı dince kabul ve emredileni, emredildiği şekil ve şartlarda yerine getirmekle mümkündür. Bu yüzden dindarlık sanarak hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmak, cennet sanarak cehenneme yönelmektir.

Hurâfe ve bâtil inanışlara kapılmış kişiler, ikaz edildikleri, uyarılmak istendikleri zaman, genellikle, kendileri gibi düşünen ve yaşayanların çokluğunu, atalarından böyle gördüklerini öne sürerek, yanlışlarını savunmaya kalkarlar. Çoğunluğu veya atalarının yolunu yanlışın doğru, hurâfenin hakikat sanılmasına gerekçe yapmaya çalışırlar. Değil çoğunluğun, bütün bir toplumun ve mezarlarındaki ölülerin tümünün bile yanlış ve hurâfe üzerinde birleşmesi, onun niteliğini değiştiremez, hurâfeyi hakikat yapamaz. Gerçeğin ölçüsü, sadece gerçektir/haktır. Gerçek, Kur'an'da belirtildiği gibi Allah'tan gelendir/vahiydir: *"Hak ve gerçek olan, Rabbinden gelendir. Sakın kuşkulananlardan olma."*⁶⁴

63 Müslim, Cum'a 43; Ebû Dâvud, Sünnet 5; Nesâî, İydeyn 22; İbn Mâce, Mu-kaddime 7

64 2/Bakara, 147; İsmail Lütü Çakan, Hurâfeler ve Bâtil İnanışlar, Marifet Y. s. 11-18

Tüm belâların anası olan cehâletin sosyal bir belirişi olan hurâfe, dinde yozlaşmanın besleyici zeminini oluşturan sinsi ve zehirli bir musîbettir. Halk kitlelerini perişan eden bulaşıcı bir hastalık olmasına rağmen asırlardır hiç kimse onu tümüyle etkisiz kılma başarısını gösterememiştir. Ocakları batıran, ama yine de peşinden gidilen rezil bir yosmaya benzer hurâfe. Yıkıcı ama câzibeli, zehirleyici ama tatlı...

Hurâfenin ana ocağı İsrâiliyattır; öncelikle ve özellikle yahûdilik. Onu hıristiyanlık izler. Ehl-i kitap geleneği, bir anlamda hurâfeler geleneği gibidir. Bu gelenek nazar boncuğundan muskacılığa, falcılıktan cinciliğe, melek kanadı saymaktan şeytan/cin çıkarmaya kadar akla gelebilecek tüm hurâfe çeşitleriyle doludur.

İsrâiliyât tahribi, hurâfe yığınının omurgasını oluşturmaktadır. İsrâiliyyât denilen ehl-i kitap hurâfeciliğini, özellikle yahûdilik yoluyla bünyesine aktaran müslümanların yanlış kültürü, daha sonra buna hıristiyan, Sasani, Hint, Eski Yunan ve nihayet Türk-Şaman kabullerini de ekleyerek iyice hurâfe okyanusuna dönüşmüştür. Şamanizm gibi yarı pagan, yarı mistik bir dinin oluşturduğu kolektif bir şuuraltına sahip bulunan Türk insanı, İslâm'ı kabul ettiğinde, bu sayılan hurâfelerin ilk dördünü, girdiği yeni dinle birlikte sîneye çekmekle kalmadı, ona kendi Şaman kaynaklı hurâfelerini de, ufak kılık değiştirmelerle ekledi. Ve bir zaman geldi ki, Türk insanı için din hayatı, bir tür hurâfeler hayatı oluverdi.

Hurâfe, bunamak anlamındaki hâref kökünden türemiş bir kelimedir. Kitleleri bunamaya iten bir hastalık olduğu için bu toplumsal illete hurâfe denmiştir. İbn Manzûr hurâfeyi, “yalan sözün tatlı geleni” diye tanıtır.⁶⁵ Demek oluyor ki hurâfede, tüm tutarsızlığa rağmen, dinleyene tatlı ve çekici gelen bir yan bulunmaktadır. Belki de hurâfeyi yaşatan, insanoğlundaki tatlı söze aldanma şeklinde tecellî eden akıl almaz ahmaklıktır.

Batı dillerinde, Latince bir kök olan superstitio'dan türeyen superstition kelimesiyle karşılanan hurâfe, bu dillerdeki ortak kabule göre de mantık dışı, temelsiz, boş, aldatmaca, büyü üründen inanç ve kabul demektir. Bu sözcük, aynı zamanda ataların kabullerinden gelen akıl dışı anlayışları da ifade eder. Larousse'a göre, hurâfede “mesnetsiz, saçma yükümlülük”, belirgin niteliklerden biridir.

---

65 Lisânü'l-Arab, Hı-rı-fe maddesi

Hurâfe-Atalar Dini İlişkisi: Kelimenin kökünde, eski halk inançları anlamları da vardır. Bu demektir ki, hurâfecilikte, eski kabullerin yeni anlayışlar içinde sürdürülmesi önemli noktalardan biridir. Kur'an'ın ecdat kabullerini dokunulmaz kılmayı put-perestliğin bir belirişi olarak gösteren konumuzla ilgili âyetlerini hatırlamalıyız. Hurâfenin omurga noktalarından biri, eski ataların kabullerini yeni zamanda yaşatmaktır. Kur'an 25 âyetinde şirkin bir belirişi olarak gösterdiği ataların âdet ve geleneklerini kut-sallaştırmayı hurâfe sebebi kaynaklardan biri olarak ortaya koyar. Ecdatperestliğin temel sloganı, peygamberlerin temel kanıtına bir karşılık olarak gösterilmiştir. Peygamberler diyor ki: *"Eğer doğru sözlüler iseniz delilinizi getirin!"*⁶⁶ Yine peygamberler diyorlar ki: *"Eğer doğru sözlüler iseniz bana ilimle haber verin!"*⁶⁷ Şunu da söylüyor nebîler: *"Eğer doğru sözlüler iseniz haydi kitabınızı getirin!"*⁶⁸ Bu isteğe, hurâfeci şirkin verdiği cevap şudur: *"Eğer doğru sözlüler iseniz bize atalarımızdan kanıt getirin!"*⁶⁹ Veya şöyle söylüyorlar: *"Şu dediğinizi biz, önceki atalarımızdan duymadık."*⁷⁰

Hurâfe zehrinin kimliğiyle onun panzehirinin kimliğini birer cümlede böylesine ihtişamla anlatmak, ancak Kur'an kelâmının başaracağı bir hârika olabilirdi. Bu kelâm hârikasından biz şunu öğreniyoruz: Hurâfecilik ve atalar yolunu körü körüne taklit; bir ilimsizlik, kitapsızlık, kanıtsızlık illetidir ki insanı kör ve sersem ederek ataların fosillerine, ete-kemiğe tutsak hale getirir.

Hurâfe-Ümniyye ilişkisi: Çoğulu "emânî" olan ümniyye kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de bir yerde tekil, beş yerde çoğul olmak üzere toplam 6 yerde geçmektedir. Fiil halinde kullanımı ise bunun iki katından fazladır. Kur'an bu kavramı, kitap kavramına karşı bir olumsuzluğu ifade için kullanmaktadır. Karşıtlık şöyle verilmektedir: *"Kitabı bilmezler, sadece emânî bilirler..."*⁷¹ Ehl-i kitap dediğimiz yahûdi ve hristiyanlarla müslüman kitlelerin emânîsinden şikâyet edilmekte, meselelerin bu emânîlerin hiçbirisiyle çözülemeyeceği belirtilmektedir. Çözüm; Kitap, ilim ve eylem ile olacaktır.⁷²

Kitab'a, yani ilim ve delile karşı konmuş bulunan emânî, aslı-esaslı olmayan şey, yalan, sanı, ne dediğini anlamadan okumak anlamlarındaki ümniyye kelimesinin çoğuludur. Ümniyye, takdir

66 2/Bakara, 111

67 6/En'âm, 143; 46/Ahkaf, 4

68 37/Sâffât, 157

69 44/Duhân, 36; 45/Câsiye, 25

70 23/Mü'minûn, 24; 28/Kasas, 36

71 2/Bakara, 78

72 4/Nisâ, 123

etmek (ölçü tutturmak) anlamındaki meny kökünden türemiştir. Meny sözcüğündeki takdir, daha çok sanı, hayal ve kuruntuya dayanarak yapılan tahminler için kullanılır. Bu yüzdendir ki meny, genellikle gerçeğe dayanmayan hayalî tasavvurlar ve tasarımları ifade eder. Bu kökten gelen “temennâ” fiili, “yalan söyledi” anlamındadır. Buradan hareketle Mücâhid bin Cebr gibi bazı müfessirler, emânî kelimesini “yalanlar” diye açıklamışlardır.

Kur'an'ın “Kitab”a karşıt gösterdiği emânî, bizim hurâfe, anlamadan veya yanlış anlayarak okumak dediğimiz illetlerin ta kendisidir. Emânî hakkında bilgiler veren Râgıb, şöyle diyor: “Şeytan, peygamberlerin ümniyyelerine bir şeyler karıştırır” mealindeki âyet ⁷³ bünyesinde kullanılan ümniyye, okuyuş demektir. Kendini iyice vermeden okumak, bu tehlikeyi taşıdığıındandır ki, Hz. Peygamber’e Kur'an okuyuşunda aceleden kaçınması emredilmiştir.” ⁷⁴

Şeytanın insanı saptırışının esası da ümniyyeye itmektir. Şeytan, tüm vaatlerinde ümniyye kullanır. Yani, insanı, anlamını bilmeden sırf üfürük olsun diye okumaya ve aslı-esası olmayan şeylere inanıp bel bağlamaya iter.⁷⁵ Daha ilginç, şeytan, insanoğlunu ümniyeler (hurâfeler, uydurmalar, anlamsız okuyuşlar) kullanarak saptıracağını Allah huzurunda açıkça beyan etmiştir: “Yemin olsun, onları ümniyyelere, (boş kuruntulara, hurâfelere, yalanlara) iteceğim...”⁷⁶ Zafer, mutluluk, ölümsüzlük bir emânî işi değildir; bir eylem ve üretim işidir. ⁷⁷

Cennete gidiş de din mensuplarının ürettikleri ve kendilerini öne çıkarmak için kullandıkları emânî sloganlarıyla değil; üretilen değerlerle olacaktır.⁷⁸ İnsanoğlunun yolunu vuran, başına bin türlü belâ açan da ümniyyelerdir. İnsan bu ümniyyelere aldanır, sapar ve iyi şeyler yapıyorum sana sana batıp gider. Bu batışın en kahırlısı, insanın Allah ile aldatılmasıdır. Kur'an bu aldanışın altını özellikle çiziyor.⁷⁹ Bu gerçeği gösteren âyet, ümniyyelerle ayağına çalı dolandırılan kitlelerin, Allah'ı paravan yapanlarca aldatılıp perişan edileceğini de mûcize bir biçimde gösteriyor.

Kitap yerine, okuyup üfürme, asılsız gelenek ve kabullerin peşinden gitme, hurâfelere saplanma gibi olumsuzluklara

---

73 22/Hacc, 52

74 20/Tâhâ, 114; 75/Kıyâme, 16

75 bk. 4/Nisâ, 120

76 4/Nisâ, 119

77 bk. 4/Nisâ, 123

78 bk. 2/Bakara, 111

79 bk. 3/Fâtır, 5; 57/Hadîd, 14

kucak açanlar şeytanın vaatlerinden başka hiçbir şeyle ödüllendirilmeyeceklerdir. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için dini, hurâfelerden temizlemek kaçınılmazdır. Bunu yapmayanlar, kitabın yerine emânîyi (uydurma ve kuruntuları, anlamsız üfürükleri, hurâfeleri) geçirerek bunların işletilmesiyle saltanat sürenlere teslim olur, sahte tanrılara kul-köle haline gelirler. Bu bilgiler ışığında hurâfeyi şöyle bir tanıma kavuşturabiliriz: Hurâfe, sünnetullah (Allah'ın tabiatındaki değişmez kanunlarına), vahye, ilme, akla ters düşen ve çoğunluğu ataların eski kabullerinden oluşan inançların, yaklaşımların, kabullerin, iddiâların, uygulamaların, tavırların ortak adıdır.⁸⁰

Zan ve vehimlerle veya doğrudan doğruya cehâletin verdiği telkinlerle, atalardan miras alınan din anlayışının sorgulanmadan kabulüyle görülen hurâfe inançlar, ameller ve bunları savunanlar, dini hurâfeler yığını olarak takdim edenler maalesef hayli yaygındır. Cehâlet ve küfür devrinde görülen hurâfeler, her zaman diliminde de görülebileceği için Kur'an, "atalar yolu" olarak ifade ettiği bu taklitçiliği, ecdatperestliği şiddetli bir şekilde kınamış, şirk sebeplerinden biri olarak göstermiştir.

Sadece sokaklarda ve vitrinlerde değil, hayatın hemen her alanında ve en önemlisi gönüllerde çeşitli putların sergilendiği ve yerleştiği çevrelerde ve zaman diliminde artık hurâfelerin hakikat, hakikatlerin de hurâfe kabul edilir hale gelmesi sürpriz sayılmaz. Kur'an'ı, hadisi, İslâm'ı bilmediği halde yahûdi, hıristiyan, ateist ve müşriklerin bâtil fikir ve hurâfeleri ile kafalarını ve kalplerini dolduran birtakım zavallılar, dinin gerçek hükümlerini efsâne ve bâtil inanç kabul etmekte; bâtil yorum, uydurma ve hurâfeleri ise hak zannetmektedirler.

Hurâfelerin tümü din açısından tehlikeli olmakla birlikte, itikadı ilgilendiren hususlar, şirke yol açmaları yönüyle en çirkinleridir. Aslında her hurâfenin, hatta bir ölçüde bid'atin kabul ve uygulanışı, İslâm itikadına zarar verir. Kur'an'da da tevhid dâvetine, sadece Allah'a ibâdet/kulluk çağrılarına itiraz edenlerin temel gerekçe olarak "atalarının yolu"nu göstermeleri, onların örf-âdet, gelenek ve göreneklerini, onlardan miras aldıkları inanç ve yaşayış biçimlerini alternatif olarak ileri sürmelerini bir ecdatperestlik, körü körüne taklitçilik kabul etmenin yanında, hakkın karşısında en önemli şeytanî gerekçe olarak görmekteyiz.

80 Geniş bilgi için bk. İslâm Nasıl Yozlaştırıldı, s. 37-47

Çokça Görülen Hurâfe ve Bâtıl İnanışlar

Dünyanın öküzün boynuzunda durduğunu, hem de din adına iddiâ eden hurâfeciler hâlâ kaldı mı bilinmez ama, yıldıznâme (astroloji ve fallara) bakanlar ve baktıranlar, kahve içtikten sonra kapatıp fala bakarak bir şeyler uydurup söyleyenler ve onlara inananlar, baykuşun bir eve tüneyip ötüşünü, köpeğin uzun uzun ulumasını duyanların mahalle veya köyden bir kişinin öleceğini yorumlayıp buna inananlar, yılbaşı gelince Noel Baba olan, onun heykelini yapan, Noeli kutlayan, hindi kesen, çam deviren ve benzeri Hristiyan taklitçiliğini çekinmeden işleyenlere hemen her zaman ve her yerde rastlamaktayız.

a- Ölüler ve Kabirlerle/Türbelerle İlgili Hurâfeler

Bu tehlikeli hurâfelerin içinde en yaygınları, türbe ve tekke-lerde, yatır (ölü) ziyaretlerinde, ölü veya diri bazı kişilerin aşırı yüceltilip kutsallaştırılması, tanrılaştırılması, daha doğrusu putlaştırılması, bazı mubahların haram kabul edilmesinde, Kur'an'da emredilmediği ve Peygamber döneminde uygulanmadığı halde bazı yeni ibâdet şekillerinin kabulünde görüyoruz. Dinden olmadığı halde dinin içine katılan her türlü ilâveler, yama ve sentezler, bâtil âdet ve sapık yorumlar, hurâfe ve bid'at kavramıyla ilgili cinâyetlerdir.

Daha çok kadınlar ve hastaların rağbet ettiği türbeler çevresinde kümelenen hurâfelerin başında, türbelere adak adamak, pencere demirlerine ve yakınındaki bir ağaca çaput bağlamak, türbe içinde veya çevresinde mum yakmak gelmektedir. Bunlar üzerinde kısaca duralım:

Türbelere adak: Adak ya da dinî ifadeyle nezir; Allah rızası için, insanın kendi kendini herhangi bir şarta bağlı olarak veya mutlak şekilde mubah olan bir konuda borçlandırmasıdır. Adak yerine getirilmediği müddetçe, adayan borçlu kalır. Adak, Allah'tan başkası adına adanamaz. Adanırsa adak olmaz. Adayan da şirk koşmuş olur. Ayrıca, iyice bilinmesi gerekli bir husus da adağın hiçbir şeyi değiştiremeyeceği, kaderi zorlayamayacağıdır. Kimse yapacağı vaatlerle -hâşâ- Allah Teâlâ'nın ezeli takdirini değiştirebileceğini sanmamalıdır. Peygamber Efendimiz konuyu şöyle dile getirmiştir: *"Nezir (adak) hiçbir şeyi (şerri ve zararı) def etmez. Ancak nezir sebebiyle cimriden mal çıkarılmış olur."*⁸¹ Başka bir hadis-i şerif de şöyledir: *"Kim, Allah'a itaati gerektiren bir hayır ve ibâdet adarsa, adağını yerine getirsin. Kim de Allah'a karşı günah işlemeyi gerektiren şer bir iş nezrederse, Allah'a âsi olmasın, adağını yerine getirmesin."*⁸²

---

81 Buhârî, Kader 6

82 Buhârî, Eymân 28

Allah’a karşı isyan olan bir adağın yerine getirilmesi, adanmasından daha büyük bir vebaldir. Allah’tan başkaları için adanan adaklar da yerine getirilmemesi gerekli nezirler cümlesindendir. O halde “falan türbeye bir koç adadım” diye söylenip gezenler ne yapmak istediklerini anlamalıdır. Bu sözden maksatları “adadığımı falan türbe civarında Allah için keseceğim” demek midir? Yoksa, “o türbede yatana adadım” mı demek istemektedirler? İkincisi ise, bu bir şirk koşmadır, terkedilmesi kesinlikle lâzımdır. Bir ölü için, yatır için kurban kesilmesi, ona adak adanması şirk/ küfürdür. Oralarda kurban adıyla hayvan kesenlerin hemen hepsi böyle bir şirk içine düşmektedir. Bunlar, besmeleyle de kesseler, kestikleri murdardır, yenilmez. Birincisi ise; câhilleri yanıltmamak ve hurâfeci duruma düşmemek için ve yer kaydı da adakta önemli olmadığından dolayı, türbe çevresinde değil de istediği başka bir yerde Allah için adağını yerine getirmeli, hayvanını hurâfelere karıştırmadan kesmelidir.

Ölülere Yalvarıp Duâ Etmek: Yatırlardan bir şeyler beklemek, hastalığına şifa, derdine devâ, bahtına açıklık, kısırlığına çözüm... için ölüden yardım ve imdat beklemek; tümüyle şirk olan hurâfe ve bâtil inanıştır. Bunları bir müslüman yapamaz.

Çaput Bağlamak: Mezar taşı, türbe ve tekke penceresine veya o civardaki ağaçlara düğümler, çaputlar bağlamak eski Türk câhiliyesinden devralınan hurâfe ve putperest özelliklerindendir. Türkler, müslüman olmadan önce sahip oldukları türbelere ve kutlu saydıkları ağaç ve çalılara paçavra bağlamak ve mezarlarda mum yakmak gibi câhiliyye âdetlerini, İslâm’ı kabul etmeleriyle birlikte yeni dinlerine katmışlar, hâlâ da bu hurâfe ve bâtil inanışları terkedememişlerdir.

Mum Yakmak: Türbe, mezar, tekke vb. yerlere mum yakma âdeti, eski câhiliyye çağından kalma âdetlerindendir. Arkeologların çoğu bu âdetin en ilkel ateş kültü ile ilgili olduğuna kanidirler. Yani “ateşe tapınmak”tan kalma bir âdet olduğu söylenilmektedir. Eski çağlarda yalnız “aziz” sayılanların değil; başka ölülerin de mezarlarında yahut öldükleri yerde mum veya ateş yakmak bir nevi kurban sayılırdı. “Türbelerde kandil (mum) yakmak âdeti, Fenikelilerden intikal etmiş bir an’anedir. Fenikeliler Sur şehrinin koruyucusu ve tanrısı olan Melkâres’in heykeli önünde devamlı kandil (mum) yakarlardı.”⁸³

Hristiyanlıktan önceki Helenler ve Romalılar’ın da mezarlarında ve mezar taşları üzerinde meş’aleler yaktıkları bilinmektedir.

83 Hurâfâttan Hakikate, M. Şemsettin Günaltay, s. 298

Bunlar Hristiyan olduktan sonra da bu âdetlerini bırakmamışlardır. Bu Paganizm kalıntısı âdet, daha sonraları hristiyan din adamları tarafından kitaba uydurulup mum yakma şeklinde dinî âyinlere sokulmuştur. Hristiyan din adamlarının izahlarına göre güya bu âdet, ilk hristiyanların karanlık mağara ve Katakomparda gizlice ibâdet ettikleri zaman yaktıkları mum ve meş'alelerin hâtırası imiş.⁸⁴ İslâm'da câmi duvarına, kabir taşına, mezar taşına, türbelere, yatırlara mum yakılır diye bir davranış kesinlikle yoktur. Bunlar Türklere de hristiyanlar aracılığıyla müşrik ve mecûsilerden geçmiştir.

Kabir başına, mezar taşına mum yakan kişi, oradaki yatırla kendini bütünleşmiş, ondan bir parça olmuş gibi kabul ediyor ki, bu büyük bir hatadır ve şirktir. İslâm'a göre insan, ancak Allah'a ilticâ eder ve O'na sığınır. O'nun dışındaki varlıklardan medet ummak tevhide ters düşen büyük bir yanlıştır. Bu itibarla kabirlerde mum yakma âdeti, bâtil bir inanç ve hurâfedir. Ayrıca, halk arasında yaygın olan bir yanlış inanç da, cenâze çıkan odada 40 gün ışık yakılmasıdır. Güya ölü çıkan odada 40 gün ışık yakılırsa, ölünün ruhu geldiği zaman karanlıkta kalmaz, evini ve odasını daha çabuk bulmuş.

Malı israf etmek, başka ümmetlere benzemek gibi iki harâmı birden işleten bu tür hurâfelerden kesinlikle uzak bulunmak gerekir. Tevhidi gölgeleyici, müslümanları tevhid inancından şirke sevkedici bu çirkin putperest âdetlerinden medet umanlar, putlardan fayda bekleyenler gibi kendilerini aldatmaktan ve etrafa, özellikle yeni yetişenlere kötü örnek olmaktan başka hiçbir iş yapmış olmazlar. Bu da vebal olarak onlara yeter de artar bile.

Mum yakarak, çaput bağlayarak, ölümlere adaklar adayarak, murâdına nâil olacağını, hastalığından veya dertlerinden kurtulacağını, bahtının açılacağını, çocuk doğuracağını sananlar ve yeri geldiğinde de müslümanlığı kimselere bırakmayanlar, inandıklarını iddiâ ettikleri İslâm'a, Kur'an ve sünnete ne kadar ters düşmüşlerdir! *"Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz."*⁸⁵ âyetini kıldığı namazın her rek'atında okuyanların, *"gazaba uğramış ve sapıkların yoluna tâbi olmaktan"*⁸⁶ Allah'a sığınanların, verdikleri bu söze ve yaptıkları duâyâ sâdik kalmalarından daha doğal ne olabilir?

---

84 Hurâfeler ve Menşeleri, Abdülkadir İnan, s. 43

85 1/Fâtiha, 5

86 1/Fâtiha, 7

Merhum Mehmed Âkif'in;

"Hurâfeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar,

Mezar mezar dolaşıp hasta baktıran sağlar!"

mısralarıyla çizdiği yakışsız görünümünden uzaklaşmaya, İslâm'ın sadeliğinde dinî kişiliği ve sadece Hakka kulluk yapan izzeti bulmaya çalışmalıdır. Çünkü kurtuluşa giden doğru yolun, böylesi hurâfelere tahammülü yoktur.

Cenâze Çelenk Götürmek ve Yeşil Düşmanlığı: İslâm hayat dinidir. Her şeyde canlılık ister. Bu sebeple de hayat sembolü olan yeşili, yeşilliği korur, geliştirilmesini teşvik eder. Rahmete, berekete, sıhhatte ve çevre sağlığına yararlı ve yeşilliğin (her çeşit ot, bitki ve ağaçların) Allah'ı kendi halleriyle zikredip ibâdet ettiklerini kabul eder. Ne var ki, her güzel ve doğrunun düşmanı olan hurâfe ve bâtil inanışlar, kör taklitçilik, amacı bilinmeden başka milletlerden devşirilen, kapılardan gümrüksüz geçirilen câhiliyye âdetleri yeşilin ve yeşilliğin de düşmanıdır.

İslâm ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan "hıdırellezde yeşil çiğnemek gerek" düşüncesi ve uygulaması, yılbaşı kutlamaları dolayısıyla çam kesmeler, vitrin süslemeler, bayramlarda mezarlara yeşil çalı götürmeler, kabirlere çiçek bırakmalar, büyük kentlerde salgın hale gelen cenâzeleri çelenklerle uğurlamalar gibi bir sürü uygulama, bize yabancı, zararlı ve başka milletlere benzeme girişimleri olarak sosyal ve dinî bünyeyi kemirip durmaktadırlar. Ölüm ve ölüm ötesi ile ilgili hurâfe ve bâtil inanışlar, gün geçtikçe artmaktadır. Oysa çok dikkatli davranılması gerekli hayat olayı, ölüm ve sonrası ile ilgili muâmelelerdir. Ne ses, ne gürültü, ne bando, ne top arabası, hatta ne slogan... Sadece acele fakat telaşsız, üzgün fakat vakur, hayat kadar ölüme de râzı bir havada, duâlarla ve sürekli ölümü düşünerek ölü için duâ makamında kılınacak cenâze namazı ve yapılacak mütevâzi bir merâsim, ölene karşı son görevin yerine getirilmesi için kâfidir. Ötesi bir yığın hurâfe ve günahıtır, israf ve yorgunluktur, cenâzeyi de rahatsız, huzursuz etmektir.

Bilinmelidir ki, cenâzeyi çelenklerle uğurlamak hristiyan âdetidir. Çelenk, aslında hristiyanların kutsal kabul ettiği haç taşıma aracıdır. Haçı çıplak taşımamak için onu çiçeklerle süslemekte ve öylece mezara kadar götürmekte. Peki, bir müslüman, bu çelenk hurâfesiyle mezara ne götürmekte veya göndermektedir? Hristiyanın haçını mı, yoksa çiçek buketleri arasına sıkışmış, üzüntülerle harmanlanmış hurâfeleri mi? Yaptığı duâları mı? Çelenk için, cenâze için çiçeği koparmak, onu

zikirden/ibâdetten ve insanlara güzellikler veren özelliklerden mahrum etmektir. Ayrıca israftır, bu paralarla fakirlere sadakalar verilse daha iyi olmaz mı?

Dinimiz, kabir üzerine yığılmış kurumaya mahkûm çelenk ve çalı değil; büyümeye ve yeşil kalmaya lââyık fidanlar, çiçekler dikilmesinden yanadır. Peygamberimiz bizzat buna örnek vermişler, iki kabrin üzerine hurma fidanı dikerek, *“bunlar yeşil kaldıkça, içerdikleri için rahmet vesilesi olmaları umulur”* buyurmuşlardır. O halde ne yapılması gerektiğine dikkat edilmelidir? Allah'ı râzı etmek, cenâzeye rahmet vesilesi olmak veya hristiyanları körü körüne taklit edip hurâfeyi çağdaşlık sanarak çeşitli zararları seçmek. Kararı inançlar belirleyecektir.

Bir de kurban olarak horoz adamak veya kesmek var ki, horozdan kurban olsa olsa, böyle sahte tanrılara olur dedirtiyor insana. Yine, yatırımların yanlarına konulan tuz ve şekerlerden medet ummak, onları şifalı kabul edip almak veya dağıtmak, istismarcıların ekmeğine yağ süren hurâfelerdendir. Orların toprağını kutsal kabul edip beraberinde götürmek, kabirlerin etrafında tavaf etmek... Bütün bunlar şirk unsuru olan hurâfelerdir.

b- Günlerle İlgili Hurâfeler

İki Bayram Arası Nikâh Kıyılmaz mı? Anadolunun birçok yöresinde hâlâ yaşatılmakta olan bir yanlış anlayış da “iki bayram arasında nikâh kıyılmaz” görüşüdür. Nereden çıktığı bilinmeyen bu asılsız sözün, toplumda giderek etkisini kaybetmesine rağmen, tamamen unutulmamış olması ve zaman zaman ortaya atılması, hurâfelerin yaygınlığı açısından düşündürücüdür.

Bilindiği gibi dinimize göre nikâh, ibâdet ve muâmele sıfatlarına sahip, şaka götürmeyen bir icraattır. Dinimizde “ruhbanlık” olmadığı için evlenmek teşvik ve evlenmemekten hayırlı kabul edilmiştir. Hatta ibâdet edebilmek için evlenmeme düşüncesi-ne kapılanlar bizzat Peygamber Efendimiz tarafından uyarılmış, *“Benim sünnetimi terkeden Benden değildir!”* diye çok ciddi şekilde tehdit edilmişlerdir. Nikâhın şartları arasında “iki bayram arasında olmaması” gibi bir kayıt bulmak mümkün değildir. Dinimizde herhangi bir hüküm koyabilmek için bunun Kitab'dan veya Sünnet'ten bir delilinin olması gerekmektedir. Bu kaynaklardan delil bulunmayan bir görüş hakkında söylenecek sözler mesnetsiz, asılsız, uydurma olmaktan öte gidemez ve dinî açıdan en küçük bir değer taşımaz. Herhangi bir konunun haram/yasak olduğunu tesbit etmek için bu delillere ihtiyaç vardır. Kafadan atmakla bir helâl haram olmaz.

“İki bayram arası nikâh kıyılmaz” uydurması; delilsiz bir söz olmanın ötesinde bizzat Hz. Peygamber’in hareketiyle reddedilmiş bir görüştür de. Çünkü Hz. Peygamber’in Hz. Âişe ile evlenmesi Ramazan ayını tâkip eden Şevval ayı içinde gerçekleşmiştir. Yani iki bayram arasında meydana gelmiştir. Hem bir düşünelim: İki bayram arası olmayan gün var mı ki?! Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramı arasında iki ay on günlük bir zaman varsa, Kurban Bayramı ile gelecek yılın Ramazan Bayramı arasında da kamerî yıl 354 gün olduğuna göre yaklaşık dokuz ay on gün vardır. Biri 2 ay 10 gün olduğu için “iki bayram arası” kabul edilirken; ötekisi 9 ay 10 gün olduğu için mi “iki bayram arası” kabul edilmez? Tabii bunun anlaşılır ve mantıklı bir tarafı yoktur.

Fıkıh kitaplarında nikâhın ibâdet niteliği dolayısıyla mescidlerde ve Cuma günü kıyılmasının güzel görüldüğü yani “müstahap” olduğu kaydedilmiştir. Bunun ötesinde zaman açısından herhangi bir kayda rastlamak mümkün değildir. O halde insanımız bu tür asılsız söylentilere iltifat etmemeli, nikâhın ne zaman kıyıldığına değil; hangi şartlarla kıyıldığına ve kurulan yeni yuvanın dinî açıdan aranan şartlara sahip olup olmadığına dikkat etmelidirler. Çünkü “Allah’ın emri, Hz. Peygamber’in sünneti” üzere sözleriyle başlatılan evlilik hayatına başlama için uygulama ve törenlerin ve devamının da Allah’ın emri, Hz. Peygamber’in sünneti üzere olması gereklidir.

Salı Yola Çıkılmaz, Cuma İş Yapılmaz mı? Özellikle hanımlar arasında çok yaygın olan iki yanlıştan biri, “Salı günü bir işe başlanmaz, çamaşır yıkanmaz, yola çıkılmaz” anlayışı; ötekisi ise, kadınların Cuma günü iş yapmalarının doğru olmadığı inanışıdır. Tabii, her iki yanlışın/hurâfenin de dinî ve ma’kul bir gerekçesi yoktur. Bâtılın bâtil/yanlış olmaktan başka gerekçesi olur mu?

Dinimizde haftanın günleri ile ilgili olarak, “şu yapılmaz, bu yapılır” şeklinde bir ayırım bulunmamaktadır. Zaman, sahne olduğu eylemlere göre kıymet kazanır veya tehlike arzeder. Salı günü ile ilgili söylentilerin asılsızlığı müslümanlar açısından İstanbul’un 29 Mayıs 1453 Salı günü fethedilmiş olması ile ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu fetihden fevkalâde üzüntü duyan hristiyanlar; İstanbul’u kaybettikleri gün olduğu için Salı gününü kendileri açısından uğursuz saymış, yas günü ilan etmiş ve bir süre o gün herhangi bir iş yapmamış olabilirler. Zamanla, onların bu -kendileri açısından- bir ölçüde haklı görülebilecek kanaat ve uygulamaları, işin farkında ve bilincinde olmayan hurâfeye düşkün müslüman halk arasına girmiş ve yerleşmiştir. Sonra da müslümanlığa ait bir görüş ve esasmış gibi yayılıp gitmiştir.

Yine, 13 sayısının hristiyan Batılı halka göre uğursuzluğu da, fethin 1453 yılında gerçekleşmesi dolayısıyla olduğu şeklinde izah edilir. 1453 sayısının rakamları tek tek toplandığı zaman 13 sayısı çıkar; tabii bundan da önemlisi Batılılar açısından da rahmet olduğu halde, kendi sapık yollarının yanlışlığının isbat edildiği dönemin başlangıcı olan Peygamberimiz'in doğum yılı milâdî 571 yılının rakamları da toplandığı zaman 13 sayısı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeplerle 13 sayısı hristiyan Batılı halklar tarafından eskiden beri uğursuz sayılmıştır. Peki, müslümanlara ne oluyor da bu tür gün ve tarihleri uğursuz sayıyorlar?

Cuma günü kadınların iş yapmamasına gelince, bu da anlaşılması güç bir tutum ve bâtıl inanıştır. Zira Cuma günü, iş ezan dediğimiz câmi içinde okunan ezandan, Cuma namazının farzını kılincaya kadar geçecek süre içinde işi, alış verişini terketmek bir vebidir, Kur'an emridir.⁸⁷ Ama tabii, Cuma namazıyla mükellef olan müslüman erkekler için. Kadınların Cuma namazı kılmak gibi bir mükellefiyetleri olmadığından işi bırakmak zorunlulukları da yoktur. Zaten erkekler de Cuma namazının farzı bittikten sonra işlerinin başına ve ticarete dönebileceklerdir. Konu ile ilgili âyetlerin mealini görelim: *"Ey iman edenler, Cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman, Allah'ı anmaya koşun ve alış-verişini (iş-gücü) bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lutfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz."*⁸⁸ Evet, tekrar belirtelim ki, bu âyetlerin muhâtabı, genelde mükelleflik çağında bulunan, özelde Cuma namazının edâ şartlarına sahip olan müslüman erkeklerdir, kadınlar değil. Öte yandan, Cuma günü kadınların iş yapmayı doğru bulmamaları, Cuma gününün hafta tatili olduğu günlerden kalma mânâ ve mâhiyet değiştirmiş bir uzantısı gibi değerlendirilebilir. Şöyle ki:

Kur'an o günü tatil günü kabul etmemesine, namaz saati dışında iş günü olduğunu ilan etmesine rağmen, müslümanlar ibâdetlerini daha rahat icrâ etsin diye, uygulama olarak Cuma günü Osmanlılarda ve günümüzdeki çokça müslümanların yaşadığı hemen her yerde tatil kabul edilmiştir. O yüzden evin erkeği genellikle evdedir. Cuma namazına gidecektir. Onu rahatsız etmemek ve özel hizmetlerinde bulunmak için genel temizlik ve çamaşır gibi işlerin yapılması belki uygun bulunmamıştır. Bu yüzden böyle bir gelenek yerleşmiş olmalıdır. Hafta tatilinin değiştirilmesinden sonra bu anlayış ve uygulamanın, Cuma gününün, gün

---

87 62/Cum'a, 9

88 62/Cum'a, 9-10

olarak kendisine ait bir nitelikten ileri geldiği sanılmış ve böylece de bugünkü yanılığa ve yanılsa düşülmüş olabilir. Ve bu anlayışın, yahûdilerin Cumartesi günü iş yapma yasağının müslümanların mübârek kabul ettiği Cuma gününe aktarılması gibi bir yahûdi taklitçiliğinden kaynaklandığı da düşünülebilir.

Kaynağı ne olursa olsun, Salı ve Cuma günleri hakkında hanımlar arasında dolaşıp duran bu ve benzeri sözlerin İslâmî bir ölçüyü ifade etmediği, hurâfe ve bâtil inanış olduğu ortadadır.

c- Gaybdan Haber Vermeye Bağlı Hurâfeler

Gaybı Bilmek Mümkün mü? Yüce Yaratıcı'nın biz insanlara verdiği akıl, duyular ve benzeri öğrenme vâsıtaları ile hakkında kesin veya zannî bilgi edinebildiğimiz şeylerin tümüne "şehâdet âlemi" denir. İnsanın, bu kendine ait vâsıtalarla hakkında bilgi edinemeyeceği Allah, cennet, cehennem, yarın başına neyin geleceği, kıyâmetin ne zaman kopacağı gibi konuların hepsine de insan açısından "gayb âlemi" denir.

Eskiden beri gayb âlemi, insanoğlunun merakını çekmiştir. Bu âlem hakkında bilgi edinmek istemiştir. Tabii bu merak ve istek; gaybdan/gâipten haber verdiğini söyleyen kâhinler, arraflar, falcılar, müneccimler, cinciler tarafından istismar edildiği gibi günümüzde de bunlara ek olarak medyumlar, astrloglar, ruh çağırانlar tarafından kötüye kullanılmaktadır. Hurâfelerin, bâtil inanışların toplumda yaygınlaşmasına ve bazı kişilerin asla kendilerinde bulunmayan birtakım üstün niteliklere sahip kabul edilmesine ve böylece menfaat sağlamasına yol açan "gaybı bildiği ve haber verdiğini" yalanına ve çeşitli şekillerine dikkat çekmeden önce, meselenin dinimiz açısından nasıl ele alındığını açıklayalım:

İslâm'a göre gayb'ı sadece Allah bilir. *"De ki: Göklerde ve yerde gaybı, Allah'tan başka bilen yoktur."*⁸⁹ Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını insanlara duyurmak için içlerinden seçtiği peygamberler bile gaybı bilemezler. Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber Efendimize hitâben şöyle buyrulmakta ve durum bize açıklanmaktadır: *"De ki: 'Size Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmem; size ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyuyorum."*⁹⁰; *"De ki: 'Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim, elbette daha çok hayırlılık yapardım ve bana hiçbir kötülük dokunmazdı. Ben*

89 27/Neml, 65

90 6/En'âm, 50

sadece iman eden bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeciyim.”⁹¹

“O bütün gaybı bilir. Gaybına/sırlarına kimseyi muttâlî kılmaz. Ancak (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar.”⁹² Bu âyetlerde de Allah Teâlâ'nın ancak dilediği peygamberleri gaybdan dilediği bilgiye muttâlî kıldığı belirtilmektedir. O halde Allah'tan bir bildirme olmadığı sürece gaybı kimsenin bilmesi ve haber vermesi mümkün değildir. Allah da bu bilgiyi sadece peygamberlerine bildirdiğine ve Hz. Muhammed'den (s.a.s.) sonra da peygamber gelmeyeceğine göre, ortalıkta gaybdan haber verdiğini söyleyip gezenlerin açık birer yalancı oldukları anlaşılmış olmaktadır. Her akıllı kişi kabul eder ki, hakikat, yalancıdan öğrenilmez. Ve gerçekler hiçbir zaman bu zavallıların hevâ ve heveslerine tâbi olmaz, onlar dedi diye ilâhî takdir değişmez. “Eğer gerçek, onların heveslerine uysaydı gökler, yer ve onlarda bulunanlar bozulup giderdi.”⁹³

Hidâyet rehberimiz olan Peygamberimiz, gaybdan haber vermeye kalkışan kişilere inanmanın tehlikesine şöyle işaret buyurmaktadır: “Gayb habercisine (kâhin, arraf, falcı...) gidip onun dediğini doğrulayan kişi, Muhammed'e gönderileni (Kur'an'ı) inkâr etmiş olur.”⁹⁴

Falcılık ve Fala Baktırmak: Fal ve falcılık; gaybdan haber verme, gelecek hakkında önceden fikir beyan etme temeline dayanmaktadır. Tarihin her devrinde, her toplumda istikbali öğrenme teşebbüslerine, bunun çeşitli şekillerine ve değişik araçlarına rastlanmaktadır. Câhiliyye Araplarında “ezlâm” denen fal okları, remiller, günümüzde yıldız, burç, kahve, bakla, iskambil kâğıdı, suya bakma, kitap açma vs. falcılığın şekil ve malzemesinin bir kısmıdır. Ayrıca çağdaş câhiliyyede falcılık, medya aracılığıyla modern insanın günlük hayatına da girmiş bulunmaktadır. Günlük fallar yanında, gazetelerin yıl başlarında, senelik fallar yayınlamaları, faldaki yalanın boyutlarını oldukça genişletmiştir.

Hurâfe ve bâtil inanışların hepsine birden savaş açmış bulunan İslâm, bütün çeşitleriyle falcılığı yasaklamıştır. “Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), ezlâm/fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”⁹⁵ Bu âyet, fal oklarının şeytanın pis işlerinden olduğunu, kötülükte şarap içmeye, kumar oynamaya ve putlara tapmaya denk bir cürüm sayıldığını,

---

91 7/A'râf, 188

92 72/Cin, 26-27

93 23/Mü'minün, 71

94 Tirmizî, Tahâre 122

95 6/En'âm, 90

kurtuluş için bunlardan uzak durulması gerektiğini çok açık bir şekilde bildirmektedir. Bir başka âyette de: "... *Ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı.*"⁹⁶ buyurulmuştur. Öte yandan "... *Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını (başına neler geleceğini) bilemez. Yine hiçbir kimse nerede öleceğini de bilemez.*"⁹⁷ buyurulmakta, gelecekte haber vermeye kalkışmaktan ibâret olan falcılığın İslâm'da yeri olmadığı belirtilmektedir. Peygamber Efendimiz de falcılıktan elde edilecek kazançtan mü'minleri nehyetmiştir.⁹⁸

O halde fala bakmak, falcılık yapmak, fala inanmak, faldan kazanç temin etmek hiçbir sûrette müslümana yakışmayan hareketlerdir. Özellikle hanımların bu konuya daha bir dikkat etmeleri, böyle boş ve haram şeylerle kendilerini aldatmamaları gerekmektedir. Falcılar bir şey biliyorlarsa, önce kendilerini kötülüklerden korusunlar. Unutmayalım ki, aldatmak hâinlik, aldanmak da ahmaklıktır. Bir sürü yalan ve tahmin içinde birkaç tanesinin mevcut duruma, ya da ileride olacıklara uygun düşmesi, falcıların gaybı bilmesi anlamına gelmediği gibi, onlara inanıp İslâm'ın temiz inanç esaslarından vazgeçmeye, âyet ve hadislerle ters düşmeye değmez. Kim böyle bir değişmeye rızâ gösterirse, dünyanın ve âhiretin büyük zararına uğramış demektir.

Ruh Çağırma: Son zamanlarda özellikle sosyete arasında yaygınlaşmış olan modern kâhinlik veya çağdaş cincilik diyebileceğimiz bir uygulama vardır: Ruh çağırma. Ruh çağırma seanslarında, eğer sahtekârlık, teknik hileler yoksa, madde ötesi bir varlıkla ilgi kurulduğu bilinmektedir. Ancak bu madde ötesi varlığın ruh olup olmadığı, söylediklerinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ciddi şekilde üzerinde durulması gerekli bir konudur.

Beden kafesinden ayrılan ruhlar, berzah âleminde toplanırlar. Orada dünyadakine benzer birtakım faâliyetlerde bulunma, bazı noksanları telâfi etme imkânları yoktur. Artık amel safhası bitmiş, hesaplaşma için bekleme dönemi başlamıştır. Peygamberimiz kabir hayatını tarif ederken, onun iki durumda olabileceğini, ölenlerin bu iki durumda bulunacağını belirtmiştir: "*Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur.*"⁹⁹ Şimdi düşünmek gerekir; cennet hayatı lezzeti içindeki bir ruh, dünya ile, dünyadakilerle o güzel hayatı terkederek niçin meşgul olsun? Yine cehennem azâbı içinde kıvranan bir ruh da nasıl dünyadakilerin dâvetlerine icâbet edebilecektir? Ona bu izni kim verecektir?

96 6/Mâide, 3

97 31/Lokman, 34

98 Buhârî, Büyû' 25, 113; Müslim, Müsâkât 40

99 Tirmizî, Kıyâme 26

Dolayısıyla ruhların, insanlarla ve dünyadakilerle haşır-neşir ol-
dukları, ölmemiş gibi birtakım işler yaptıkları iddiâsına dayanan
ruh çağırma girişimleri, ruhların durumuyla ilgili bu olaylara ters
düşmektedir. Ruh çağırma iddiâsında bulunanların iddiâları ge-
çersiz ve tutarsızdır, delilden yoksundur. Eğer ruhların dünyaya
dönüp dünyadakiler gibi birtakım faaliyetlere katılma imkân ve
şansları olsaydı, herhalde ruh çağırma seanslarıyla meşgul olmak-
tan çok daha önemli işleri olurdu. Nitekim bir âyet-i kerimeden bir
kısım ruhların ne yapmayı arzu edeceklerine dair bilgi bulmakta-
yız: *“Onlar (günahkârlar) orada, ‘Rabbimiz, bizi çıkar, yaptığımız amel-
den başkasını (daha iyisini) yapalım’ diye bağışırlar.”* Bu arzuya verilen
cevap da âyetle açıklanmakta, şöyle denilmektedir: *“Öğüt alacak
insanın öğüt alabileceği kadar bir zaman sizi yaşatmadık mı? Size uyarıcı
da gelmişti. Öyle ise tadın (o azâbı). Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.”*¹⁰⁰
Ruhların dünyaya dönüp dünyalılar gibi birtakım faaliyetlerde
bulunamayacakları bir başka âyetle şu şekilde belirtilmektedir:
*“Onlardan birine ölüm gelince; ‘Rabbim, beni geri çevir, belki yapma-
yıp (noksan) bıraktığımı tamamlar, iyi işler işlerim’ der. Hayır; bu kendi
sözüdür. Tekrar diriltilecekleri güne kadar aralarında geriye dönmekten
onları alıkoyan bir engel vardır.”*¹⁰¹ Medyumlara cevap verdiği söy-
lenen ruhlar, bu engeli aşmayı beceren birtakım gözû açıklar mı
dersiniz? İlâhî sınırları, Allah’ın beyanını, beşerî sınırlar ve insanın
sözlerine benzetebilen câhiller/kâfirler ancak bunun böyle olabi-
leceğini düşünebilirler ve tabii aldanırlar.

Denilebilir ki; “iyi ama, ruh çağırma seanslarına gelen, hatta
içecek sigara bile isteyen görünmez varlıklar var. Peki bunlar ne?
Verdikleri birtakım geçmiş olaylara uygun bilgiler var, bunlara ne
diyeceğiz?” Ruh çağırma seanslarına mesajlar getiren madde öte-
si varlıkların, gerçekten çağırılan ruhlar olmadığı, olamayacağı ke-
sindir. Huddamcılık/cincilik/cin çağırma faâliyetleri ve bu esnâda
edinilen bilgiler ve bunların açıkça cinler yoluyla elde edildiği es-
kiden beri bilinen ve hâlen de devam eden bir uygulamadır. Sos-
yete çevrelerinin buna “ruh çağırma” ismini takması, hiçbir şeyi
değiştirmez. Bu, sadece modern cinciliktir o kadar.

Cinlerin varlığı Kur’an’la sâbittir ve cinler gaybı bilmezler ¹⁰².
Bununla beraber cinlerin insanlardan farklı bazı bilgilere sahip
olabileceklerini, özellikle de ruh çağırma seanslarında kendisiyle
görüşülmek istenen kişinin geçmiş hayatına dair birtakım bilgileri
bilmelerinin onlar için mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Şunun

100 35/Fâtır, 37

101 23/Mü’minûn, 99-100

102 34/Sebe’, 14

ya da bunun ruhu olarak seanslara gelenlerin, sorulan soruların bir kısmına doğru cevap vermeleri, kendilerinin her söylediklerinin doğru olması için yeter sebep değildir. Cinlerin ömürlerinin uzun, niteliklerinin bizden çok farklı olması, kısa zamanda uzun mesafeleri dolaşabilmeleri sebebiyle insanlardan farklı bilgileri bulunmaktadır. Onların bizim bilmediğimiz bazı konularda bazı şeyler söylemeleri gaybı bildiklerini göstermez; onların bilgileri de çoğu kez noksan ve kasıtlı olarak yanlışla karıştırılmıştır. İnsanları yanıltmaya yöneliktir. Müslümanlar maddeye olduğu kadar melek, şeytan, cin gibi madde üstü varlıklara da inanırlar. Ancak bu inançların Kitap ve Sünnette yer alan bilgilere uygun olması gereklidir. Onların verdiği bilgilere bazı vehimler, zanlar karıştırılmasına müsaade edilmemelidir. Çünkü zan ve vehim hiçbir zaman ilim değildir. İman da en kesin ilme dayanmak zorundadır. O halde asılsız birtakım söylentilerin, aldatmacaların peşinde imanı süründürmenin anlamı yoktur.

Taş Yapıştırma: Gaybdan haber almak ve gelecek konusunda bilgi sahibi olmak merakının en garip ve akıl almaz tezâhürlerinden biri de daha çok kadınların ilgi gösterdikleri taşta taş yapıştırma hurâfesidir. Bu da niceleri gibi türbeler çevresinde uygulanmaktadır. Genellikle türbe içinde veya yakınındaki herhangi bir taş veya duvar bu iş için kullanılmaktadır.

Taş yapıştırma hurâfesinde dikkat çeken husus; o türbedeki zat aracılığı ile tutulan niyetin Allah katında kabul görüp görmediğinin öğrenileceği zannı, hatta dileklerin bizzat türbede bulundandan dilendiğine inanılmasıdır. Bazen de taş yapıştırılan taşta/duvarda bir kutsiyet vehmedilmesinin bu eyleme vesile kılındığı görülür. Tabii bütün bunlar, putperestlik, yani kutsiyet izâfe ederek putlara tapınma sapıklığının bir uzantısı olmaktadır. İslâm'ın en ciddi mücâdele hedeflerinden birincisi olan putperestlik kâlintılarının, çağdaş müslümanın hayatında uygulama imkânı bulması ne kadar ters bir durumdur. Hz. Peygamber'in vefâtından sonra İslâm'dan ayrılan mürtedlerle en amansız mücâdeleyi/savaşı Hz. Ebu Bekir vermiştir. Bu yüzden çağdaş irtidat olaylarına İslâm mütefekkirleri "Ebu Bekir'i olmayan irtidat" demektedirler. Hz. Ömer de bid'at, hurâfe ve bâtil inanışlara karşı pek büyük bir hassâsiyet içinde olmuştur. Bu yüzden çağdaş hurâfe ve bâtil inanışlara da "Ömer'i olmayan hurâfeler" denilebilir.

Taş yapıştırmakla geleceği hakkında bilgi edindiğini, dileğinin kabul edilip edilmediğini öğrendiğini sanan câhillere Buhârî ve Müslim gibi sahih hadis kitaplarında, kendisinden nakledilen bir hadiste gördüğümüz Hz. Ömer'in şu tavrını hatırlatmakta büyük

fayda olabilir: Hz. Ömer, bir haccında Haceru'l-Esved'e yaklaşıp öpmüş ve sonra kulaklara küpe şu sözleri söylemiştir: "Çok iyi biliyorum ki sen zararı ve faydası olmayan sade bir taş parçasısın! Eğer Rasûlullah'ın seni öptüğünü görmeseydim asla seni öpmedim!"

Nerede ve ne şekilde olursa olsun herhangi bir taş şu ya da bu şekilde taş yapıştırmakla tutulan niyetin gerçekleşeceğine inanmak gibi bir sapıklıktan vazgeçilmesi ve böyle hurâfelerle sevinen veya yerinenlerin ikaz edilmesi, akıl ve İslâm çizgisine gelmelerinin öğütlenmesi Tevhide hizmet noktasından önem arz etmektedir. *"Allah bize kâfidir ve O, ne güzel vekildir."* ¹⁰³

Uğursuzluk Var mıdır? Hurâfe ve bâtil inanışların, yanlış kabullerin, doğrudan kaçışların cirit attığı tevhid bilincinden mahrum bir toplumda bazı şeylerin uğuruna, birçok şeyin de uğursuzluğuna hükmedileceği ve değer kargaşasına düşüleceği gayet doğaldır. İçinde yaşadığımız toplulukta ne uğursuzluk vehimleri yok ki?! Evden çıkınca kedi ya da köpek görmek, köpek uluması, baykuş ötmesi, 13 rakamı, elden sabun ve makas almanın ayrılık getireceği gibi nice anlayışlar, uğursuz yerler, zamanlar, kişiler ve eşyalar... Kuş uçurup veya ürkütüp gittikleri yöne göre hüküm çıkarmak, bacanın veya sigaranın dumanının çıkışına ve gidiş yerine göre yorumlara girmek ve daha neler neler...

Hatırladıkça, saydıkça insana bunaltı veren bu tevhide ters yanlış ve uydurmaların günümüzde de hatta tesirini artırarak yaşaması, toplumun çoğu kesimini etkisine alması karşısında, sığınlacak yer Kur'an ve Sünnet olacaktır. Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır: *"Uğursuzluk diye bir şey yoktur!"* ¹⁰⁴ Kadın, ev ve binekte uğursuzluk bulunabileceğine dair bir rivâyeti Hz. Âişe vâlidemiz; "Câhiliyye Arapları bu üç şeyde uğursuzluk olduğuna inanırlardı" şeklindedir, diyerek katılmadığını kesin bir şekilde ortaya koymuştur. *"Uğursuzluk vehmiyle hiçbir niyet edilen işten geri dönülmemesi gerektiği"* Taberânî'nin rivâyet ettiği bir hadiste yer almaktadır. Halk arasında günlük konuşmalarda duyduğumuz "uğurlu geldi", "uğursuz geldi", "aramızda uğursuz biri var" gibi sözler ve hükümler birer zan ve vehimdir. O şeyin veya olayın aslında uğurlu veya uğursuz olduğunu göstermez. Hiçbir şey doğuştan uğursuz değildir. Uğursuzluk varsa, bu, kişilerin yorumunda ve anlayışında aranmalıdır.

Uğursuzluk anlayışı, birçokları gibi İslâm'a başka inanç sistemlerinden girmiştir. Dolayısıyla müslümanların İslâmî hiçbir esasa

103 3/Âl-i İmrân, 173

104 Buhârî, Tıb 19, 25, 43-45; Müslim, Selâm 102

dayanmayan ve Peygamberimiz tarafından “yoktur!” diye beyan buyrulan uğursuzluk hurâfesine iltifat etmemeleri, aydınlık ufuklarını karartmamaları, hüsn-i zan ve iyimser özelliklerini yitirmeleri, zihnî ve imanî sâfiyetlerini bozmamaları gerekir. Hurâfeler ve bâtil inanışlarla sıkıntı ve evhamdan başka bir yere varılamaz.

d- Bazı Yanlış Kabuller

Dünya Kâfirin, Âhiret Mü'minin mi? Dünya Mü'mine Zindan mıdır?

Bazı saf ya da câhil müslümanlarca, tembelliğe mâzeret olarak ileri sürülen “dünya kâfirin, âhiret mü'minin” veya “dünya Mü'minin zindanıdır” yargısı; İslâm ve müslümanlar aleyhinde konuşulmasına vesile olan bir yanlış yorumdur. Neden yanlıştır? Açıklayalım:

Evet, “Dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir.”¹⁰⁵ şeklinde bir hadis-i şerif vardır. Bu hadis-i şerif birkaç çeşit yoruma tâbi tutulabilir. Kur'an ışığında ve hadislerin bütünlüğü içerisinde ve en akli açıklaması şöyledir: Bu hadis, iman ve küfrün öteki dünyada sebep olacağı neticeye göre dünya hayatının değerlendirmesini yapmaktır. Yani, “âhiretteki durumlarına göre dünya, mü'minin zindanı, kâfirin cenneti yerindedir” anlamını ifade etmektedir. Nitekim mü'minin ve kâfirin âhiretteki durumunu belirten âyetlerden de aynı mânâ anlaşılmaktadır: *“Kitap ehlinde ve müşriklerden inkâr edenler, şüphesiz, içinde temelli kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte bunlar yaratıkların en kötüsüdürler. Fakat iman edip sâlih amel işleyenler, işte onlar da yaratıkların en hayırlısıdır. Onların Rableri katında mükâfatı, içinde temelli ve sonsuz kalacakları, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Allah onlardan râzı; onlar da Allah'tan râzıdır. Bu, Rabbinden korkan kimseyedir...”*¹⁰⁶

Mü'mine vaad olunan cennetin ve kâfirin varacağı yer olan cehennemın vasıflarını anlatan öteki Kur'an âyetleri; gerçekten âhiretteki duruma göre dünyanın, mü'min için nasıl bir zindan hayatı niteliği taşıdığını; yine kâfir açısından da ne ölçüde bir cennet hayatı görünümünde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Konuyu şu tarihî hikâye, güzel bir şekilde açıklamaktadır: Kadı'lardan biri Bağdat'ta, yanında hizmetçisi olduğu halde gösterişli bir biçimde atıyla külhan sokağından geçer. Külhancı yahûdi, üstü başı simsiyah, cehennemî bir görünümle kadının önüne çıkar, atının gemine yapışır ve: “Allah, kadı'ya kuvvet versin.

105 Müslim, Zühd 1; Tirmizî, Zühd 16

106 98/Beyyine,6-8

Peygamberinizin, 'dünya mü'mine zindan, kâfire cennettir' sözünün mânâsı nedir? Görüyorsun ya, dünya -mü'min ve Muhammedî olduğun halde- sana cennet; -kâfir yahûdi olduğum halde- bana zindandır. Hadisin mânâsı, tam tersiyle ortada?!" der. Kadı şöyle cevap verir: "Şu üzerimde gördüğün dünyanın süsü ve heybetine rağmen dünya; Allah'ın cennette hazırladıklarına nisbetle benim için zindandır. Cehennemde seni bekleyen azaba nisbetle dünya (bu haliyle de olsa) senin için cennettir." ¹⁰⁷

İşte din bütünlüğünden farklı ve yanlış yorumlanarak bu hadis gerekçe gösterilerek "dünya kâfirin, âhiret mü'minin" yargısıyla müslümanları dünyayı terke ve tembelliğe zorlamak, önce hadisin gerçek mânâsına, sonra da İslâm'ın özüne aykırı bir tutum olur. Unutulmamalıdır ki, temiz ve hoş rızıklar, dünya hayatında da öncelikle müslümanlar içindir: "De ki: 'Allah'ın kulları için çıkardığı (yarattığı) ziynet/süsü ve güzel rızıkları kim haram kılabilir?' De ki: 'Onlar, dünya hayatında (inanmayanlarla birlikte) mü'minlerindir. Kıyâmet gününde ise yalnız iman edenlerindir.' İşte, bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklarız." ¹⁰⁸ "Müjde, dünya hayatında da, âhiret hayatında da onlarıdır. Allah'ın sözleri için bir değişiklik yoktur. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk budur." ¹⁰⁹

Bu konudaki sözümüzü Mehmed Âkif'ten mısralarla bağlayalım:

"Bizim muhîti, bizim halkı seyredince naza;
Görür ki; beyni bozulmuş yığın yığın kafa var.
Ne hükmü var ki, esâsen yalancı dünyânın?
Ölürse, yan gelecek cennetinde Mevlâ'nın.
Fenâ kuruntu değil! Ben derim, sorulsa bana;
«Kabul ederse cehennem, ne mutlu, amca, sana!»
Dolaş da yırtıcı aslan kesil behey miskin!
Niçin yatıp, kötürüm tilki olmak istersin?
Elin kolun tutuyorken çalış, kazanmaya bak!
Ki artığınla geçinsin senin de bir yatalak.
Bekâyı hak tanıyan sa'yi bir vazîfe bilir;
Çalış, çalış ki bekâ, sa'y olursa hak edilir."

107 İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l Beyân Tefsiri, III/23

108 7/A'râf, 32

109 10/Yûnus, 64

Dünya Öküzün Boynuzunda mı?

Halk arasında dolaşmakta olan “dünya sarı öküzün boynuzları üzerinde durmaktadır” sözü, özellikle deprem olduğu yer ve zamanlarda “sarı öküz yine kafasını salladı” gibi yarı şaka yarı ciddî söylenen sözler, kaba bir cehâletin akıl almaz delilleridir. Hatta “dünyanın öküz ile balığın üzerinde olduğuna dair hadisin mevcûdiyetinden bahsedilmesi işi iyice ciddîleştirmektedir. Gerçek durum şudur:

Dünyanın öküz ya da balık üzerinde bulunduğuna dâir güvenilir hadis kitaplarımızda hiç bir kayda rastlanmamaktadır. İbn Hacer’in el-Metâlibu’l-Âliye’sinde¹¹⁰ yeryüzünün yaratılışıyla ilgili babta İsrâîlî hikâyeler nakletmekle meşhur olan Kâ’bu’l-Ahbar’ın Hz. Peygamber’e izâfe etmeksizin- balıkla dünya arasında ilişki kurduğu görülmektedir. Öte yandan el-Heysemî’nin Mecmû’z-Zevâid’inde¹¹¹ İbn Ömer’den naklen Hz. Peygamber’in dünyanın yeri ile ilgili bir dizi soruya “Arz su üzerindedir”, “Su, kaya üzerindedir”, “Kaya, iki tarafından arz’a temas eden bir balığın üzerindedir” şeklinde cevapladığı belirtilmektedir. Ancak el-Heysemî, bu zayıf hadisi rivâyet edenler arasında bulunan Abdullah bin Ahmed’in “zayıf bir râvi olduğu”nu belirterek, bu haberin doğruluğu konusundaki endişesini duyurur. Zaten adı geçen kitap, birçok zayıf, hatta uydurma hadisin de bulunduğu, bu rivâyetlerin yer yer kritiklerinin yapıldığı bir eserdir; sahih hadis kitabı da sayılmaz. El-Albânî ise, İbn Adî’nin el-Kâmil’inde ve İbn Mende’nin et-Tevhid’inde de gördüğü bu rivâyetin kesinlikle “uydurma” olduğunu ve böylesi İsrâîl kıssalarının Rasûlullah’ın sözü imiş gibi nakledilmesinin vebâline işaret etmektedir.¹¹²

Abdüllatif Harputî, meşhur eseri Tenkîhu’l-Kelâm fî Akaid-i Ehl-i’l-İslâm’da bu öküz-balık uydurma ve hurâfesinin ehl-i kitaba âit olduğunu hatta bunun yahûdilik ve hıristiyanlık için bile bir leke olduğunu belirtmektedir. Bazı dikkatsiz veya hurâfelere düşkün müslümanların yazdığı eserlerde görülen öküz ve balığa dair acâyip ve akıl almaz hikâyeler ya İsrâîliyattandır veya (“bugün dünya kadınların üstünde duruyor”; “dünya, futbol topunun veya paranın üstünde durmaktadır” sözleri gibi) temsil/benzetme çeşidindendir ya da bazı rivâyetçilerin şahsî yorumlarıdır. Ancak bazı dikkatsizler bunları hadis zannederek Peygamber’e isnad etmişlerdir.¹¹³

110 c. 3, s. 265-266

111 c. 7, s. 131

112 Silsiletu’l-Ahâdisi’z-Zaîfe, 294 nolu hadis

113 Lem’alar, s. 86

Müslüman olmayan milletlerin eski hikâyelerinin uzantısı şeklinde halk arasında dolaşan bu dünyanın öküz veya balık üzerinde olduğu şeklindeki asılsız söz ve görüşler İslâm ile uzaktan yakından ilgili değildir. Müslümanların böyle boş laflara itibar etmemeleri gerekmektedir. Ve tabii hiç kimse de bu sözleri ileri sürerek İslâm düşmanlığı yapmaya yeltenmemelidir. Aksi halde körü körüne bir düşmanlıktan, zulmetmekten başka bir şey yapmış olmaz. Böyle kişilere Âkif gibi “Suç başkasındır da, niçin başkası mahkûm?” diye sorma hakkı doğar... Şu âyet hakkında düşünelim: “*Sen dağlara baksan, hareketsiz olduklarını sanırsın. Hâlbuki onlar bulut gibi kayar giderler. İşte sana her şeyi hesaplı ve sapasağlam yapan Allah'ın sanatı! Şüphesiz O, yaptıklarınızdan tamamen haberdardır.*”¹¹⁴

Sorumluluktan Kurtulmak Mümkün mü?

Bazı câhillerin “bizim abdestimiz alınmış, namazımız kılınmıştır. Önemli olan kalp temizliği değil mi? O da bizde var. İbâdete ihtiyacımız yok” gibi sözleri, ya da “biz şeriatı aştık, hakikata ulaştık; artık mükellefiyet/sorumluluk kalmadı” yollu hezeyanları, saçmalıkları orada burada söyledikleri ve bu görüşleri savundukları -az da olsa- görülmektedir. Dâr-ı teklif (mükellefiyet sahnesi) olan dünyada, Allah'ın verdiği ömrü yaşarken ilâhî emir ve yasakların dışında kalmak ya da mükellefiyet sınırını aşmak mümkün değildir. Her akl-ı selim sahibi bunu böyle kabul eder. O halde mükellefiyet nedir? diyenlere, açıklayalım: Mükellefiyet: ilâhî emir ve yasaklardan sorumlu olmak demektir. Bu da müslüman olmak, akıllı olmak ve ergenlik çağına ulaşmış olmak şartlarına bağlıdır. Bunlar genel şartlardır. Ayrıca her emrin yerine getirilmesi için kendine has bazı özel şartlar da vardır. Meselâ; orucun farz olması için; Ramazan'a erişmiş ve mukim olmak, oruç tutamayacak kadar hasta olmamak gibi.

Bu kısa açıklama göstermektedir ki, mükellefiyetten kurtulabilmek için, ya müslüman olmamak, ya bülûğa ermemiş çocuk olmak veya deli olmak yahut da ölmek lâzımdır. Bunun dışında, hiçbir sebeple, hiçbir görevle, hiçbir makamda bulunmakla, tasavvufta zirveye çıkıp zırvalamakla tekliften, yani Allah'a kulluk görevinden, sorumluluktan kurtulmak hiçbir insan için asla mümkün değildir. Bir kere, düşünmek gerek; eğer mânevî mertebeler, mükellefiyetten kişiyi kurtaracak olsaydı, herkesten önce peygamberler bu teklif yükünden kurtulurlardı. Hâlbuki onlar, ümmetlerine neyi teklif etmişlerse, aynen kendileri de sorumlu olmuşlardır. “Gönderdiğimiz peygamberlere de, kendilerine peygamber

gönderdiklerimize de soracağız.”¹¹⁵ Hatta onların sorumlulukları ümmetlerinden daha da ağır olmuştur. Çünkü bazı hususlar sadece onlardan istenmiştir. Teheccüd namazının Hz. Peygamber’e emredilip ona vâcib olması gibi.¹¹⁶ “Onların işledikleri onlara, sizin yaptıklarınızın hesabı da size!”¹¹⁷ “O, hanginizin daha güzel amel işleyeceğini denemek, imtihan etmek için ölümü ve hayatı yarattı...”¹¹⁸ Sonra, yalancı peygamberlerden ve sahtekârlardan başka hiçbir sahâbi, ve İslâm âlimi mükellefiyetinin bittiğini, emir ve yasaklara uyma zorunluluğunun kalmadığını söylememiştir. Tarih böyle bir şeye şâhit değildir. Hz. Peygamber’e hitâben “Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibâdet et”¹¹⁹ âyeti İslâm’da hiçbir kimse için dokunulmazlık, şeriat üstülük hakkı tanınmadığını bütün açıklığıyla ilân etmektedir.

Herhangi bir kimseye -peygamber de olsa- yakın olmak, şu ya da bu ırka veya cemaate mensup olmak da mükellefiyetten kurtulmaya gerekçe yapılamaz. Hz. Peygamber, akrabâlarına ayrı ayrı hitap ettiği bir konuşmasında en son kızı Fâtîma’ya hitabettikten sonra, “Benden bana âit şeyleri isteyin, vereyim. Ama Allah’ın azâbına karşı bana güvenmeyin. Allah’ın azâbından kendinizi kendiniz koruyun.” buyurmuştur. Yine dinin hükümlerinin uygulanması konusunda hiçbir kimseye ayrıcalık olamayacağını, aksi anlayışın kesin bir dalâlet/sapıklık olduğunu şu hadisiyle net bir şekilde açıklamıştır: “Ey insanlar, sizden öncekilerin sapıtmasının nedeni şu idi: İçlerinde üstün mevkiden biri hırsızlık yapınca, hadd (cezâ) uygulamadan onu serbest bırakıyorlar, ama güçsüz (arkası olmayan, fakir) birisi çalınca da hemen hadd tatbik ediyorlardı. Allah’a yemin ederim ki, Muhammed’in kızı Fâtîma hırsızlık yapsa, Muhammed, onun elini de keser.”¹²⁰

Sorumluluğun kalktığını, sorumlu olmadığını iddia etmek büyük bir sorumsuzluk ve büyük bir sorunluluktur; çünkü sorumluluk imtihan dünyasında herkes için zorunluluktur. Sorumsuzluk iddiâ etmek, “namazımız kılınmış”, “biz şeriatı aştık, o kabuktur, avam içindir, biz hakikat(!) ehliyiz” demek, dünya şartlarında insan ve müslüman olarak mümkün değildir. Bu iddiâ, “lâ yüs’el ammâ yef’al -yaptığından sorumlu tutulmayan-” Allah’a ortaklık iddiâ etmek gibi bir hezeyandır, saçmalıktır. Asıl amacı da haram-helâl sınırını yıkarak her şeyin mubahlığı (ibâhiyye) görüşünü yaymaktır. Hem dâll, hem mudill -hem sapık, hem saptırıcı- olan bu

115 7/A’râf, 6

116 17/İsrâ, 79; 73/Müzzemmil, 2

117 2/Bakara, 134, 141

118 67/Mülk, 2

119 15/Hicr, 99

120 Buhârî, Hudûd 12; Tirmizî, Hudûd 7

ve benzeri düşünce sahiplerini, düzeltmek, cezâlandırmak elimizden gelmiyorsa, kendi düşünceleriyle başbaşa bırakmak, ama hiç olmazsa onun etkisinde kalanlara hakikati anlatıp uyarmak ve bu sapıkları toplumdaki soyutlamak onlara yapılacak en büyük iyilik olsa gerektir. Ola ki akıllarını başlarına devşirir ve kendilerine gelir de böyle saçmalıklardan vazgeçerler. "Rabbim, her köle âzâd edildiği gün sevinir; ben ise Sana gerçekten kul-köle olduğum gün sevineceğim."

Kul, Kusursuz Olur mu?

"Kusursuz kul olmaz", "beşer şaşar", "düşmez-şaşmaz bir Allah" gibi cümlelerin, günlük konuşmalarımız arasında bolca yer almasına ve gerçeğin de bu olmasına rağmen, bazı câhillerin, saygı duydukları kişileri "kusursuz" ilan ettiklerine -seyrek de olsa- rastlanmaktadır. Kusursuz kul anlayışı, Kur'an prensiplerine, tevhid anlayışına ters düşmektedir. Peygamberlerden bile "zelle" denen küçük hataların sudûr ettiği gerçeği -ki Kur'an, bunu Hz. Muhammed (s.a.s.) dâhil hemen bütün peygamberler için ısrarla vurgular- yanında, "şeyh efendi"nin veya "üstad"ın hatasızlığını iddiâ etmek, her şeyi ters yüz etmek, "hatayı sevap görmek" gibi bir sapıklığı sergilemek ve insanı aşırı yüceltip tanrılaştırmak demektir.

Herkesi gerçek mevkiinde ve doğal özellikleri ile değerlendirebilmek ya da buna rızâ gösterebilmek bir olgunluktur. Bu olgunluk, övgü ve yergi duygularındaki itidâle, adâlet, denge ve ölçüye bağlıdır. Sevdiğini ölçsüz/sınırsız seven, yerdüğünü kararsız yeren tipler, haddini bilmeyen, aşırılıktan yana ve her an gaf yapmaya hazır kişilerdir. Kiminin yanlış zannettiği gibi, eğer varsa(?) kişideki keşifler ve kerâmetler, kusursuzluğun belgeleri değildir. Mûcize sahipleri bile insanî/beşerî özellikleri sebebiyle yanılığa düşerlerse, kerâmet asla kusursuzluk beratı olarak değerlendirilemez. Kaldı ki, kerâmet hikâyelerinin, özellikle günümüz fesat ortamında tamamına yakını yalandan ibarettir. Halkın güzel ifadesiyle "şeyh uçmaz, onu müridleri uçurur." "Kerâmeti zâhir" kabul edilen tüm kişilerin, kerâmetinden önce "hatâsı zâhir"dir. Bunun böyle olması da, pek tabii, çok normaldir. Çünkü ne kadar sâlih olursa olsun, bir kişi kusursuz olamaz. "*Âdemoğlunun hepsi hata edici, günah işleyicidir. Ancak, günahkârların en hayırlısı, tevbe edip Allah'tan affını isteyendir.*" ¹²¹ İnsan kusurunu kabul edip affettirmesini bildiği ölçüde saygıdeğerdir, kıymetlidir. Zaten hüner, hiç kusur işlememekte de değildir. İşlenen hatayı affettirebilmektir

121 İbn Mâce, Zühd 30; Ahmed bin Hanbel, III/198

hüner. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlememiş olsanız, Allah sizi giderir, yok eder de, günah işleyip tevbe eden bir kavim getirir/yaratır. Onlar Allah'a istiğfâr ederler, Allah'tan af dilerler. O da kendilerini affederdi."*¹²² buyurarak, hataya müsâmaha etmemenin, onu affettirebilmek için gayret sarfetmenin ilâhî irâdeye daha uygun düştüğünü belirtmiş, kusursuzluğu değil; hatadan hemen dönmeyi, yani tevbeyi teşvik etmiştir.

Öte yandan, kusursuzluğu kabul edilen kişilerin genellikle, -varsa- eserlerinin de hatasızlığı ilan edilmekte, hataya bir hata daha eklenmektedir. Ve tabii bu hatasız(!) görüşleri ve eserleri tenkit etmek mesele olmakta, böyle bir saygısızlık, cür'et ve cürmü(!) işleyenler, dinlerinden, imanlarından bile uzaklaştırılmakta, en azından sapık ilan edilmekte, olmadık hakaret ve karalamalara muhâtap kılınmaktadırlar. İlmî tenkit faâliyeti ve dolayısıyla ilmin gelişmesi de böylece körü körüne kösteklenmektedir. Unutulmamalıdır ki, kusursuz kitap, sadece Kur'ân-ı Kerim'dir. Çünkü Allah kelâmıdır. O, Allah'ın hıfzı ve korumasındadır. Onun dışındaki her kitapta az-çok kusur, eksik, hata bulunmaması mümkün değildir. Dolayısıyla bazı câhillerin sevdikleri kişileri ve eserlerini kusursuz ilan etmeleri, bizzat bu iddiâ sahiplerinin en büyük kusurlarından biri olmaktadır. Buna göz yuman "kusursuzluğu ilan edilen kişi"nin, eğer hayatta ise bütün bu anlayışları düzeltmesi, kusursuzluk isnâdından memnun olması, affedilemeyecek hatalardan biridir.

Kullara yaptıklarını güzel göstermek, şeytanın bir taktiğidir. Kimse hatasına sevap süsü vermeye ve hatalıları hatasız göstermeye kalkmamalıdır. Bilmelidir ki, bu tür bir eğilim, açıkça şeytanın tuzağına düşmek ve tam anlamıyla büyük bir hata işlemektir. Halk deyimiyle "dost için post olmak"tır. "Her günahın içki gibi sarhoşluğu olsaydı; sen o zaman görürdün, ayık kalan kimsenin olmadığını!"

Nazarlık Takmak Doğru mu?

"Göz değmesi" veya "nazar değmesi" diye bilinen, mikrobik olmayan ve âniden çoğunlukla baş ağrısı şeklinde beliren mânevî rahatsızlıkların varlığını bilmeyen veya duymayan yoktur. "Nazar değdi, nazara geldi, nazara uğradı" gibi cümlelerle hep aynı rahatsızlık anlatılmak istenir. Tıp da bu tür rahatsızlıkları kabul etmekte ve "insan gözünden çıkan şuaların/manyetik ışınların,

122 Müslim, Tevbe 2; Tirmizî, Cennet 2, hadis no: 2526

dikkatle ve belki biraz da kıskançlıkla bakış esnâsında yoğunluk kazanması ve bu yoğun şuaların karşı organizmanın atomlarının çalışma düzenine etki etmesi" şeklinde açıklamaktadır.

Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Nazar/göz değmesi gerçektir (vâkidir)." 123*. Hatta Peygamber Efendimiz, *"dokunan her kötü gözden"* Allah'a sığınmayı, Hz. İbrâhim'in bir duâsı olarak ümmetine ta'lim etmiştir.¹²⁴ *"Nazardan Allah'a sığının; çünkü nazar haktır."*¹²⁵ Hz. Âişe vâlidemiz de Hz. Peygamber'in göz değmesine karşı okumayı emrettiğini haber vermiştir.¹²⁶

Nazar değmesine karşı okuma sûretiyle uygulanan tedâvinin Hz. Peygamber ve ashâbı tarafından yapıldığı ve müsbet neticeler alındığı örnekleriyle sâbittir. Bu tedâvide daha çok Fâtiha, İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri ve Âyetü'l-Kürsî'nin okunduğu da hadislerde yer alan bilgiler arasındadır. Yine 68/Kalem sûresinin 51 ve 52. âyetlerinin okunması tavsiye edilir. Elmalılı'nın belirttiği gibi¹²⁷ bu tedâvi çeşidinde aslanan hastanın bizzat kendisinin okumasıdır. İnsan, hoşuna giden bir şeye bakarken nazarı değmemesi için *"Mâşâallah, lâ kuvvete illâ billâh"* demelidir. Bu, Peygamber Efendimiz'in okuduğu bir duâdır.

Bu açıklamalardan sonra, göz değmesine karşı gûya tedbirmiş gibi, halk arasında dolaşan birtakım hurâfelerin mânâsızlığı kendiliğinden ortaya çıkmış olmalıdır. Çocukların elbiselerine mavi boncuklar, nazarlıklar, iğde çekirdekleri, kaplumbağa kabuğu vs. takmak; evlerin, binâların girişine, arabalara boynuz, at nalı, at kafası, çeşitli muskalar, cevşenler asmak, kurşun dökmek, tütsü yapmak, ceplere sarımsak koymak, arabalara ve dükkânlara göz resimleri yapıştırmak, acâyip heykeller monte etmek ve benzeri şeylerin hepsi, bu bâtil inanışın zavallı âletleridir. Bunların tıb açısından en küçük bir faydası düşünölemeyeceği gibi, bâtil inanışları yaygınlaştırması ve sürdürmesi noktasından büyük sakıncaları vardır. Bu yüzden de bunları bu niyetle kullanmak kesinlikle haramdır; bazı İslâm âlimleri, Allah'tan başka şifa veren, zararı def eden mânevî sığınak ve çözüm kaynağı kabul edildiğinden bunları nazar giderici olarak kullanmayı şirk kabul etmişlerdir. Bir tür koruyucu totem izlenimi veren ve hastalıklardan koruduğu yanlış kanısının zihinlere yerleşmesine vesile olan nazarlıkların, nazar

123 Buhârî, Tıb 36, Libas 86; Müslim, Selâm 41-42; Ebû Dâvud, Tıb 15; Tirmizî, Tıb 19; Ahmed bin Hanbel, I/294, II/222, IV/67, V/70

124 Buhârî, Enbiyâ 10; Ebû Dâvud, Sünnet 20; İbn Mâce, Tıb 36

125 İbn Mâce, hadis no: 3508

126 Buhârî, Tıb 35

127 Hak Dini Kur'an Dili, c. 9, s. 6394-6399

boncuklarının kullanılmasını Peygamber Efendimiz kesin bir şekilde yasaklamıştır. Hatta böyle bir nazarlığı üzerinde taşıyan kişinin bey'atını kabul etmemiş ve onu çıkarıp atmasını emretmiştir.¹²⁸ Yine Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: *"Ef-sun yapmak, nazar boncuğu takmak, kadınların kocalarına kendilerini sevdirmek için sihir yapmak şirktir."*¹²⁹

Müslümana yakışan, basit birer madde olan nazarlıkların koruyuculuğu zannına kapılmak değil; her şeyini borçlu olduğu ve kulluğunu kendisine sunduğu Rabbine sığınmaktır. Şifâyı verecek olanın ilaç, doktor, okuma, üfürme, hoca değil; bizzat Allah olduğunu hiç unutmamaktır. Allah şifâ vermeyecek olduktan sonra, dünya bir araya gelse ne çıkar? Ma'kul ve meşrû yollarla hastalıklara çare aramak nasıl görev ise, şifâyı yalnız ve yalnız Allah'tan bilmek ve beklemek de aynı şekilde görevdir. Mânevî hastalıkların tedbiri de mânevîdir. Kur'an âyetlerinin ve sünnette geçen duâların okunması ve Allah'a sığınılması bu tedbirin en üst seviyede alınması demektir. Ötesi avunma, aldanma, gerçeği bırakıp bâtila dalma, denize düşünce yılana sarılma demektir. *"Allah'ım, her şeytan (tabiatlının şerrin)den, zehirli haşerâtтан ve dokunan her kötü gözden Senin şifâ veren kelimelerine sığınırım."*¹³⁰

Kurşun Dökmek: Nazar isâbetinden kurtulmak için uygulanan yöntemlerden biri de, kurşun veya mum döktürülmek, nefesi keskin hocalara(!) okutulmaktır. Bazı yörelerde de "tuz çatılmak", "un yakılmak", "üzerlik otu yakılarak dumanı ile tûtsülenilmek" çare olarak görülmektedir. En yaygın olan uygulama, kurşun veya mum dökme âdetidir. Bu iş şöyle yapılmaktadır: Nazar isâbet eden hasta (genellikle çocuklar), kurşun dökücüsünün önüne oturtulur. Başını bir örtü ile kapar. Çocuğun başı üzerinde tutulan ve içinde su bulunan kaba, ocakta eritilen kurşun dökülür. Kurşun döküldükten sonra oradakiler hep beraber: "Kem göz çatlasın, Nazar eden patlasın" diye bedduâ ederler. Bazı yerlerde de yaygın olarak nazarlık otu, üzerlik otu yakılır. Dumanı ile hasta tûtsülenir. Bu esnâda çabuk çabuk şöyle söylenir: "Üzerliksin havâsın / Her dertlere devâsın / Ak göz, kara göz / Mavi göz, elâ göz / Hangisi nazar etmişse / Onların nazarını boz." Şu tekerleme de söylenilmektedir: "Elemtere fiş / Kem gözlere şiş / Üzerlik çatlasın / Nazar eden patlasın!"

128 Nesâî, Ziyet 17; İbn Mâce, Tıb 39

129 Fethu'l-Kebir, c. 1, s. 304

130 İ. Lûtfi Çakan, a.g. e. s. 11 vd.

Bunların ne kadar gülünç, ama aynı zamanda trajik olduğu, insanımızın ne denli câhiliyye uygulamalarına kapılarını açtıklarını, kafalarını ve gönüllerini hurâfeyle kirllettiklerini gösteren uygulamalardır.

Muska ve Muskacılık

Muska ve Tılsımların Menşei: Muska ve tılsımların menşei, putperestliğin en ilkel şekli olan “fetiş”tir. Bu inançta olanlar, bazı nesnelerde uğur veya uğursuzluk bulunduğuna inanırlar. Kişi, uğurlu saydığı nesneyi boynuna asar veya yanında taşır. Bu nesne bir bitki, kurt dişi, ayı tırnağı, leylek kemiği, kartal tırnağı olduğu gibi, bazen kurumuş bir böcek hatta bazı taş parçaları vb. olabilir.

Bu nesneleri taşıyanlar, çeşitli hastalıklardan, belâ ve kazalar-dan korunacaklarına inanırlar. Hâlâ bazı nesneleri “uğur getiri-yor” inancıyla boynunda ya da yanında taşıyanlar bulunmaktadır. İslâm’ın fitrata, akla ve ilme uyan güzel esaslarına inanmamakta direnen nice insan, böyle safsatalara kolaylıkla inanabiliyor, dola-yısıyla Kur’an’ın “onlar akıllarını kullanmayan akılsızlardır” ifade-sini her an farkında olmadan doğruluyorlar. Günümüzde üniver-site gençliği ve sosyete semtlerinin kültürlü geçinen kesimlerinde gittikçe bu tür “uğur taşları” vb. yaygınlaşmakta, İslâm’dan uzak-laşan insan ne kadar komik ve aşâğılık olmaktadır!

Daha sonraki dönemlerde kâğıt parçaları üzerine yazılmış dinî formüller veya tuhaf işaretlerle çizilmiş muska ve tılsımlar, fetişle-rin yerini aldı. Muska ve tılsımların en eski şeklinin Mısır’da bulun-duğu belirtilir. Eski Romalılar da, hastalıklardan ve zehirlenmeden korunmak için acayip işaretlerle yazılmış veya çizilmiş muska tıl-sımları kullanmışlardır. İsrâiloğullarına gönderilen peygamberler de, putperest kavimlerden geçen, kendi dönemlerinde yaygın olarak kullanılan fetiş ve tılsımları yasaklamışlardı. Buna dair eski Ahid’de (Tevrat’ta) rivâyetler vardır.¹³¹ Hıristiyanlıkta da muska ve tılsımlara inanmak çok yaygındı. Hıristiyan din adamları muska taşıma âdetleriyle mücadele etmişler, ama pek başarılı olamamış-lardır. Milâdî 366 yılında toplanan “Laodice” dinî kurultayı, muska ve tılsım taşımaya yasaklayan bir karar çıkartıp ilân etmiştir. Fakat hıristiyanları bunları taşımaktan bir türlü vazgeçirememişlerdir. 8. Yüzyılda Papa II. Gregoare bu bâtil inançlara karşı şiddetle karşı koydu. Ancak halk bildiğinden ve gördüğünden şaşmadı. Sonuçta hıristiyan din adamları bu hurâfeye tâviz vermeye mecbur kaldı-lar. Muskaların yerine “haç” hıristiyanlık sembolü olan balık resmi,

---

131 Meselâ, bk. Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, Bab 35, s. 35

“Agnus Dei” (Tanrı Kuzusu) yazılı levhacıkları taşımayı tavsiye ettiler, giderek halkı buna alıştırdılar.¹³²

İslâm’ı kabulden evvel yaşamış Türk boylarında da muska-tılsım kullanma âdeti vardı. Sekiz ve dokuzuncu yüzyıllarda Budist ve Maniheizt Türklerin yaşamış olduğu Doğu Türkistan’da yapılan arkeolojik araştırmalarda elde edilen malzemeler arasında “tılsım-muskalar”, çeşitli dinî formüller yazılı levhalar, tahtalar vs. eşya bulunmuştur. Budist Uygurların dinî kitaplarında da tılsım şekillerine rastlanmıştır. Bunlardan üç şekil Alman Türkologu F. W. K. Müller tarafından neşredilen eski Türkçe Uygur metinlerinden birinde açıklamalarıyla gösterilmiştir. Müslüman olduğunu iddiâ edenlerin de kullandıkları muskalardaki tılsımların bir benzeri olan bu şekillerin ifade ettikleri anlamlar olarak, bunlardan biri için, bir kadın bu muskayı vücudunda taşısa, kolay doğurur, rahat ve sevinç bulur; diğerinde, Pars yılı doğmuş olan (şimdiki burçların bir benzeri olsa gerek) kişi, bu tılsımı saklarsa çok mutlu olur; üçüncüsünde de, herhangi bir kişinin hayvanları çok ölüyorsa, bu tılsımı kapıya yapıştırırsın denilmektedir.¹³³

Günümüzde muska, tılsım ve sihir yapma işleriyle uğraşan bazı inanç sömürücüsü kişilerin ellerinde bulunan kitaplar, eski Babil, Asur, Mısır müşriklerinin, eski Budist ve Şamanist Türklerin kullandıkları kitaplardan yararlanılarak yazılmıştır. Bu kitaplara inandırıcılığı kuvvetlendirmek için Kur’ân-ı Kerim’den âyetler, Esmâü’l-Hüsnâ ve bazı duâlar da ilâve edilmiştir. Muska ve tılsımla ilgili kitaplarda yazılan muska ve efsunlar incelendiğinde görülüyor ki, birçoğunda bazı âyet ve duâlarla beraber, hiçbir dile benzemeyen kelimeler de bulunmaktadır. Tılsımcılar, mal ve mülk tılsım-muska ile her türlü âfet ve kazalardan korunacağını da telkin ediyorlar. Bu tılsımlarda Esmâü’l-Hüsnâ, âyet-i kerime ve duâlar sû-i istimal edilmektedir. Bunların, câhil halkı kandırmak için kullanılmakta olduğu şüphesizdir. Bu hurâfeler, mü’minlerin inancına, sağlığına, malına ve canına zarar verecek zırvalardır. İmanı tam olan müslümanlar, bunlara inanamaz.

Tılsımlar, harfler ve rakamlar ile yapılmaktadır. Efsun ve tılsım kitaplarına göre harfler ve onların ifade ettikleri rakamlar tabiatüstü esrârengiz kudrete sahiptir. Harfler; “ebced, hevvez...”deki sıraya göre adet ifade ederler. Yazı tarihi araştırmalarıyla ispat edilmiştir ki, “ebced, hevvez...”aslında hece harflerinin sırasını göstermek ve sırf harfleri hatırd tutmak için tertip edilmiş, mânâsız

132 Abdülkadir İnan, Hurâfeler ve Menşeleri, s. 44

133 A. İnan, a.g.e., s. 46-47

sözlerden (mühmelât) ibârettir. Her şeyde esrâr arayan uydurma meraklıları bu "ebced"deki mühmelât hakkında birçok hurâfe icad etmekte zorlanmamışlardır. Aslında bu "ebced..."Aramî alfabesindeki harflerin sırasını gösteren mânâsız sözlerdir. Bu alfabe sırası Aramîlerden Nabatilere, onlardan da câhiliyye çağı Araplarına geçmiştir. Aynı kaynaktan gelen İbrânî, Süryânî, Yunan ve latin alfabelerinde de bu sıra, gelenek olarak muhâfaza edilmiştir. Araplar, birbirine şekil bakımından benzeyen harfleri yanyana koymak maksadıyla bu "a, b, c..."sırasını bozmuşlarsa da, eski sırayı "abced hevvez"altı mühmelâtından muhâfaza etmişlerdir. Harfleri, rakam gibi kullanırken de bu "ebced"deki sıraya riâyet etmişler ve Arapçaya mahsus altı harf için de iki mühmel söz uydurup ilâve etmişlerdir. Üfürükçülük kitaplarında gördüğümüz harflerin büyük bir kısmı, Esmâü'l-Hüsnâ harfleri ve rakamları da, bu harflerin "ebced"hesabına göre ifade ettikleri sayıyı göstermektedir. Bazı tılsımlarda ise bu "ebced"hesabı tutmuyor.

Bu arada şu küçük açıklamayı da ifade edelim: Yazı işaretlerinin (hiyeroglif, harf, rakam) esrârengiz sihrî kuvvet içerdiğine inancın en eski kaynağı, tarihin karanlık devirlerine kadar uzanmaktadır. Zira yazının mâhiyetini bilmeyen kavimler, yazıyı keşfeden kavimlerin deri, tahta, tablet ve başka nesnelere çizdikleri çizgilerle konuşup gâipten haber aldıklarına ve bu acâyip çizgilerde tabiatüstü esrarlı kudret bulunduğuna inanıyorlardı. Bu inanç ve korkunun câhil halk arasında bugün bile tesirini sürdürdüğünü görüyoruz. Bazı okuma-yazma bilmeyen câhil kimseler, herhangi bir muskayı alıp atmak, ya da kâğıdını yırtmak istediğiniz zaman, "aman çarpılırsın!"diyerek size muskalarını vermek veya açtırmak istemezler. Muska ve tılsım kitapları incelendiğinde öyle anlamsız melek, cin, şeytan ve peygamber adlarına rastlarsınız ki anlamlarını hiçbir dil ve lügatta bulamazsınız. Bunların hiçbirisinin İslâm'la ilişkisi yoktur. Tümü uydurma ve hayali adlardır, hurâfedir. Bunların yahûdilerin Kabbalah denilen mistik ve skolastik felsefelerinden geçmiş olduğu belirtilir. Bu felsefeye göre yahûdi alfabesindeki 22 harfin ve ifade ettikleri rakamların mistik ve sihrî mâhiyetleri vardır. Bu yahûdi anlayışına göre, yahûdi din kitaplarında zikredilen Tanrı adları ve sıfatlarını iyi kullanmak şartıyla, her türlü hârikalar yaratmak mümkündür. Bu kabbalah mârifetleri nesilden nesle gözli bilgi olarak, seçkin çömezlere öğretilirdi. 13. y.y. dan sonra kitap halinde yazılmaya başlandı. İspanya yahûdilerinden de müslümanlara geçti.

Muskacıların Dayanağı: Her şeye bir dayanak, bir gerekçe arayan insanoğlu, kendi görüşünü kuvvetlendirmek için bazen kutsal

değerleri bile istismar edebilmiştir. Nitekim muskacılardan bazıları İsrâ sûresindeki Kur'an'ın şifâ olduğunu belirten âyeti, muska yazmaya delil olarak göstermişlerdir. Oysa zikredilen âyetle muska yazma için hiçbir işaret yoktur. Bu âyetle Allah şöyle buyurmuştur: *"Biz Kur'an'dan mü'minlere rahmet ve şifâ olan şeyler indiriyoruz. O, zâlimlerin ise sadece husrânını/kaybını arttırır."* ¹³⁴ Kur'an, ruhları terbiye ederek mü'minleri psikolojik problemlerden ve rûhî hastalıklardan korur. Mü'minler, o sâyede bâtil akîdelerden, kötü huylardan kurtularak mânevî sıhhatlerini temin edebilirler. Yine, Fâtîha gibi sûreleri hüsnüniyetle okumak da bazı bedenî hastalıklar için bir şifâ vesilesi olabilir. Kur'an, beşeriyete yücelme sebeplerini, takip edilecek kurtuluş yolunu göstermiş, onları maddî ve mânevî helâka sebep olacak şeyleri yasaklamış, kendilerine dünya ve âhirette huzura götürecektik şeyleri emretmiş rahmet kitabıdır. Fakat Kur'an, zâlim için, Kur'an'ı inkâr eden, onun hükümlerine karşı gelen kimseler için ise, zarardan başka bir şey arttırmaz. Çünkü bu kimseler Kur'an'ın beyanlarına karşı düşmanlıkta, hürmetsizlikte bulunur, her türlü ahlâksızlığı yaparak, kendileri için mânevî felâketleri çağırırlar. Elbette, tedâviye muhtaç olan insan, kendisine verilen en faydalı bir ilacı terkeder de midesini zehirli şeylerle doldurursa kendi hayatına kasdetmiş, kendisini helâka mâruz bırakmış olur. Kur'an hükümlerinin, yanlış yolda olanlara ve kötü huy sahiplerine gerçeği görme ve doğruyu bulma yolunda şifâ ve rahmet olduğunu, ama kötü niyetli zâlimler için ise, bir helâk sebebi olabileceğini anlıyoruz. Ancak, âyetle ne sûretle olursa olsun, muska yazılacağına dair hiçbir işaret yoktur.

Kur'an-ı Kerim, muska yazmak, büyü yapmak, fal bakmak için değil; "insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğri-den ayırmanın açık delilleri olarak" ¹³⁵ gönderilmiştir. Allah'ın Kitabının âyetlerini rastgele yerlere yazarak çöplüklere gitmesine sebep olmak veya beşerî çıkarlar için istismar etmek, İslâm'a ve İlâhî Kitaba ihânettir. Bu işi yapanlara fırsat vermek gaflettir, hıyânettir. Hatta mü'minlerin itikadını zedelemeye hizmettir. En üzücü tarafı ise bunu yapanların kendilerini "hoca" olarak lanse etmeleridir. Oysa İslâm'da "hoca" dinin hükümlerini bilen, ilmiyle amel eden, Allah'tan korkan, Allah'ın âyetlerini az bir dünya metâına satmayan örnek ve önder bir şahsiyettir. İslâm'ın yasak kıldığı işleri yapan ve bu tür davranışlara cevaz veren insan, hoca olamaz. Böyleleri ancak fâsık ve münâfık olur; bunlara dense dense cinci, üfürükçü, din tüccarı, hurâfe pazarlamacısı muskacı

134 17/İsrâ, 82

135 2/Bakara, 184

denilir.

Muskacıların Sonu: Ömrünü muska yazarak, fal açarak, sihir yaparak geçiren pekçok insanın sonu hüsrân ile noktalanmıştır. Bunlardan kimisi hâşimî köşelerinde, kimisi de fecî hastalıklara yakalanarak fakr u zarûret içerisinde ölmüşlerdir. Vakitlerini muskacılıkla geçirenler, bu yoldan her ne kadar dünyevî menfaat temin ediyorlarsa da bu iş, dinen kınanmış olduğu için iflâh olmuyorlar. Daima hayatları sıkıntı ve sefâletle, beş kuruşa muhtaç olarak geçmekte olduğu müşâhede edilmektedir. Hayatlarının sonunda perişân bir vaziyette, miskinlik içinde yaşadıkları görülmektedir. Bunların hepsi yaptıklarının avans cinsinden dünyadaki küçük cezâsıdır. Esas cezaları, ceza gününde verilecektir. Çünkü bakılması haram olan nice göbeklere muskalar yazmışlardır. Nice genç kızları veya evli insanları muhabbet muskalarıyla aldatmışlar, ümitleriyle oynamışlardır. Allah'ın men ettiği şeyleri insanlara aşılamışlar, imanın temelini sarsmışlar, İslâm akîdesini bozmuşlardır. Böylelikle yahûdî ve hristiyan âdetlerini canlandırarak ve bunları birkısım insanlara kabul ettirip onların itikadlarını bozarak imanlarını sarsmaları ile İslâm âleminde tedâvisi imkânsız olan yaralar açmışlardır.¹³⁶ Her aklı başında mü'min, insanları bu tür cinci, muskacı, üfürükçü sahtekârların tahribatından korumak için elinden gelen gayreti esirgememelidir.¹³⁷

Unutmamak lâzım ki, dindarlık, dinî olanı işlemektir; dinde olmayanı değil. Nice insan, hem de din adına, dinî de küçük düşürerek ve sevap yapıyorum zannıyla günaha girerek bu tür hurâfe ve bid'atler, bâtil inançlar peşinde kendisine sıkıntı vermekte, hayatını daha da çekilmez hale getirmektedir. Bazı insanlar, Cumartesi ve Salı günleri çamaşır yıkamıyor, bazıları da kırılan bir ayna veya evinin yakınlarında öten bir baykuş nedeniyle kâbuslar görüyor. Bâtil inanç, hurâfe ve bid'atlerden ancak sağlıklı ve doğru dinî bilgiyle, Kur'an'ın hayata geçirilmesiyle korunulabilir. Bu tür sapıklıklara yönelmenin nedeni, insandaki inanç ihtiyacının doğru ve gerçek bilgilerle doldurulamaması, İslâm'ın hâkim değil mahkûm olması, câhiliye düzeni, medya ve çevre şartlarının doğruyu eğri, eğriyi doğru diye göstermesidir. Dini; bazı çıkarıcı, istismarcı, cinci, câhil ve bağnazların elinden kurtarmadıkça, bu tür insanlara ilgi gösterilip "hoca" diye iltifat edildikçe bu sorunlar küçülmeyecek, aksine büyüyecektir.

Yukarıda açıklananlardan başka hâlâ yaşayan bazı bâtil inanç

---

136 Recep Aktaş, Bâtil İnanışlar, s. 39-40

137 Kemalettin Erdil, Yaşayan Hurâfeler, s. 19-32

ve hurâfeleri saymaya çalışalım:

"At, avrat ve silâh uğursuzdur."

"Ayna kırılması uğursuzluktur, ayna kırılan ev yedi sene iflâh olmaz."

"Ateşle oynayan çocuk altını ıslatır."

"Ayın 13'ü uğursuzdur."

"Gece tırnak kesilmez, ev süpürülmez."

"Gece ev süpürülürse fakirlik gelir."

"Geceleri aynaya bakılmaz."

"Gece vakti, bir evden başka bir eve kazan, tencere ve tava verilirse mutlaka ölüm olur."

"Gece, vaktinden önce öten horoz uğursuzluk getirir."

"Pazar günü çalışmak uğursuzluktur."

"Salı günü işe başlanırsa bitmez, sallanır."

"Salı günü yeni elbise giyilirse yanar."

"Çarşamba gecesi işe başlanırsa, 'Çarşamba karısı'nı kızdırır ve o eve kötülüğü dokunur."

"Çarşamba günü yorgan kaplayan hastalanır."

"Çarşamba günü süt içmek, ev satın almak iyi değildir."

"Perşembe günü çamaşır yıkanırsa zengin olunur."

"Cuma akşamı ev süpürülürse meleklerin kanadı kırılır."

"Cuma günü ev süpüren veya çamaşır yıkamak, fakirlik getirir ve günahtır."

"Çocuğu ölen kadın, Cuma günleri hiçbir iş yapmaz."

"Cuma günleri çocuğun ayakları câmi kapısına bağlanır ve namazdan sonra çözülürse, hasta olmaz."

"Henüz konuşamayan çocuğun ağzı, Cuma salâsı verilirken câmi anahtarıyla açılırsa, çocuk hemen konuşmaya başlar."

"Cumartesi günü çamaşır yıkamak uğursuzluk getirir."

"Arefe günü dikiş dikmek günahtır."

"Arefe günü dikiş diken kadının ölmüş çocuğu varsa, onun

derilerini diler.”

“Misafirin ardından ev süpürmek iyi değildir.”

“Makasın ağzı açık kalırsa, kefen biçmeye yarar.”

“Makasın açık kaldığı evde kavga çıkar.”

“Elden ele makas alınmaz, makas düşman sayılır.”

“Elden ele sabun alınmaz, uğursuzluk getirir.”

“Hapse giren biri, ölmüş birisinin yüzüğünü takarsa hapisten çabuk çıkar.”

“İnsanın önünden kara kedi geçmesi, uğursuzluk sayılır.”

“Tavşan, tilki, kara köpek birinin yoluna çıkarsa uğursuzluk getirir.”

“Kapı eşiğine basan, iftiraya uğrar.”

“Merdiven altından geçmek uğursuzluktur.”

“Başa pisleyen kuş, talih kuşudur; Kuş pisliği başına düşene para gelir.”

“Şimşek çakarken kırmızı giyilmez.”

“Terlik ve ayakkabının ters dönmesi iyi değildir.”

“Evliliğin ilk günü, gerdek gecesinde, erkek veya kadın, hangisi önce uyursa o daha evvel ölür.”

“Gerdek gecesi, karı ile kocadan hangisi daha evvel diğerine tokat vurursa, onun sözü daha çok dinlenir.

“Zıfaf gecesi gelin ve dâmat sabunla yıkanır, sabun acı olduğundan, aralarına acı ve ayrılık girer.”

“Ev süpürülürken süpürge birine dokunursa uyuz olur. Süpürgeye tükürülürse hastalık bulaşmaz.”

“Gece tırnak kesilirse ömür kısalır.”

“Cenâze yıkanırken teneşirin altına dökülen su, bir şeysekonup habersiz sarhoşa içirilirse içkiyi bırakır.”

“Nazara uğrayan kişi, kuşkulandığı insanın saçından, ayakkabısından veya elbisesinden habersiz bir parça kesip yakarak dumanı ile tütsülenirse nazarı geçer.”

“Kötü bir hastalıktan söz edilirken: ‘Değirmenden geldim unluyum’ denilmezse o hastalık, söyleyene bulaşır.”

“Sarılık hastalığına tutulan kişinin ‘izinli’ denilen biri tarafından alını jilet ya da çakı ile çizilir. Akan kan alınaya ve burnuna sürülür. Yaradan kan aktıkça hastalık da akar gider.”

“Dişi ağrıyan bir kişi mezarlığa gider, mezar taşını ısıtır, arkasına bakmadan geri gelirse ağrısı kesilir.”

“Başı ağrıyan bir kadın câmiye gider, yazması (başörtüsü) ile câmiyi süpürür ve yazmayı tekrar başına örterse başının ağrısı gider.”

“Evden çıkan erkek, işine giderken önünü kadın keserse (kadın adamın önünden karşıya geçerse) adamın işi ters gider.”

“Kısa boylu kadınlar uğursuzdur.”

“Bir kız akşam ezanı okunurken merdiven altından geçerse kırsır kalır.”

“Cuma günü ezan okuyan müezzine kızın başörtüsü veya mendili sallattırılsa nasibi çıkar.”

“Evli birinin yüzüğünü bekâr kız takarsa kısmeti kesilir.”

“Bekâr kız, evli birinin gelinliğini giyerse kısmeti kesilir.”

“Gelin olanın duvağı evde kalmış kızın başında çözülürse kızın bahtı açılır.”

“Evde kilitlenen kilit, bayram sabahı veya Cuma günü, namazdan önce imam tarafından câmide açılırsa kızın bahtı açılır.”

“Ellerini birbirine bağlayanın kısmeti kesilir.”

“Ellerini kavuşturanın kısmeti kapanır, anası ölür.”

“Hâmile bir kadın yumurta yerse çocuğu terbiyesiz olur.”

“Hâmileyken anahtar açanın doğumu kolay olur.”

“Bir hâmile kadın ölü yıkanırken suyundan atarsa çocuğu baygın doğar.”

“Aş yeren bir kadın, çirkin bir yere bakarsa çocuğu çirkin olur.”

“Doğum yapan kadın, yedi gün çocuğunun yanından dışarı çıkmaz. Çıkarsa cinniler gelir, çocuğu götürür. Başka bir çocukla değiştirir.”

“Çocuğu yaşamayan bir kadın bir yatıra ‘Bunu sana sattım’ der ve kurban kestirir. Çocuk dünyaya gelince eğer kız ise adını Satı, oğlan olursa Satılmış koyar. Aksi halde çocuk yaşamaz.”

"Çocuğu yaşamayan kadın, yeniden doğum yaptığında 40 ev-den topladığı parçalarla gömlek dikip çocuğuna giydirirse çocuğu yaşar ve ömrü uzun olur."

"Çocuğu ölen bir kadın Cuma günü iş yapmaz."

"Lohusa kadının ve çocuğun yastığı altına iğne, çuvaldız, kama, bıçak konulursa albasmaz."

"Lohusa kadının bulunduğu yere süpürge, Kur'an, soğan, sarımsak asılırsa 'alkarısı' loğusa ve çocuğa zarar vermez."

"Hayızlı kadın, sebze bahçesinden geçerse sebzeleri kurutur."

"Hayızlı kadın akşam ezanından sonra küpten turşu çıkarırsa turşu bozulur."

"Gelin eve ilk geldiğinde kaynanasının iki bacağı arasından içeri girerse saygılı olur."

"Yeni doğan çocuğun ilk dışkısı, yattığı odanın eşığıne veya beşiğinin altına konursa cadı zarar vermez, nazar da değmez."

"Yeni doğan çocuğun beşiği altına türbe ve kabirlerden toprak getirilip konursa çocuğu cadı boğmazmış." (Buna bazı yerlerde cüher almak denilir.)

"Bebek fıtık doğarsa, külotu çalı ağacını bir dalı yarılarak arasından geçirilince fıtığı iyileşir."

"Bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilirse, ya arsız ya da hırsız olur."

"Yeni doğan çocuk, bayram günü bir dişi eşeğe ters bindirilip köyün etrafında dolaştırılırsa ömrü mutlu geçer."

"Çocuğun doğduğu yerde elişi yapılırsa, göbeği düşmez."

"Cuma günü çocuğun ayakları bir câmi kapısında bağlanır, Cuma namazından sonra çözülürse hastalığa tutulmaz."

"Bebek ayakları altından öpülürse talihsiz olur."

"Çocuk dünyaya geldikten sonra yıkanıp tuzlanır ve sofraltı denilen beze sarılırsa tokgözlü olur."

"Çocuğun göbeği, câmi duvarına veya avlusuna gömülürse dindar, medresenin (okulun) bahçesine veya avlusuna gömülürse âlim, ahıra gömülürse malcı olur. Ayrıca suya atılırsa huyu temiz, evin içinde bir yere gömülürse gözü dışarıda olmaz."

"Boyu ölçülen çocuk kısa kalır."

"Çocuğun boyu metre ile ölçülürse ömrü kısa olur."

"Sünnetsiz ölen çocuğun parmaklarından birinin kırılması gerekir."

"Çocuk sünnet olurken annesi oklava sallarsa, sünnet acısız ve kolay olur."

"Küçük çocukların yüzünde yara çıkarsa, deniz kenarında yaşayan ve denize giren biri tarafından okunup yüzü meshedilirse yaraları iyileşir."

"Yürüyen çocuğun emeklemesi, misafir geleceğinin işaretidir."

"At, öküz, inek, dana gibi büyükbaş evcil hayvanlar, eğer gece ahırda huzursuzsa, bağılıyor, kişniyor veya böğürüyorsa, o evden biri ölecektir."

"Ölü yıkandıktan sonra kazan ters çevrilmezse bir başkası daha ölür."

"Bir evden ölü çıkarsa o evdeki su kapları boşaltılır. Eğer boşaltılmazsa Azrâil suları ellediği için biri yine ölebilir."

"Cenaze çıkan ev ile çevresindeki evlerin suları dökülmelidir. Çünkü Azrâil kılıcını o sularda yıkar. Sular bu kılıçla pislendiği için içilmez olur."

"Gece vakti bir evden başka bir eve kazan, tava veya tencere verilirse ölümü celbeder."

"Gece sandık açmak, kendi mezarını açmaktır. Yani ölümü çağırmaktır."

"Bir evdeki eşyalardan herhangi biri kendi kendine düşer veya kırılırsa ölüme işarettir."

"Ayakkabı çıkarılırken ters çevrilirse o evden cenâze çıkar."

"Kefen diken iğne kırılmalıdır. Zira ölümü ve uğursuzluğu celbeder."

"Saçakta baykuş ötmesi, ölüme işarettir."

"Bir genç askere giderken evden çıkmadan önce bir dilim ekmeğin yarısını yer, yarısını da geri bırakırsa, artık ekmek onu çağıracağı için kazaya belâya uğramadan geri döner."

"Biri yolculuğa çıkıp gurbete giderken arkasından yola su dökülürse, su gibi yolculuğu olur, kazaya uğramadan sağ sâlim yerine ulaşır, gurbetten çabuk döner."

"Biri yolculuğa çıkarken arkasından aynaya su serpilirse kaza-ya uğramaz."

"Bir kişi sabunu başka birine elden verirse, sabun acı olduğu için, acı olaylar görülür veya o iki kişi arasına düşmanlık girer."

"Gök gürlerken buğday ambarına el ile vurulursa hasat çok olur."

"Nar tanelerini yere düşürmeden bir bütün narı yiyip bitirebi-len cennete girer."

"Tarla veya bahçede bitkiler hastalanmış ise, tarla sahibinin güneş doğmadan önce, tarlasının etrafını koşarak dolaşması ge-rekir."

"Çeltik ekilen arazinin etrafı eşeğe binmiş bir kimse tarafında Kur'an okunarak dolaşılsa, o araziye dolu yağmaz."

"At nalı asılan yere nazar isâbet etmez."

"Önünde 'beş taş' oyunu oynanan eve fakirlik gelir."

"Cezveden su içilirse zengin olunur."

"Ayakkabılar ters dönerse şeytan üzerinde namaz kılar."

Daha neler neler... Saymakla bitmeyecek bir sürü bâtil inanış-lar...

Dikkat edilirse, hurâfe ve bâtil inanış olarak kabul edilen haf-tanın hemen bütün günleri ya belâya, ya da günaha sebep göste-rilmiştir. Sanki müslümanın temizlik yapması, çalışması suç kabul edilmiştir. Bu inanç, hem ibâdetlere, hem temizliğe, hem çalışıp kalkınmaya ihânettir.

"Yıldızname"ye baktırmak, "fal" açtırmak, "sevicilik" yaptırmak, "sihir" bozdurmak, "muska" yazdırmak, "tılsım" yaptırmak, "afsun-lanmak" için diyar diyar, semt semt hoca(!) arayanlar, dileğinin yeri-ne gelmesi için türbe ve evliya mezarlarını/yatırları dolaşanlar, kızının nasibini açtırmak için il il üfürükçü arayanlar azımsanmayacak ka-dar çoktur. Göğüse ve göbeğe muska yama cür'et ve ahlâksızlığına tevessül edenler ve bunların tuzağına düşüp pişmanlığını sineye çekenler de az değildir. Kimi yerde gelin, kocasının evine girerken "kaynanasının iki bacağı arasından geçerse saygılı olur" diye inanıl-mak, dolayısıyla insan onuru ayaklar altına alınmaktadır. Kimi yerde de "yeni doğan çocuğun ilk dışkısı, cin çarpmasın, nazar değmesin diye, yattığı odanın eşiği altına konulmakta, bazı yerlerde de bebe-ğin beşiğine mezarlıktan toprak getirilerek konulmaktadır.

Kurşun dökmek, muska ve nazar boncuğu takmak gibi eski hurâfe ve bâtil inanışların yanında; modern hurâfe ve çağdaş bâtil inanışların da sosyete çevreleri, üniversite öğrencileri ve Batı kültürüyle yetişmiş insanlar başta olmak üzere, toplumda gide-rek yaygınlaştı(rıldı)ğını belirtmek gerekiyor. Burç taşları, şans ve uğur getireceğine inanılan çeşitli taş, yüzük, kolye veya boncuk-lar, sinema filmleri veya tv. dizilerindeki kahramanlara ait resim ve aksesuarlar, muska yerine uğur ve şifa kolyeleri, taşları, nazar değmesin diye elini kulağına tutup tahtaya vurmalar, aksırınca "çok yaşa" demeler ilk sayabileceğimiz modern gereçler ve tavır-lardır.

Tabii, bunların yanında cinciliğin modern şekli olan medyum-luk, falcılığın bin bir çeşidi, burçların ve gök cisimlerinin insan kaderi üzerinde etkisi olduğuna/tanrılığına inanmanın bir yan-sıması olan burç falları, münecimliğin modernize edilmiş şekli olan astroloji, felekle ve feleğin kadere etkisiyle ilgili inanış ve deyimler, ruh çağırma ve reenkarnasyon inanışları, insanın may-mun soyundan geldiğine inanmak, İmanî hakikatlerin çoğunun bilimsel olmadığı, bilimin tek doğru ve gerçek mürşit olduğunu kabul, tabiat/doğa veya tesadüfe yaratıcılık atfetmek gibi bâtil inanışlar ve modern hurâfeler...

Türbe ve yatırlardaki mantık dışı hurâfelerin çağdaş ve modern şekillerini de televizyon izleyen herkes görmekte, mâtem törenle-rini, andıçmeleri... bilmekte. Simokinli resepsiyonlar, tuhaf, saçma ve İslâm dışı kuralları olan törenler, seromoniler, âyinler, tapınma-lar... Kolej ve üniversite mezunlarının keplerini havaya fırlatmala-rı, kıyâfet dayatmaları vb. zorunluluklar da resmî hurâfeler olarak sayılabilir. Bütün bunların yanında kapitalizm, komünizm, kema-lizm, laiklik gibi her türlü beşerî ideolojiler, İslâm'a ters dünya gö-rüşleri ve felsefî anlayışlar, tâğutî yaklaşımlar, Bel'amca yorumlar çağdaş bâtil inançlar ve modern hurâfelerdir.

Yozlaştırılan Din; Halkın Dini ve Hakkın Dini

"Onlara: 'Allah'ın indirdiğine uyun!' denilse, 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!' derler. Peki ama, ataları bir şey dü-şünmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (atalarının yolu-na uyacaklar)?"¹³⁸ Akli olmayan kimsenin dini de yoktur: "Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz ve (Allah) pislîği (azâbı ve rezilliği), akıl-larını kullanmayanlara verir."¹³⁹

138 2/Bakara, 170

139 10/Yûnus, 100

Bizden önce yaşayan atalarımızdan bize intikal eden mirasın içinde hem doğruların, hem de yanlışların olabileceğini kabullenmek gerekir. Bize intikal eden miras, hem bazı doğruları, hem de bazı eksiklik ve yanlışları içermektedir. Bu miras, çeşitli siyasî ve itikadî tartışmaların yoğun olduğu bir ortamda doğup yine çeşitli siyasî entrikalardan geçmek sûretiyle bize ulaşmıştır. Bu mirasın intikalinde çok samimi kimseler olduğu gibi; çok bağınaz kimsele-
rin de olduğunu unutmamalıyız. Bize intikal eden mirasın sahiplerinin de birer insan olduklarını, yanılabilirliklerini kabul etmeliyiz. O halde bize intikal eden mirası analiz etmeden, araştırmadan, Kur'an ve sahih sünnet terazisinde tartmadan, nakil ve akıl sağlamlarından geçirmeden kabul etmemek gerekir.

İslâm dünyasında insanlara, müslümanlara yön veren kimsele-
rin değişmeyen dinin temel esaslarıyla değişen ve değişmesi gereken özellikleri ayırt edebilmesi ve kendilerini sürekli yenilemeleri gerekir. Dengelerin kısa sürede değiştiği bir dünyada mü'minlerin pasif kalmaları, tamamıyla nakilci/taklitçi/şerhçi ve düşünemeyen kimseler olmaları, din açısından üzücü bir olaydır. Böylesi bir tablonun sorumlusu, bu insanların kendileridir. Çünkü Allah, Kur'an'da hayra doğru değişmenin mutlak sûrette gerçekleştirilmesi gerektiğini beyan etmektedir: *"Bir toplum, kendi durumlarını değiştirmedikçe şüphesiz Allah da onların durumunu değiştirmez. Allah bir kavme kötülük murad etti mi artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onların, O'ndan başka koruyup kollayanları da yoktur."*¹⁴⁰

Her konuda analizci, araştırmacı olmamız gerekir. Câhiliyye Araplarının yaptığı gibi hayra doğru değişmeye, yenilenmeye karşı olmak, ataların yolunu körü körüne taklit etmek demektir. Câhiliyye Araplarına tebliğ edilen gerçek dine karşı çıkanların tavrı, tamamıyla İslâm'a karşı mücadele olmuştur. Âyet-i kerimelerde de sık sık atalar dinine körü körüne bağlılığın kötülüğünden söz edilir. Bu bağlılığın ne kadar tehlikeli olduğu vurgulanır. Bu tehlike, müslümanlar için de söz konusudur. Kur'an ve sünnete bağlı kalmakla birlikte, çağın dilini ve çağın gündemini kendi lehimize kullanmak zorundayız.

"Hayır, (ne bilgileri var, ne de kitapları.) Sadece: 'Biz, babalarımızı bir din üzere bulduk; biz de onların izinden gidiyoruz' dediler (Bütün delilleri bundan ibâret). İşte, böyle senden önce de hangi memlekete uyarıcı gönderdiysek, mutlaka oranın varlıkları: 'Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk; biz de onların izlerine uyarız' derlerdi. Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi

bana uymazsınız)?’ deyince, dediler ki: ‘Doğrusu biz, sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.’ Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?” ¹⁴¹ *“Onlar bir kötülük yaptıkları zaman: ‘Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti’ derler. De ki: ‘Allah kötülüğü emretmez. Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?’”* ¹⁴²

H. Peygamber (s.a.s.), müşrik Araplara yepyeni bir din sunmamıştı. Çağın ihtiyaçlarına cevap verecek bazı yenilikleriyle bu din; İbrâhim’in (a.s.) ve ondan önceki peygamberlerin getirdiği Tevhidin/hak dinin aynısı idi. Ancak müşrikler İbrâhim’in (a.s.) dininin kalıntıları ve kırıntıları üzerine atalarının hurâfe ve bâtil inanışlarının inşası ile yeni bir din çıkarmış, onların tâkipçileri de araştırıp soruşturmadan aynı şeyi taklit etmişlerdi. Allah’ın dini ne isnad edilen bu yanlışlıkları ortadan kaldırmak için Allah Teâlâ bir peygamber gönderdi. O’ndan sonra artık bir peygamber gelmeyecek ama, H. Muhammed (s.a.s.)’den bize kalan tertemiz ve dupduru iki kaynak var (Kur’an ve Sünnet). Bu iki kaynak, devamlı bulandırılmak istendi. İlkine kimse dokunamadı, çünkü onun her her şeye kaadir bir koruyucusu var. *“Kur’an’ı kesinlikle Biz indirdik; elbette onu yine Biz koruyacağız.”* ¹⁴³

Ancak, ikincisi için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu konuda şöyle buyurur: *“Kim Benim adıma yalan söylerse (hadis uydurursa) cehennemdeki yerine hazırlansın.”* ¹⁴⁴ Buna rağmen insanlar bu kaynağı devamlı bulandırmaya çalışmış ve O’nun adına zaman zaman hadis uydurulmuştur. İslâm toplumunun içinde bulunan münâfıklar, İslâm kisvesi altında müslümanların kafasına şüpheler sokmaya çalışmış; bunun yanında hadis uydurma cür’et ve cesâretinde bulunamayanlar da kanaatleri doğrultusunda hikâye, kıssa ve menkıbeler uydurarak kafalarına göre bir İslâm şekillendirmeye çalışmışlardır.

Hikâyecilerin İslâm tarihinde yaygın bir yeri vardır. H. Ali, bu kıssacıları câmiden kovmuş, onların bu yolla din kaynağını bulandırmasına izin vermemiş, ama ondan sonra yine bu olay devam edegelmiştir. Felsefecilerin, Kelâmcıların, tasavvufçuların kaynağa soktukları yanlışlar, halkın hikâye ve hurâfelere düşkünlüğü, İslâm’a vahiyden ayrı bir kimlik ortaya çıkardı. Her ne kadar, ana

141 43/Zuhurf, 21-25

142 7/A’râf, 28

143 15/Hicr, 9

144 Buhârî, İlim 38, Cenâiz 33, Enbiyâ, 50, Edeb 109; Müslim, Zühd 72; Ebû Dâvud, İlim 4; Tirmizî, Fiten 70, İlim 8, 13, Tefsir 1, Menâkıb 19; İbn Mâce, Mukaddime 4; Dârimî, Mukaddime 25, 46; Ahmed bin Hanbel, 2/47, 83, 133, 150, 159, 171

kaynakları bulandırmadan, dini eksiltme ve ona ilâvelerde bulunma gibi cinâyetleri işlemeyen, sahih din anlayışı; her asırda az veya çok insan tarafından takip edilse de, genel halkın çoğunluğu vahyi yanlış anlamış insanlardı.¹⁴⁵ Bu konuda suçun büyüğü, halktan daha çok, onlara yanlış dini öğreten, ya da halkın yanlışlarını düzeltmeye çalışmayan etkili ve yetkililerde, şeyh, başkan, ağabey, hoca ve tebliğcilerdedir.

*“Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine uyun’ denildiğinde, ‘hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız’ derler. Ya ataları bir şey düşünmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsa da mı?”*¹⁴⁶ Bizim dinimiz, acezelerin, meczupların dini değildir. Geleceği beklerken bu gününü unutanlar da bize yabancıdır. Atalarının dinleri, yaptıkları ile övünmekle yetinenler de. Çünkü peygamber oğlu olmak bile kurtuluş için yeterli değildir. Dinimiz, geçmişin sanıkları ve tanıkları kaybolmuş dâvâlarının kavgasından da ibâret değildir. Din, Allah’ın, Peygamberi vâsıtasıyla bize bildirdiği, eksiği ve fazlası olmayan Kitapta yazılı olandır; Peygamber’in bize tebliğ ettiğinden ibârettir. Hz. Peygamber ve O’nun dostları, bize bu dinin pratiklerini göstermişler ve O’nun sahih sünneti tevârüs edilerek bize ulaşmıştır.

Toplumların câhiliyye dönemlerinden kalma gelenekleri dinimizin bir parçası değildir. Kuşkusuz onların, tevhide/vahdâniyete karşı olmayanlarını koruyabilir ve geliştirebiliriz. Ancak, kendi atalarımızdan, ırkımızın ve halkımızın geleneklerinden gelen her özellik dinimizin bir parçasını oluşturmamalıdır. Atalarımızın yaşadıkları zaman, mekân ve şartlar farklıdır. Geçmiş zamanı tekrar etmek mümkün değildir. Biz bu gün Kur’an’ı, burada ve bu şartlarda yaşamak, onun için de eskiyi tekrar etmek değil; yeniden, Kur’an’da belirtilen sorumluluğumuzu asrın idrâkine söyletmek zorundayız. Uzunca süren bir fetret döneminin, esâret, yoksulluk ve sapma döneminin ardından, bu gün dini anlama ve yaşama mücâdelesinde yığınla İsrâiliyat ve nefsimize kolay gelen, atalarımızın örflerinden yola çıkarak Kur’an’ı te’vil etmeye kalkışmak, bizi çok farklı mâceralara sürükleyebilir. Bugünkü iletişim akışı içinde, medyanın; uzun boyluları cüce, cüceleri uzun boylu gösteren, hâinleri kahraman, kahramanları hâin olarak tanıtan konkav ve konveks aynaları arasında gerçeği yakalamak için yoğun çaba göstermek zorundayız.

---

145 Abdurrahman Çobanoğlu, İslâm’ın Anlaşılmasının Önündeki Engeller, s. 47-52

146 2/Bakara, 170

Eskilerin 32 ya da 54 farzdan ibâret din telakkileri ile bu günü açıklamak mümkün değildir. Daha önceki dönemlerin siyasal ve sosyal şartları içinde şekillenen din anlayışının, günümüzde dini yeniden aslî yapısına döndürme gayreti içindeki insanlar için kesin ve mutlak bir örnek teşkil etmesi düşünülemez. Ancak, tarihî bilgi ve belgeler, tarihî tecrübeler de hiçbir zaman görmezlikten gelinecek olaylar değildir. Gelenekleri aynı ile tekrarlamaya çalışmak gibi, geleneklerden kesin olarak koparak, geçmiş, geçmişin birikim ve tecrübelerini görmezlikten gelmek de bize bir şey kazandırmaz; çok şey kaybettirir.

Tarih, övgü ya da sövgü kitabı değildir. Sanıkları ve tanıkları kaybolmuş bir dâvâda kahramanlar ve hâinler üretmek, bize bir şey kazandırmaz. Onlar, bizden önce gelip geçen bir topluluktan, onların yaptıkları onlara, bizim yaptıklarımız bizedir. Tarihi, bugünümüzü inşâ ederken bir tecrübe alanı olarak ciddiye almamız gerekir. Kahramanlar üretmek adına ihânetleri görmezlikten gelmek, ihânetlerden söz ederken faziletleri görmezlikten gelmek, tarihte kalanlar için hiçbir şeyi değiştirmez; ama bize birçok şeyi kaybettirir. Tarihi, bu günlerini ispat için malzeme olarak kullananlar ve tarihî gerçekleri çarpıtanlar, hem kendi geleceklerini ve hem de toplumun geleceğini karartırlar. Zaman içinde doğruluğunu kanıtlamış, insanların ortak faziletini oluşturmuş, berraklaşmış değerlere elbette sahip çıkmak, dürüst herkes için ahlâkî bir görevdir.

“İnsanlardan kimi de vardır ki, ‘Allah’a ve âhiret gününe inandık’ derler; oysa inanmamışlardır. Allah’ı ve mü’minleri aldatmaya çalışırlar. Hâlbuki yalnız kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar. Onların kalplerinde hastalık vardır...” ¹⁴⁷ Nasıl, kimi zaman insanlar katil ruhlarının üstüne cihad elbisesi giyerek din adına cinâyetler işleyebiliyorsa, kimi zaman da şeytan aklımızı çelip bize birtakım fantezileri din gibi göstererek onları kafamıza sokmaya çalışmaktadır.

“Onlar kalbimiz temizdir” diyerek kendilerini aldatmaktadır. Hayatlarına, dinlerine göre yön vermek yerine, hayatın içinde buldukları şeyleri kendileri için din haline getirmektedirler. İslâm adına rasyonalizm, İslâm adına demokrasi, İslâm adına sağcılık, İslâm adına solculuk, İslâm adına Kemalizm, İslâm adına laiklik... İslâm’ın neyi kabul edip neyi kabul etmediğini nerede ise Allah’ın rızâsı değil; çağın icapları tayin etmekte ve çağın icaplarına göre te’vil edilmek sûretiyle sürekli değişen bir din anlayışı ortaya çıkmaktadır.

Elbette Kur'ân-ı Kerim, kıyâmete kadar bâki kalacağına göre, çağın getirdiği yeniliklere karşı İslâm'ın mesajı olacaktır. Müslümanların bilgileri ve tecrübeleri geliştikçe Kur'ânî anlayışları da gelişecektir. Ancak, burada çağın gereklerinden yola çıkarak Kur'an'ı te'vil etmek değil; Kur'an'dan yola çıkarak çağı yorumlayıp onu meşrû bir yoruma tâbi tutmak zorundayız. Reddettiğimiz şeyin doğrusunu, savunduğumuz şeyin delillerini ortaya koymamız gerekir.

Birinci yolda, yani çağın gereklerini din zannetmede bireyin aktif, entelektüel bir katılımı yoktur. Sadece dinini te'vil etmek sûretiyle edilgen bir yola girmektedir. Şuurlu bir müslüman ise, İslâmî sorumluluk şuuru ile olayı yeniden yorumlamak ve onu tasahhuh ederek ona yeni bir biçim vermek durumundadır. Sağcılığın dine eklenmesi, ya da Arap ülkelerindeki ve özellikle Libya'daki solcu müslümanlık iddiaları, dini te'vil gayreti, dini moda akımlarla sentez etme gayretini belgelemektedir.

Demek ki sentezcilik modası, sadece dini ırkla sentez etmek değil; dini şahsî kanaatlerimiz, lider ve örgütlerimizle ve de aynı zamanda, birtakım çağdaş felsefî akımlar, moda ideolojilerle, kavramlarla sentez etme gayretleri de gözükmemektedir. Bütün bunlara karşı uyanık olmak zorundayız. Eğer her şeyi bu kadar birbirine karıştıracak olursak, sonra bu işin içinden çıkamayan insanlar, bal peteğindeki lafza-i celâl yazısının hikmeti üzerinde gereğinden fazla kafa yorarak, imtihan olmak için geldikleri dünyanın gerçeklerinden koparlar ve sorumluluk duygusunu yitirerek inançlarını eyleme dönüştürme irâdesini kaybederler.

Hacca giden biri teraziye el sürmemeli imiş. Artık o, Allah adamı olduğundan, dünya menfaati ile işi olmazmış. Kim uydurmuşsa... İyi bir tüccar, nebîlerle birlikte haşrolmayacak mı? Bizim dinimiz, bu dünya ile ilgilidir. Bize âhiretin sırlarını açıklar; ama ve bu dünyada yaşanmak üzere, bu dünyadaki insanlar için inmiştir.

Câmide dünya kelâmı konuşulmazmış. *"Din nasihattir (nasihatten ibârettir)."*¹⁴⁸ diyen bir dinin tebliği, anlaşılması için dünyaya kelâmı konuşmadan nasıl nasihatleştireceğiz? Câminin asr-ı saâdetteki hayatın hemen her alanıyla ilgili fonksiyonu, dünyayı ve dünya kelâmını dışlayarak nasıl icrâ edilecektir? Din ve dünya işlerini birbirine karıştırmayacakmışız. Gerçeğini bilmediğimiz âhiret işlerine bu dünyayı nasıl karıştırabiliriz ki!? Bizim dinimiz konuşmamızı, ticaretimizi, ekonomik ve sosyal ilişkilerimizi, her şeyi kapsar. Yaptığımız ve yapmamız gerekirken yapmadığımız,

---

148 Müslim, İman 55; Ebû Dâvud, Edeb 67

söylediğimiz ve söylememiz gerekirken söylemediğimiz her şeyi!

Kimine göre din sadece vicdan özgürlüğü gibi bir şey. Bunlar din ve vicdan özgürlüğünün ayrı ayrı şeyler olduğunu bile bilme-yecek kadar zekâ sorunu olan insanlar... Din Allah'la kul arasında imiş. Bu din, kimin dini ise, kim uydurdu ise... Her din, kendi bağ-lılarını birbirleri arasında hukuk sahibi kılar. Onlarinkisi şeytanın uydurduğu hayal âleminde olan bir din... Elbette kimsenin kalbini yarıp bakmadık ama, Allah'ın kitabı Kur'an, müslümanları kardeş yapmak sûreti ile birbirleri üzerinde hak sahibi yapmadı mı?

Dini dünya hayatının dışına itme iddiası, şeytanı bile güldüren bir komedi olsa gerekir. Allah, peygamberlerini bizim gibi birer beşer olan insanlardan seçip gönderdi. Dinin bütün hükümleri, bu dünya içindir, bu dünyada uygulanır. Âhiret, sadece gelece-ğe ilişkindir; cennet ve cehennem, bu dünyadaki amellerimizin sonucu olarak varacağımız yerdir. Bu gün yaşanacak gerçek, bu dünya ile ilgilidir. Öbür kısmı, haber verilen gerçektir. Dini dün-ya hayatından soyutlamak, dini yok etmekle eş anlamlıdır. Bu bir inkârdır, küfürdür!

Onlar bilmedikleri bir dine iman ettiklerini sanıyorlar. Onu kendi gönüllerince süslüyor ve ona şeytanlarının söylediği şekil-de bir muhtevâ kazandırıyorlar. Eski putperest toplumlarda zen-ginlerin kendi adlarına özel tanrılar, özel putlar edinmeleri gibi... Din, onlar için bir nazar muskası gibi bir şeydir. Kalplerinin temiz olduğunu sanıyorlar, ama şeytan kalplerine yuva yapmış. ¹⁴⁹

Bu Din Benim Dinim Değil!

Bugün okullarda öğretilen mecburî din ve aynı şekilde câmi-lerden halka empoze edilmeye çalışılan, yine dinde reform gay-reti sahiplerinin yaymaya çalıştıkları sahte bir din sözkonusudur. Bu sahte dinle bırakın müslüman olmayı, hristiyan olmak bile mümkün değil. Hatta dinsiz bile olunamaz, ancak din düşmanı olunabilir. Bugün hristiyan misyonerliğinden daha korkunç olan radyodan, TV'den, kimi bürokratların, sözde aydınların ağzından kafasını uzatan şeytanın tebliğ etmeye çalıştığı bu sahte dindir.

Amaç, devletle uyumlu yeni bir müslüman(!) tip yetiştirmek. Yeni Türk müslümanının standartlarını düzen ve kemalist ilkeler-le tesbit edip TSE damgalı bir din oluşturmak. Bu standartların dışındaki dine "irticâ" damgası/yaftası vurarak onu yasaklamak. Cumhuriyet çocuğu, demokrat, laik, Atatürk ilkelerini benimsemiş,

149 A. Dilipak, Bu Din Benim Dinim Değil, s. 49-52

Türk standartlarına uygun, düzenle uyum içinde, etliye sütlüye (tabii zâlimlere ve sömürücü tâğutlara) karışmayan müslüman(!) vatandaşlar yetiştirmek.

Laiklik, batı kökenli bir kelime... Batı şartlarında ortaya çıkmış ve o şartlarda mümkün olan bir şey. Kaldı ki, bugün birçok batılı ülke laiklik ilkesine bağlı değil. Hele Türkiye'deki laiklik, onlar için çok yabancı. Ama müslüman Türk halkı ille de laik olmak zorunda... Laikliği batı şartlarında bile mümkün kılmak sorunken, müslüman bir toplumda nasıl mümkün olabilir? 23'den beri bunun yolu aranıyor. Önce dini yasaklamak istediler, olmadı. Kaleyi içeriden fethetme yolunu denediler, tutmadı. Okullara zorunlu din dersi koyarken, maksatları, dini yaymak ve güçlendirmek değil; halkın elindeki kitabı almak mümkün olmadığına göre, dini öğreten kitabı kendileri yazıp öğretmek, dini yeniden yorumlamak ve standardize etmek.

Türkiye ille de laik olacaktı ya, devlet değişmeyeceğine göre, din devlete uymalıydı. Batılı anlamda bir laikliği mümkün kılmak için imamın papaza, caminin kiliseye, Kur'an'ın da İncil'e benzermesi gerekiyordu. Bütün gayret de onun için... Yani, hristiyan gibi (hatta dinsiz gibi) yaşayacak, yine de müslüman gibi ölüp törenle müslümanca gömülecektiniz... Âhiret, dinin alanına girdiği için, öldükten sonra imama teslim olacaktınız; yaşarken Sezar'larla, tanrının tüzel kişilik kazanmış hali olan iktidar irâdesine! Bu, aslında laiklik filan değil; doğrudan doğruya din düşmanlığı idi aslında.

Liselerde Din Dersi Eğitimi ve Ders Kitapları: Resmî anlayışa göre laiklik, kesin doğru olduğu için, laiklik müslümanlığa değil; müslümanlık laikliğe uydurulacaktı. İşte, zorunlu din dersleri bu irâdenin eseri idi. Elbette bu Din dersi de bu temel felsefenin ürünü olacaktır. Türk milli eğitiminin temeli ve âlâmet-i fârikası "gökten indiği söylenen kitaplardan ilham almayacaktır!" Atatürk'ün müslümanlara hoş gelir gibi gözükten sözleri ise, icraatta ve pratik hayatta, o zamanın şartlarına göre söylenmesi gereken politikacı Atatürk'ün sözleri olarak mülâhaza edilerek, resmî belgelere geçen ve bizzat Atatürk'ün özel hayatında ve düşüncelerinde ifadesini bulan din telakkisi esas alınacaktır.

İlköğretim ve Ortaöğretim kurumlarında okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitaplarında en fazla iktibas edilen görüş Atatürk'ün görüşleridir. Bunu âyet ve hadisler izlemektedir. Atatürk'ün görüşleri, hem metin aralarında, hem de ayrıca blok olarak geniş ve uzun bölümler halinde verilmektedir.

İlköğretim ve Liselerde (tabii İmam-Hatip Liselerinde de) okutulan Din derslerindeki konular: Biraz İnkılap Tarihi, biraz Yurttaşlık Bilgisi ve biraz da dinlerin ortak yönlerinden birkaç örnek; yalan söyleme, hırsızlık yapma, israf etme, âmirlerine itaat et. Taassup yasak. Meselâ kadınların cemiyete karışmalarına karşı çıkmak taassuptur. Atatürk taassubu reddeder, Kur'an da, peygamber de reddeder. Kur'an, "âmirlerinize itaat ediniz" der...

Meselâ, kitaplarda fâiz, cihad, başörtüsü, şarap gibi şeyler yok. Bir öğrenci, "mâdem namaz farz, namaz kılmak istiyorum" dese, disipline verilir: "Ne demek istiyorsun sen?! Din, kalp temizliğidir. İlim ibâdetten önemlidir. Nöbet ibâdetten önemlidir!..."

Hakikatin kaynağı ve ölçüsü, Atatürk'ün sözleri olduğu için, zorunlu din derslerinin kaynağı da bulunmuş. Atatürk diyor ki: "Her fert, dinini, dininin buyruklarına uymayı, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da okuldur." Mâdem öyle, haydi dinin pratikleri için okullarda açsanıza mescidleri... İşleri geldiği yerde, işlerine geldiği kadar, işlerine geldiği zaman... İsterlerse kitaplarının bu sayfasını okurlar, isterlerse başka bir sayfasını. Herkese göre hazır sözleri vardır.

Ne diyordu Celal Bayar: "Atatürk'ü sevmek ibâdettir." Bu adamların gözünde Atatürkçülük bir dindir. Sevgileri bir tapınmanın tezâhürüdür. Bu kişilerin kafasına göre Türkiye'de Kemalist teokrazi vardır. 1948'de basılan Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğündeki din maddesi de öyle değil mi idi: "Kemalizm: Türklerin dini." Haydi öyle ise laiklik adına Atatürkçülüğü devletten ayırsanız ya! Türbeleri ziyaret gericilikti. En büyük anıt mezarı onun için yapıp mezar ziyaretini devlet töreni haline getirdiler.

Atatürk'ün din hakkındaki görüşleri ve dine konu olan olaylarla ilgili düşünceleri Din dersi kitaplarında çok geniş yer kaplamaktadır. Atatürk iyi bir müslüman mı, yoksa TSE damgalı bir dinin, Allah ve peygamberden önce ya da sonra gelen bir diğer şartı mı?... Burada öyle anlaşıyor ki, asıl belirleyici olan Atatürk'tür. Çünkü Kur'ân-ı Kerim ya da peygamberin sözlerinden Atatürk ilke ve inkılapları ile çelişenlerin bu kitaplarda yeri yoktur ve olmaz da.¹⁵⁰

Modern Hurâfe ve Bâtıl İnanışlar İçin Diğer Bir Örnek

Kemalizm; Resmî Din mi? Atatürk'e Tanrı veya Peygamber Diyenler: Cumhuriyetin ilk yıllarında, devletin dine bakış tarzını öğrenebilmek için, önce, okullarda çocuklarımıza okutulan tarih

150 Abdurrahman Dilipak, a.g.e. s. 52-62

kitaplarına, sosyoloji kitaplarına bakmak lâzım. İstanbul'da 1931 yılında, Devlet Matbaası'nda bastırılan Orta Zamanlar Tarihi'nde İslâmiyet ve Hz. Peygamber (s.a.s.) aleyhinde yazılanlar, en koyu münkirleri bile utandıracak seviyesizliktedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, devletin resmî ideolojisinde İslâmiyet'in yeri yoktur. Çünkü "İslâm birtakım zevâta göre eskimiştir!", "Hz. Muhammed (s.a.s.) nihayet bir çöl bedevîsidir", "İslâmiyet'in yerine yeni bir din koymak lâzımdır ki, o da Kemalizmdir." Nitekim Edirne milletvekili Şeref Aykut'a göre Kemalizm dininin altı esası, altı oktan ibaretti. Yani "Kemalizm dini, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, inkılâpçılık, devletçilik, laiklik ve halkçılık prensiplerine dayanmalıydı."

Kemalizmin, yeni bir din olarak yayılmasında Şeref Aykut yalnız değildi. İyi ama bu dinin peygamberi kim olmalıydı? Bu sorunun cevabını Behçet Kemal Çağlar verdi: Mustafa Kemal Atatürk! Behçet Kemal, Süleyman Çelebi'nin meşhur Mevlid'ini Atatürk'e uydurmakta ve çıktığı Anadolu il ve ilçelerinde, başına topladığı kalabalıklara Atatürk Mevlidi'ni okutmakta hiçbir sakınca görmedi.

Kemalizm dininin yeni öncüleri ise, imanın altı şartı olan İslâm âmentüsü karşısına, Kemalizm'in yeni âmentüsünü çıkardılar. Bazı devlet kuruluşlarında bastırıp dağıttıkları bu devrimci(!) âmentüyü şöyle yazarak ilân ettiler:

"Kahramanlık örneği olan ve vatanın istikbâlini yoktan var eden Mustafa Kemal'e, onun cengâver ordusuna, yüce kanunlarına, mücâhit analarına ve Türkiye için âhiret günü olmayacağına iman ederim."

Halk, "halkçı" Kemalistlerin bu dehşetli dalkavukluklarından nefret ediyordu. Din ve dünya işlerini birbirinden ayırmaya çalışan Atatürk ise, kendisine takılan bu dinî sıfatlar karşısında şaşırıp kalıyordu.¹⁵¹

Bid'at; Anlam ve Mâhiyeti

'Bid'at', 'ibdâ' kökünden türemiştir. İbdâ, önceden yapılmış bir şeyi örnek almaksızın yapma ve icat etme demektir. Buna göre 'bid'at' sözlükte, daha önceden bir örneği almaksızın yapılan, sonradan icat edilen şey (muhdes) demektir.

Kavram olarak 'bid'at'; Şeriata karşıt olması sebebiyle onunla ters düşen ve onda bir fazlalık ya da noksanlığa neden olan şeydir. Bid'at Sünnetin zıddı olarak kullanılmaktadır ki, Şâri'nin (din

---

151 Yavuz Bülent Bakiler, İslâmiyat cilt 3, sayı 3, Temmuz-Eylül 2000

koyucunun) açık ya da dolaylı, sözlü ya da fiilî izni olmaksızın, dinde sahâbeden sonra ortaya çıkan eksiltme ya da fazlalaştırma-
madır.

Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyuruyor: “(Dinde) Sonradan ortaya çıkan her şey bid’at’tır; her bid’at dalâlettir/sapıklıktır ve sapıklık insanı ateşe sürükler.”¹⁵²; “Allah (c.c.) bid’at sahibinin, orucunu, namazını, sadakasını, haccını, umresini, cihadını, (hayır yoluna) harcamasını, şâhidliğini kabul etmez. O, kılın yağdan çıktığı gibi dinden çıkar.”¹⁵³

Bu kadar tehlikeli ve imandan ayırıcı olan bid’at konusunda müslümanların doğal olarak duyarlı olmaları gerekir. Allah (c.c.) kendi dini olan İslâm’ı peygamberinin tebliği ile insanlara ulaştırmış ve onu tamamlamıştır.¹⁵⁴ Hz. Muhammed (s.a.s.) yaşayarak ve uygulayarak İslâm’ın ne olduğunu ortaya koymuştur. Hiç bir insanın bu dine müdâhale hakkı yoktur; kimse ne dinden eksiltme yapabilir ne de ona bir şey ilâve edebilir. Sonradan ortaya çıkan ve yetkili ilim adamları tarafından yapılan ictihâd (fetvâ verme) ise, dine ilâve değil; dinî hükümleri sistemleştirme ya da yeni sorunlara Kur’an ve hadislerle cevap bulabilme gayretidir.

Ancak, değişen zamana göre, gelişen ilimler doğrultusunda yeni yeni şeyler icat edilir, yeni buluşlar ve teknikler, hatta yeni görüşler ortaya çıkabilir. Bid’at’ın sözlük anlamına takılarak, yeni ortaya çıkan her şeye bid’at demek mümkün değildir. Bu hem Din’i anlamamak, hem de Din’in mubah (helâl) alanını haksız olarak daraltmak, Din’in uygulanmasını zorlaştırmaktır.

Bid’at’ı bu şekilde anlayanlar günlük hayata biraz da zorunlu olarak giren yenilikleri bid’at kelimesiyle bağdaştırmanın yoluna gittiler ve bid’at’ı, ‘hasene-güzel’ ve ‘seyyie-kötü’ diye ikiye ayırdılar. Hatta bazı bilginler daha da detaya inerek bid’atleri; vâcib, haram, mendup, mekruh ve mübah olmak üzere beş kısma ayırmışlardır.

Bid’at’ı dar kapsamlı olarak, yani kavram anlamıyla alanlar, onu inanç ve amellerde dine yapılan ekleme ve eksiltme olarak tanımlamışlardır. Böyle düşünenlere göre, dinî bir özelliği olmayan, insanların dünyalık işleriyle ilgili, İslâm’ın mubah dediği alana giren şeyler bid’at kapsamında değildir. İnsanların örf olarak yaşattıkları Din’e aykırı olmayan âdetler, sonradan gerek bir

152 Müslim, Cum’a 43, hadis no: 867, 2/592; Ebû Dâvûd, Sünne hadis no: 4606, 3/201; İbn Mâce, Mukaddime 7, hadis no: 45-46, 1/17; Nesâî, İydeyn 22, 3/153

153 İbn Mâce, Mukaddime 7, hadis no: 49, 1/19

154 5/Mâide, 3

ihtiyacı karşılamak, gerekse ilmî araştırmalar sonucunda geliştirilen icatlar, üretimler, bazı kurumlar, ya da fikirler bid'at alanının dışındadır.

Kimileri, hasene (güzel) dedikleri bid'at'ı, Din'e bir ekleme olarak ele almazlar. Bunu Peygamberimizin haber verdiği 'güzel bir çıkış açma' hadisine dayandırır. *"Kim benden sonra terkedilmiş bir sünnetimi diriltirse, onunla amel eden herkesin ecri kadar o kimseye sevap verilir, hem de onların sevabından hiç bir şey eksiltmeden. Kim de Allah ve Rasûlünün rızasına uygun düşmeyen bir sapıklık bid'at'ı icat ederse, onunla amel edenlerin günahları kadar o kişiye günah yüklenir, hem de onların günahlarından hiç bir şey eksiltmeden."*¹⁵⁵

Onlar, teravih namazını cemaatle ve yirmi rek'at kılınmasına bid'at diyenlere Hz. Ömer (r.a.)'in "ne güzel bid'at!" demesini delil olarak alırlar. Hâlbuki Hz. Ömer (r.a.) bid'ate güzel demedi, tam tersine; "teravihin bu şekilde kılınması bid'at değildir. Eğer siz kendi fikrinize göre ona bid'at diyorsanız, o zaman bu ne güzel bid'at'tır" demek istemişti.

"Her yeni uydurma bid'at'tır" hadisinden, Dinin esaslarına, Hz. Peygamber'in ve O'nun ilk dört halifesinin yollarına uymayan şeyler anlaşılmalıdır. Bu bid'atlar, Hz. Peygamber'in Sünnetinin ortaya koyduğu ilkelerle uyumsuz, onlara aykırıdır. Hatta bu bid'atlar, bir şer'i (dinî) hükmü kaldırır, yerine kendileri yerleşirler.

Bid'ati, iyi ve kötü diye ikiye ayırmayan, onu dar kapsamlı yani kavram anlamıyla alanlar bu yorumlara katılmayarak derler ki; Yukarıda geçen 'Sünnetin diriltilmesi (ihyâ edilmesi)' yeni bir şey icat etmek değildir. Unutulmuş bir sünneti yeniden hayata kazandırmaktır. Hz. Ömer'in (r.a.) terâvih namazıyla ilgili uygulaması da yeni bir ibâdet çeşidi veya sonradan ortaya çıkmış bir uydurma değil; örneği Peygamber'in hayatında görülen ve O'nun tavsiye ettiği bir ibâdetin sürekliliğini sağlama düşüncesidir.

Bid'at Din'de temeli olmayan inançları ve ibâdet şekillerini İslâmî bir kılıfla İslâm'a yamamaktır. İslâm dışı görüş, inanış ve tapınmaları İslâm'a mal etmektir. Bunları yapanlar yaptıkları işin Din'e aykırı olduğunu bile kabul etmezler. Bundan dolayı Süfyân-ı Sevri ve bazı âlimler şöyle demişlerdir: "Bid'at, İblis'e, mâsiyetten (günâh işlemekten) daha sevimlidir. Çünkü bid'atin tevbesi olmaz, hâlbuki kişi günâhından dolayı tevbe edebilir." "Bid'atin tevbesi olmaz" sözünün mânâsı şudur: Allah (c.c.) ve Rasûlünün (s.a.s.)

155 İbn Mâce, Mukaddime 15, hadis no: 209-210, 1/76. Bir benzeri için bk. Müslim, İlim 16, hadis no: 2674, 4/2060; Tirmizî, İlim 16, hadis no: 2677, 5/45

ortaya koymadıkları bir şeyi din edinen kimseye amelleri süslü gösterilir. O yaptıklarını doğru zannetmeye başlar. Kötü amellerini güzel görmeye devam ettiği sürece de tevbe etmiş olmaz. Her şeyden önce tevbenin başlangıcı; kişinin işlediği fiilin tevbe etmesi gereken kötü bir amel olduğunu kabul etmesi, ya da tevbe gerektirecek denli vâcip veya müstehab bir dinî emri terkettiğini bilmesidir. Bir kişi, kendi yaptıklarını güzel görmeye devam ettikçe tevbeye ihtiyaç duymaz.

Bid'at ehlinin tevbe etmesi, Allah'ın ona hidâyeti göstermesi ile mümkündür. Bu da ancak kişinin bildiği Hakk'a uyması ile gerçekleşebilir. *"Bildiği ile amel edene Allah (c.c.) bilmediği şeyleri de öğretir."*¹⁵⁶ Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Doğru yolu bulanların Allah hidâyetlerini artırmış ve onlara takvâlarını (Allah'tan korkup sakınmalarını) vermiştir."*¹⁵⁷

Peygamberimiz'in deyişiyle bütün bid'atler merduttur (reddedilmiştir). Hiç birinin İslâm'a göre bir değeri ve hükmü yoktur. Çünkü böyle bir şey, İslâm'da eksiklik veya fazlalık olduğu düşüncesine dayanır. Hâlbuki Din Allah (c.c.) tarafından insanlar için beğenilip gönderilmiş ve tamamlanmıştır. Onda eksik veya fazla bir şey yoktur. Bid'atçıların bir kısmı Kur'an'a ve Sünnet'e aykırı inanç ve amelleri uydurup İslâm'a sokarlar, onları Din'denmiş gibi sunarlar. Bazıları da İslâm'ı daha iyi yaşamak, daha dindar bir müslüman olmak amacıyla yeni ibâdet ve inanış türleri uydururlar. Her iki tutum da yanlıştır. İnsanlara düşen görev, İslâm'ın, olmayan eksikliklerini bulup kendi akıllarınca o eksiklikleri gidermek değil; İslâm'a hakkıyla teslim olarak ellerinden geldiği kadar onu yaşamaktır. Unutmamak gerekir ki hiç kimse İslâm'ı Hz. Muhammed'den (s.a.s) daha güzel yaşayamaz, O'ndan fazla dindar olamaz.

'Güzel bid'at, kötü bid'at' tanımları net değildir. Hangi inanış, hangi amel ve âdet bid'attır, hangisi güzeldir, hangisi kötüdür? Bu gibi değerlendirmeler kişilere ve kültürlere göre değişebilir. Bid'atin sınırlarını kim ve nasıl çizecek? Tarihte ve günümüzde hemen hemen her grup (hizip) kendi düşündüğünün ve yaptığığının doğru, diğerlerinin yaptıklarını yanlış görmektedir. Herkes görüşlerini ve eylemlerini Kur'an ve Sünnete dayandırma iddiasındadır. Hiç kimse de yaptığığının bid'at olduğunu kolay kolay kabul etmez.

Onun için bu konuda da dikkatli olmak ve her şeye bilmeden

¹⁵⁶ Ebu Nuaym, Enes b. Malik'ten, nak. İbn Teymiyye, Takvâ Yolu, s: 14

¹⁵⁷ 47/Muhammed 17; ayrıca bk. 4/Nisâ, 66-68; 57/Hadîd, 28; 5/Mâide, 16

'bid'at' demek, ya da o şey gerçekte bid'at ise onu da İslâm'dan sayma yanlışlığına düşmemek gerekir. Kur'an'ı ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) yaşayıp tebliğ ettiği Din'i iyi bilirsek; bid'atleri daha iyi tanıyabiliriz. Peygamberimiz'den sonra ortaya çıkan bütün fikirlere, icatlara, kurumlara, yani her şeye -kavram anlamında- bid'at demek yanlış olduğu gibi, din kılıfı geçirilmiş sonradan ihdas edilmiş şeyleri de kabul etmek mümkün değildir.

Meselâ, mezar ziyareti ibret verici ve sevaptır; ama, türbeye veya mezarın yanındaki bir şeye çaput bağlamayı, mezardaki ölüden bir şey dilemeyi nereye koyacağız? Zikir yapmak, Allah'ı her an ve bütün ibâdetlerle anmak, hatırlamak Kur'an'ın emridir; ama, kolkola girerek, yatıp kalkarak, ayılıp bayılarak, kendinden geçerek, feryat ederek zikretme(!) davranışlarının delilini nerede bulacağız? Âlimleri dinlemek, derslerinden, sözlerinden, ahlâklarından ve ilimlerinden faydalanmak güzeldir, gereklidir de. Ancak "bir âlime, bir şeyhe bağlanılmadan, ömür boyu onun peşinden gidilmeden İslâm yaşanmaz", "şeyhi olmayanın mürşidi şeytandır" gibi iddiaları nereye koyacağız? Ölü'nün arkasından duâ etmek, onu hayırla anmak güzeldir. Ama onun arkasından yapılan kırkinci, elli ikinci gece ve mevlid merasimlerini hangi âyete ve hadise dayandıracağız? İslâm'da biat (seçim), şûrâ, din hürriyeti, hoşgörü ilkelerinden hareketle; şirk ve zulüm düzenlerini, İslâm'a aykırı yapılanmaları İslâmî sayabilir miyiz? Hoşgörü'nün sınırları; sapıklıkları, isyanları, Din'e hakarete varan tavırları kabullenmek midir?

İslâmî olmadığı halde İslâm kılıfıyla sunulan bütün inanç, amel, tavır ve anlayışlara karşı duyarlı olmak zorundayız. Bunlar Din'den olmadığı halde ona sokulan bid'at ve hurafelerdir. Her bir bid'at, müslümanın hayatından bir sünneti alıp götürür. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Sünnetini iyi tanıyanlar ve onu bir hayat olarak yaşayanlar bid'atlerin tuzağına düşmezler.¹⁵⁸

Bid'at, bir nesneyi yeniden peydahlamak mânâsına gelir. Örneği ve benzeri olmayan bir şeyi ortaya çıkarmak, üretmek demektir. Yeniden vücuda getirmenin olumsuz yönlerini ifade için bid'at sözcüğü kullanılmaktadır. Türkçedeki "türedi" kelimesi, bunun tam karşılığıdır. Kur'an'da bid'at kelimesinin kavramsal ve kurumsal mâhiyetle ele alındığı âyete bakarsak, konu daha iyi anlaşılacaktır: *"Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları*

(ibtedeû, bid'at icat ettikleri) ruhbanlığa gelince, onu Biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızâsını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da fâsıktır/yoldan çıkmışlardır.”¹⁵⁹ Peygamberler tarihinde bid'ate/türediliğe örnek olarak hristiyan ruhban sınıfının icat ettiği ve sonra da ilkelerine saygılı olmadıkları ruhbanlık gösterilmektedir. Bid'atin omurgasını tanımamızı sağlayan bu âyet gösteriyor ki, bid'atler:

1. İyi niyetle, Hak rızâsı kazanmak gâyesiyle icat edilebilirler; bu, onların bid'at olmasını engellemez.

2. Bid'at olarak ortaya çıkarılan şeye bir süre sonra bizzat onu icat edenler bile uyamazlar.

Böylece, dikkatler şu iki noktaya çekilmektedir: Bu dinin Peygamber(ler)i de,¹⁶⁰ kavramları ve kurumları da bid'at/türedi değildir. Bu bir dindir ki, Yaratıcı onu ilk insanla başlatmış ve asırlar boyunca insanı onun değişmez, zaman üstü ilkeleriyle eğitmiştir. Bu ilkeler tüm peygamberlerin mesajlarında aynıdır. Kur'an bu mesajları toplayan kitaptır. Kur'an'ın din dediğine, Peygamber'in din dediğine eklemeler yapan, bid'atçılık/türedilik yapar ve uydurma bir din icat eder. Tamamlanan, kemâle eren ve adına İslâm denilen bir dinin¹⁶¹ bid'at/uydurma/türedi kişi, kurum ve kavramlara ihtiyacı yoktur. O yüzden bid'ati bazı âlimler şöyle tanımlar: “Kemâle erdirildikten sonra dinde ortaya çıkan nesneye denen bid'at, dinde Peygamber'den sonra ortaya çıkan tutku ve davranışlardır. Dinde ortaya çıkan eksiltme veya artırmalar için kullanılır.”

Bid'at, dinin vahye dayanan tespitlerine, buyruklarına, kabullerine yapılan ekleme veya bunlarda vücuda getirilen eksiltmedir. Buna göre bid'at, din bünyesinde söz konusu olur. Hayatın diğer alanlarındaki yeniliklerin bid'at kavramıyla irtibatlandırılması tam bir saptırmadır. Hatta, diyânet denen ve dine getirilen beşerî yorumları içeren alandaki yenilikler de bid'at kavramı içine girmez. Bid'atin söz konusu edilebilmesi için “din” bünyesinde yeni icatların olması gerekir. Bid'at, dinde olmayan şeyi dine sokmaktır. Bid'at, Allah'ın din olarak gönderdiğinde olmayan şeyi var göstermektir. Bid'at, vahyin oluşturduğu tevhid anlayışına aykırı kabuller icat etmektir.

159 57/Hadîd, 27

160 46/Ahkaf, 9

161 5/Mâide, 3

Yine, bid'atin hasenesi/güzeli olduğunu ifade etmek, temelden yanlıştır. Güzeli bid'at tâbiri, birçok olumsuzluğun gözden kaçmasına yol açan bir maske tâbirdir. Ortaya getirilen bir yenilik, dine olmayan bir şeyi icat etmektedir; bunun güzeli olmaz. Dine ekleme yapmanın güzeli olacağını söylemenin kendisi bid'attır. Bir bid'ati ölçüt yaparak başka bir bid'ati tanımlayamayız. Ortaya getirilen yenilik, dinle ilgili değil de hayatın başka alanlarıyla ilgili ise onun bid'at kavramıyla hiçbir ilgisi yoktur. Bid'at, eski örf ve âdetlerin yerine yeni örfler koymanın adı değildir; dinin tesbitlerinin yerine eski veya yeni herhangi bir âdeti koymanın adıdır. Bazıları ne hikmetse, eski âdetlere bağlılığı bid'at saymazken yeni âdetlere en küçük bir itibarı hemen bid'at ilan eder. Oysa ki âdetin dinleştirilmesi, her hal ve şartta bid'attır. Bunun birkısmı günah bid'ati olur, birkısmı şirk bid'ati. Ama güzel bid'at asla ve asla olmaz. Âdetler dinleştikçe din de âdetleşir. Bunun sonu, dinin tahribi ve saygınlığının yok olmasıdır.

Yaşadığımız toplumda bid'atler karşı çıkmak adına ortaya çıkıp en yıkıcı bid'atleri üreten kişi ve zümreler hayli çoktur. Bunlara göre bid'at, öncelikle eski kabullere aykırılıktır. Daha net bir çerçeveden bakılınca bid'at, bu insanların mensup oldukları fırkanın kabullerine ters her şeydir. Bunlar için olay "biz ve ötekiler" olayıdır. Din, bunun sadece dokunulmazlığını sağlayan bir araçtır. Bid'at suçlamalarında bulunanların çoğu, vahyin verilerini değil; kendi mezhep, tarikat, cemaat, ırk veya bölgelerinin âdetlerini esas alarak başkalarını bid'atle itham ettiler. Bid'ati Kur'an ve sahih sünnete aykırılık olarak asla tanıtmadılar. Yani bid'atle mücadele adı altında bir tür yozlaştırma yaptılar.

Allah'ın dininde eksiltme veya artırma yoluyla değiştirme olarak ortaya çıkan bid'atin en kötü yanı, genellikle iyi niyetle sergilenmesidir. Bu iyi niyet zemini, bid'atin toplumda revaç bulmasına sebep olmakta, bunun sonucunda da sapma sessizce yerleşmekte ve dine eklenen âdet ve alışkanlıklar dinleşmektedir. İman Süyûti bu konuda şunları söyler: "Bid'atlerin bir kısmını, halkın ibâdet ve Allah'a yaklaşma zannıyla yaptıkları oluşturmaktadır. Oysa ki esâsında bunların terk edilmesi ibâdettir. Câhiller bunların görüntüsünün ibâdeti andırmasına aldanarak esâsında yasak olan fiilleri ibâdet yerine koymaktadır. Burada aldatıcı olan, 'daha çok ibâdet etme' hırsıdır. İşte bu hırs, insanları, ibâdet görüntüsü veren bu yasakları icrâyâ itmektedir. Bu tür ibâdetlerin haram olanı vardır, mekruh olanı vardır. Hz. Ömer, Cuma namazının ardından iki rekât ilâve namaz kılan bir adamı engelleyip mescidden

uzaklaştırmıştır..." ¹⁶²

Bid'at yüzünden saparak beşerî âdetleri din gibi yaşamaya kalkışanların vücut verdikleri günah yükü, bid'ati icat edenlerin boynuna binecektir. Çünkü Kur'an, ilimsizlik yüzünden insanların sapmasına sebep olanların, saptırdıkları insanların günahlarına ortak olacaklarını çok açık bir biçimde bildirmiştir: *"Onlar, kıyâmet günü, kendi günahlarını tamamen yüklendikten başka, ilimsizlik yüzünden saptırdıkları kişilerin günahlarının bir kısmını da yüklenecelerdir. Bakın, ne kötü şey yükleniyorlar."* ¹⁶³ Şâtıbî'ye göre bid'at, bir şirk kuru mudur ve esası da Allah'a iftira ederek dine haram-helâl, iyi-kötü hükümleri eklemektir. Bu ilâve kabuller onları uyduranlar tarafından süslenip püslenmekte ve taklit bedavacılığında rahat arayanlar tarafından benimsenip hayata geçirilmektedir. ¹⁶⁴ Şâtıbî'ye göre bid'atçılık, lânetlenmeyi gerektiren istisnâi cürümlerden biridir. ¹⁶⁵

Mescidlerdeki Bid'atler

Mescidlerle ilgili birçok bid'at, İslâm'a ve müslümanlara rağmen maalesef hâlâ yaşamaktadır. Câmilerde görülen bid'atlerin en önemli ve yaygınlarını saymaya çalışalım:

a- Mescidlere kadın-erkek her müslüman girebilmesi gerektiği halde, Asr-ı saâdette ve Peygamberimiz'in sünnetinde kadınların mescide devam etmelerinin kısmen veya tamamen engellenmesi diye bir şey olmadığı halde, ¹⁶⁶ kadınların Cuma ve bayram namazlarında, teravîh veya vakit namazlarında cemaatten, câmideki vaaz ve nasihatlerden, sosyal faâliyetlerden din adına mahrum bırakıldığı sözkonusudur. Dolayısıyla günümüzde kadınlara mescid yolunu göstermemek, onları mescidlerden uzaklaştırmak, en azından bid'at olacaktır. Onlar, özellikle Cuma günü ve benzeri özel günlerde câmideki hitâbe, öğüt ve vaazlardan hisse almalı, cehâlet karanlığından kurtulmalıdır.

b- Pis kokular yayanların mescide girmelerini Rasûlullah yasaklamıştır. Hatta helâl ve şifalı bitkiler olan soğan sarımsak gibi hoş olmayan kokulara sebep olan gıdaları yiyenlerin mescide

¹⁶² Celâleddin Süyûtî, el-Emru bi'l-İttibâ ve'n-Nehyu ani'l-lbtidâ (Bid'atlar), Beyrut, 1998, s. 55-57

¹⁶³ 16/Nahl, 25

¹⁶⁴ Şâtıbî, el-İ'tisâm, R. Rızâ Y. Mısır, c. 1, s. 126-139

¹⁶⁵ Şâtıbî, a.g.e., s. 117; İslâm Nasıl Yozlaştırıldı, s. 48 vd.

¹⁶⁶ Ahmed bin Hanbel, 6/66, 90, 154; Müslim, Salât 16, 137; Ebû Dâvud, Salât 13; Tirmizî, Cum'a 48, 64; Buhârî, Cum'a 13

gelmemelerini istemiştir¹⁶⁷ Fosur fosur sigara içen ve sigarasını lütfen câmi kapısında söndürüp atan ve sigara içmeyenleri, soğan yiyenlerin kokusundan rahatsız olduğundan çok daha fazla etkileyen kişi, durum değerlendirmesi yapmalıdır. Tabii, birini tercih etmesi gerekiyorsa neyi tercih edeceğine de karar vermelidir.

c- Mescidler, imkânlar zorlanarak asr-ı saâdetteki fonksiyonlarına yaklaştırılmalı, faâliyet alanlarını genişletmelidir. Mescidlerin çok yönlü faâliyetlere merkezlik teşkil etmesi yüzünden, insanlar oraya daha fazla gelecektir; mescid, sosyal hayatın merkezi, en vazgeçilmezi olacaktır. Çok yönlü hizmetleri yüzünden cemaatle kılınan namaz, 25 veya 27 derece daha üstündür. Mescidin bu çok yönlü fonksiyonunun kalktığı, kardeşlik ve kaynaştırmanın yerini hizip ve politik çekişmelerin, dedikoduların aldığı için, günümüz cemaatlerinde bu derece sevap fazlalığının bulunduğunu söylemek zordur. Şimdi ne o takvâ mescidi, ne de bir namazı 27 derece yükselten erdem sahibi cemaat...

ç- Mescidlerde konuşulmayacağı, dünya kelâmı edilmesinin yasak olduğuna dair hiçbir şer'î hüküm yoktur. Yasak olan, lağvıdır/boş söz, gereksiz lakırdıdır, mâlâyanidir, ki bir hayır amacına ulaştırmayan bu gereksiz söz, sadece mescidde değil; her yerde yasaktır¹⁶⁸. Bütün evren secde halinde olduğundan arzın her yeri mescid hükmündedir. İnsanlık açısından mescid olma hali ise o mekânda secde edilmesine bağlıdır.

d- Belirli mekânları mescid edinip başka yerde namaz kılmamak veya kılınamayacağını iddia etmek de bid'attir, yanlıştır. Evleri de kabir haline getirmemek, oralarda özellikle farz dışındaki namazları edâ etmek Peygamber tavsiyesi ve uygulamasıdır.

e- Bugünkü câmiler, dolaylı yoldan da olsa devlet kanunlarıyla yönetildiğinden, imamlar bazı dinî emirleri de uygulama(mamaktadır). Örnek olarak, müslüman olmadığı bilinen, hatta din düşmanı olarak tanınan bir kimse öldüğünde hangi görevli, "ben bunun cenaze namazını kıldırmam!" diyebilir? Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın dininden hoşlanmayan fâsıkların, kâfir ve münâfıkların namazlarının kılınmamasını, mezarları başında durulmamasını isterken, tâğut ve zâlimler için duâlar edildiğini görüyoruz. "Onlardan ölen hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında durma. Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler de fâsık olarak

---

167 bk. Buhârî, Ezan 160; Müslim, Mesâcid 68, 69, 71; Ahmed bin Hanbel, 2/20, 266, 429; İbn Mâce, İkamet 58

168 bk. Mü'minûn, 3

öldüler.” 169

f- Farz namazdan sonraki müezzinlik fasılları bid’attir. Müezzinin namaz esnasındaki görevi ezan ve kametle sınırlıdır. Farz namazlarından evvel veya Cuma namazında hutbe öncesinde İhlâs sûreleri veya başka âyetler okumak sünnette olmayan bir davranıştır.

g- Kur’an ve sünnetin belirlemediği uydurma ibâdet veya bereket unsuru kabul edilen şeylerin mescide sokulması bid’attir. Tesbih adı altında câmiye sokulan bazı araçlar, onların cemaat arasında ona buna atılması huzur bozan bir davranıştır. Câminin duvarlarına, kubbesine levhalar, yazılar yazmak, dikkat çekici süsler yapmak da bid’attir. İmam Mâlik gibi nice âlimler câminin mihrabına bir Kur’an âyetinin yazılmasına bile karşı çıkmıştır.

h- Namaz kılan cemaatin secde ettiği yerden daha yüksek ve câmide çıkıntı olacak şekilde mihrap yapmak da doğru değildir. Hatta mihrabın Emevîler döneminde câmiye konmaya başlandığından, Peygamber mescidinde bulunmadığından tümüyle bid’at olduğu değerlendirilir.

ı- Mescidlere para toplamak için konan “sadaka sandıkları”na İmam Mâlik karşı çıkmış, “Allah, mâbedleri dünyalık toplama yeri yapmadı” demiştir. Câmiler dilencilik yapılacak yerler olmamalı; imamlar ve vâizler de dilenci. Cuma’dan cumaya câmiye gelen adamdan para isteme ve fâsıkların, hatta müslûman oldukları şüpheli olan insanların, haram olduğu halde câminin îmarına katkıda bulunması¹⁷⁰ isteniyor; namazsızlar veren el olduklarından aziz, câmi ve görevliler isteyen ve alan el oldukları için altta ve zelim oluyor. Denilebilir ki, “efendim, ne yapalım, câminin halıları değişecek, süslü âvizeler alınacak, paraya ihtiyaç var...”

Hâlbuki Cuma ve bayram namazında câmiye gelenleri, kayıp çocuklarımız ve misafirlerimiz olarak kabul etmeli, onlara biz birşeyler verebilmeliyiz. Onlar ayakkabı çalınma riskinden veya yine para isterler anlayışından dolayı câmiden kaçma yolu arayan değil; câmide dağıtılacak hediyelerden ve sunulan imkânlardan yararlanmak için de olsa aramıza katılabilmeli. Câmiye çok nâdir gelen Cuma cemaatine kitaplar, broşürler, dergiler, kasetler, başka hediyeler verebilmeli, ondan bir şey kesinlikle istememeliyiz. Cebine değil, gönlüne hitap etmeli, gönlünü ve gözünü doyurabilmeliyiz. Hemen bütün peygamberlerin toplumlarına bir hitabı vardır:

169 9/Tevbe, 84

170 9/Tevbe, 17

"Sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi (ecrimi, mükâfatımı) verecek olan ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır." ¹⁷¹

i- Yine, bir câmi inşaatı için elde makbuz, çarşı pazar geziliyor, önüne çıkan dinli dinsiz herkesten câmi için yardım isteniyor. Bunun, dini ve câmileri küçülten bir tavır olduğu kadar, Kur'an'ın yasakladığı ¹⁷² bir tavır olduğunu belirtmek gerekiyor.

j- Mescidlerde ticaret yapılması da çirkin bir bid'attir. Özellikle Diyanet, kendi kasasını şişirmek için kendi memurlarına, kendi yayınlarını câmide pazarlamalarını emretmektedir. Takvim, dergi, kitap ve makbuzlarının satılması şeklinde örneklerini gördüğümüz ticaretle ilgili işler için mescidin kullanılması Hz. Peygamber'in bizzat yasakladığı hususlardandır.

k- Günümüzde, mescidlerle ilgili bir başka yanlışlık da, çoğu müslüman halk tarafından yapılıyor: Filan vilâyet veya uzak semtten Sultan Ahmet Câmii'ni veya câminin içindeki Konya'ya Mevlâna müzesini ya da başka bir câmiyi ziyaret etmeye gidiyorlar. Câmi ziyaret edince sevaba girdiklerini zannediyorlar. Hâlbuki câmi ziyareti kasdıyla yapılan bu davranışlar, yanlıştır, yasaktır, vebaldir. Çünkü yeryüzünde namaz kılmak ve ziyaret etmek maksadıyla yolculuğa çıkılabilecek ancak üç mescid vardır. "Üç mescidden başka bir yere (ibâdet ve ziyâret etmek için) özel olarak yolculuk yapılmaz; Mescid-i Haram, Mescid-i Aksâ ve Benim mescidim." ¹⁷³ Bugün müslümanlar, maalesef Mescid-i Aksâ'yı ziyaret edememektedirler. Hiç olmazsa hacca gidenlerin yol üzerinde uğrayıp ziyaret edebilecekleri ilk kiblelerine gitme yollarını bulmak bedel istiyor; insanımız da kolay sevap istediği için bedele yanaşmıyor.

l- Peygamberimiz'in her Ramazan'da mutlaka yaptığı mescidde i'tikâf sünneti unutulmuş, câmiler i'tikâfsız/coşkusuz kalmıştır. İtikâf, bilindiği gibi, dünya işlerinden arınıp bir mescidde özellikle Ramazan ayının son on günü ibâdete çekilme demektir. Bu kuvvetli sünnetin terk edilmesi, mescidlerimiz açısından önemli bir eksikliktir. İ'tikâfın ihyâ edilmesi gerekmektedir.

m- Bid'at unsurlarının bulaştığı mescidlere girmeme hakkı olan mü'minlerin, şirk unsurlarının bulaştığı mescidlere girmeme zorunluluğu vardır. ¹⁷⁴

171 26/Şuarâ, 109, 127, 145, 164, 180..

172 9/Tevbe, 17

173 Buhârî, Fedâilu's-Salât-Salâtu Mescid-i Mekke- 1, 6, Savm 67; Müslim, Hacc 74; Ebû Dâvud, Menâsik hadis no: 2033; Tirmizî, Salât 243, hadis no: 326

174 Bk. 7/A'râf, 29; 9/Tevbe, 107-109; 72/Cinn, 18

n- Mescidin dırar olması/zararlı mescid haline gelmesi, mescidin sadece o niyetle yapılmasını gerektirmez. Mescid-i Dırarla ilgili âyet-i kerimede,¹⁷⁵ yapmak ve kurmak anlamında bir kelime kullanılmamış, "ittihaz (edinme)" kelimesi kullanılmıştır. Bu demektir ki, bir mescidin zarar vermesinden söz etmek için, daha yapılırken o niyetle yapılmış olması şartı aranmaz. İlk zamanda, hatta yüzyıllarca iyi hizmetler verdiği halde günün birinde "zarar veren mescid" haline dönüşen binalar olabilir.

o- Mü'minleri fırkalara bölmek, tefrika çıkartmak için mescid yapmak veya yapılmış mescidleri bu maksatla kullanmak, dırar mescidinin özelliğidir. Avrupa'da Türkler tarafından mescid haline getirilen yerlerde çok net sırttığı gibi, her fırkanın kendine has bir câmisi vardır. Câmiler, sadece Allah'ın olması gerektiği¹⁷⁶ halde, falancıların mescidi, filancıların câmisi diye câmiler gruplarıyla bilinir ve çoğu mescidde ırklar ve uluslar arası ayrım özelliğine işaret anlamına gelecek tarzda Türk bayrakları, hem de mihrab veya minber civarında bulunur. Sadece kendi gruplarına ait mescidlerde toplanıp namaz kılanlar, öteki câmilerde namaz kılmaz ve o mesciddekilere müslüman gözüyle bakmaz. Hemen hepsi, birbirinin gıybetini etmeyi cihad zanneder.

ö- Rus işgali dönemindeki Afganistan'da ve günümüzde nice yerlerde örnekleri görüldüğü şekilde, câminin İslâm düşmanı olanlara, dini kullanmak ihtiyacı duyan ikiyüzlü kişilere barınak yapılması da bid'at olmaktan öte şirk unsurudur, dırar özelliğidir. Senelerce kahr ve zulüm altında inlettikleri müslümanların mâbedlerini, onları sömürmek, kontrol etmek ve birbirine düşürmek için kullanma alçaklığının İslâm tarihinde ilk temscilcileri Emevî hânedanıdır. Onlar, İslâm'ın zaferi önünde eğilmek zorunda kaldıklarında, müslüman kanı damlayan kılıçlarını kınlarına soktular ve o kılıçlarla dize getiremedikleri müslümanları, Musallat oldukları mâbedlerinden vurdular. Bu öyle bir vuruştur ki, en büyük kahrını, dinin tebliğcisi Peygamber'in evlâdı üzerinde gerçekleştirdi. Onları zehir ve kılıçla yok etmekle yetinmedi, tevhidin mâbedinden yaklaşık bir asır o aziz Rasûl evlâdına ezan ve hutbelerden lânet okuyarak o Peygamber'in ümmetine âmin dedirtti. Ömer bin Abdülaziz,¹⁷⁷ Rasûl evlâdına okunan bu lâneti mescidlerden kaldırdığında, kavramları tersine çevirmeye örnek olarak onu şu şekilde itham etme çarpıklığına gidebildiler: "Sünnete muhâlefet ediyorsun..."

175 9/Tevbe, 107

176 72/Cinn, 18

177 ölümü; 102/720

p- Mescid yapımında, Allah rızâsı ve takvâ kaygısından başka herhangi bir kaygının rol oynaması da Dırar mescidinin temel özelliğidir. Kişisel menfaat, şöhret hırsı, grup ve parti çıkarı, ekonomik rant vb. bu özelliklerdendir.

r- Mescidlerde Allah'ın dışında herhangi bir kişiye sığınılması, yakarılması, herhangi bir kişinin Allah ile kul arasında vesîle ve aracı yapılması da, mescidin takvâ mescidi özelliğinin kalkması demektir.¹⁷⁸ Bu durum, ulûhiyet şânından olan özelliklerin Allah dışında bir varlığa verilmesini ifade ettiği için şırıktır. Allah'ın dışında kişi veya kişiler için çağrıda bulunulması, övgüler dizilmesi, propaganda ve reklâm yapılması da mescidlerdeki çirkin davranışlardandır. İslâm'ın temel kabullerine zıt unsurların sokulduğu mescidlerdeki bu durumlara karşı çıkılmalı, tavır alınmalıdır.

s- Mescidlerin vazgeçilmez fonksiyonlarından biri, oradaki cemaatin birbirlerinin dertleriyle dertlenmesi ve istişâre etmesine zemin olmasıdır. Bu ibâdet ve meşveret yerlerinde müslümanlar, eşitlik kuralına uyarlar. Kimsenin kimseye meslek, maddî güç, makam vb. açıdan üstünlüğü olamaz. Bu ayrımlara göre saflar düzenlenip bazılarına ayrıcalık verilemez. Herkes aynı safta ve omuz omuzadır. Bu yüzdendir ki, imamın da cemaatten yüksek bir yerde namaz kıldırması doğru değildir; hatta bunu câiz görmeyenler bile vardır.¹⁷⁹ Hatta bazı ülkelerde günümüzde de uygulandığı şekilde, mihrabdaki imamın cemaatten daha yüksek yerde namaza durarak gurura kapılmaması için, mihrab câmideki cemaatin secde ettiği zeminden daha aşağıda olmasının daha faziletli olacağı değerlendirilebilir.

ş- Cemaattteki bu eşitlik, ancak bir noktada bozulur; o da ilim ve ibâdet noktasıdır. Mescidde, ilk safta ilim ve takvâ bakımında önde olanlar bulunur. Bunlar, imâmet ve riyâset namzedi oldukları gibi, müzâkere ve müşâverede de reylerinden en fazla yararlanan kişilerdir. İmamın, namazdan sonra arkasını mihraba, yüzünü cemaate dönüp oturması, duâ için olmayıp, kendisini imam seçen veya imam olarak kabul eden cemaatle istişâre ve tartışmaya başkanlık etmek içindir. *"Benim hemen arkama sizden dirâyet ve akıl sahipleri dursun! Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenler dursun! Çarşıların karışıklığından sakının!"*¹⁸⁰; *"Üç kişinin namazları kabul olmaz; bunlardan birisi cemaat istemediği halde imamlık yapmak isteyen kişidir..."*¹⁸¹

---

178 72/Cinn, 18

179 Ebû Dâvud, Salât 67

180 Müslim, Salât 123; Ebû Dâvud, Salât 96; Tirmizî, Salât 168

181 Ebû Dâvud, Salât 63; Tirmizî, Salât 266

t- Bu ölçüler dahilinde câmilerde istişârenin terk edilmesi, cemaatin birbiriyle kaynaşmaması, imam-cemaat ilişkisinin sağlıklı olmaması ciddi problemlerden biridir. Takvâ ve ilim durumuyla öne çıkmadığı halde ön safı ve imamın arkasını âdetâ parselleyen kimselerin bu tavırları da sünnete uymaz. Aslında imamın cemaat tarafından seçilip öne çıkartılması gibi, imamın arkasına geçecek insanları da cemaat belirlemeli, lâıyk olanları namaza durmadan oraya dâvet etmelidir.

u- Vaaz ve hutbelerde, müezzinlik ve imamlıkta, normal olarak ses duyulduğu müddetçe, gereksiz yere hoparlör kullanmak ve kulağı tirmalayacak şekilde bağırarak da çok yanlış, çirkin bir bid'attir.

ü- Duânın kabulünün bir şartı, samimiyet ve sessizliktir. *"Rabbinize tazarrû ile yalvara yakara, gizlice duâ edin. Bilin ki O, haddi aşanları sevmez."*¹⁸² Duâ, tevâzu ve zillet ile, fakirane, gizlice ve çok yavaş sesle yapılmalıdır. Yoksa, duâ, tevâzunun tersine bağırma ile, yarış edercesine, edebiyat gösterişi şeklinde, kafiyeli ama samimiyetsiz sözlerden oluşan tarzda olduğu müddetçe o duâ, câmi kubbesinin dışına yükselmeyecektir. Hele bir de zâlim ve tâğutlar için de rahmet istenerek duâ edilmesi, duâda câiz olmayan vesîleler, ırk asabiyetine dair övünmeler de varsa, böyle duâya el açıp âmin diyenlerin de durumu, Akaid ilmini ilgilendirir.

v- Cuma namazlarında hutbeyi kısa, namazı uzun tutmak sünnet olduğu, aksi bid'at olduğu halde, hutbeler çok uzun ve namazlar çok kısa edâ ediliyor.

y- Mescidlerden yola çıkılarak, oradan İslâm'ın öğrenilip yaşanması, hâkim olması halka halka yayılarak toplumu hükmü altına alması gerektiği halde; bugünkü mescidler, aslî görevlerinin çoğunu yerine getirmemektedir. Tâğutlar ve onların rejimleri, çeşitli baskı ve dayatmalarıyla İslâm dünyasındaki mescidlerin çoğunu mahkûm etmiş, hapishaneye çevirmiştir.

Câmiler, müslümanların her çeşit ibâdet, buluşma ve görüşme, önemli meselelerini müzâkere etme, dinin emir veya tavsiye ettiği birtakım hizmetleri gerçekleştirmek üzere faaliyetlerde bulunma yerleridir. Bu kutsal mekânları laik devletin kontrol altına alması ve işlevlerini de yalnızca namaz ibâdetinden ibaret kılması; dine, sünnete, hukuka aykırıdır. Câmilerde yapılan vaazların ve hutbelerin devlet tarafından kontrolü, hele devlet tarafından hazırlanıp papağan yerine konanların eline tutuşturulması, kesinlikle din özgürlüğüne müdâhale anlamı taşır.

Câmiler ilk kuruluşundaki örnek uygulamaya göre birden fazla iş ve ihtiyaç için kullanılırdı. Eğer biri çıkar da "bunlar tarihîdir, o günkü ihtiyaç ve imkânsızlıklara bağlıdır, bugün bu işler için ayrı mekânlar ve kurumlar vardır" diyecek olursa, kendisine şu cevap verilir: Bunlar doğru olabilir, ancak, bu tarihî uygulama iki şeye kesin delildir: 1- Câmiler yalnızca namaz kılmak için değildir. 2- Müslümanların din işleri, dünya işlerinden ayrı değildir; din ile dünya iç içedir. Kur'an ve Sünnet, hem din hayatını hem de dünya hayatını düzenlemek, yönlendirmek, yönetmek için gönderilmiştir.

z- Câmilerde; farzmiş, namazdan bir parça imiş gibi, Haşr sûresinin son âyetlerinin sabah ve akşam namazlarında imam veya müezzin tarafından mutlaka okunması, tesbihlerin komutlarla ve hiç ihmal edilmeksizin ve mescidin dışındaki hayata yayılmaksızın câminin ve namazın olmazsa olmazı gibi okunması da bid'attir. Bakara sûresinin son iki âyetinin de yatsı namazından sonra, başka âyetler okunmaz veya hiç terkedilmemeli gibi kıraati için de aynı şey söylenebilir.

Aslında, okunan aşır veya sûrelerin meal ve tefsirleri verilmesi, hatta güncel konularla, câmi dışı hayatla ilgili hükümleri, tavsiyeleri içeren âyetler seçilmelidir ki, okunanlar yerini bulsun, gerçek sünnete ve istenilen sevaba ulaştırsın. Ezanın, müezzinliğin haydi neyse, hele Kur'an'ın namaz veya namaz dışı okunmasında teğannî, şarkı okur gibi gereksiz, yersiz ve hatta yanlış uzatmalar ve ses dalgalandırmaları, sesin alçaltılması gereken yerlerde yüksek sesle okunması ve tersi uygulamalar, cehâlet kaynaklı bid'atlerdendir. Kur'an kıraatinin ağlayarak, hiç olmazsa ağlar gibi yapılarak hüznü bir şekilde okunması gerekirken, ses sanatkarı gibi ve değişik makamlarda okumanın da doğru olmadığını belirtelim.

Yine, müezzinlik gereği zannedilen tesbih duâları için komutlarda ve mevlid vb. okuyuşlarda Kur'an makamıyla, Allah'ın âyetleri dışındaki şeylerin okunması büyük yanlışlardan ve bid'atlerden biridir.

Kamet getirilirken bazı müezzinlerin ellerini namazda imiş gibi bağladığı görülüyor; bu da bid'attir. Mevlid okunurken de, Peygamber'in doğum zamanı anlatılırken, namaza durur gibi cemaatin ayağa kalkması ve ellerini namazda bağlar gibi bağlamaları da yanlış üstüne yanlıştır.

Namazdan sonra veya câmiden çıkmak üzere cemaatin birbirleriyle sanki namazın bir tamamlayıcısı gibi her zaman

tokalaşmaları, bunu âdet haline getirmeleri de bid'attir. Ama arada bir yapıyor, olmasa da olur deniliyor ve özellikle birbirlerini az görenlerin arasında uygulanıyorsa, bunda sakınca yoktur.

Ramazanlarda câmilerde kılınan teravih namazları, İstanbul boğazında sürat teknelerinin tehlikeli yarışlarına benziyor. Kıraat, rükû, secde hep yarım yapıldığı gibi, ta'dil-i erkâna riâyet edilmiyor. Böyle, dostlar alışverişte görsün hesabı 20 rekât kılınacağına, sünnette olduğu gibi 8 veya 12 rekât kılınsa, ama hakkını vere vere kılınsa bid'at ve hatalardan uzaklaşmış olur. Ama, Hz. Ömer devrinde sahâbe 20 rekât da kıldığından, usûlüne uygun şekilde isteyen elbette 20, hatta daha fazla kılabilir. Ama, tavuğun yem topladığı gibi kılınacaksa, 100 rekât da kılınsa, gerçek sünnet sevabı elde edilemez. Teravihlerin devamlı cemaatle ve câmide kılınması da Peygamberimiz'in sürekli yapmadığı bir davranıştır.

Sanırım câmide bizim görevimiz kısa sûreleri çabuk çabuk okuyarak işimizi bitirip câmiden ayrılmak olmamalı. İmamların görevi namaz kıldırmakla bitmiyor, eğer arkalarında cemaat var ise... Şöyle yapmamız gerekirdi: Özellikle câmilerin anlamı da burada gizlidir. İmamlar, bilen insanlar olarak Kur'an'dan öyle âyetler seçerek okumalı ki, müslümanlar o günün çokça konuşulup tartışılan meselesini Kur'anî gözle görüp anlayabilsinler. Hz. Peygamber zamanında bu, temelde böyle idi. Çünkü âyetler, olaylar üzerine nâzil oluyor, Peygamberimiz onu okuyor ve sonra onu açıklıyordu. Biz de bugün yeniden olayların üzerine sanki Kur'an yeniden nâzil oluyormuş gibi namazda onları okumalıyız.

Evet, evet... Namazda okumamız gereken âyetler, o günün üzerinde tartıştığımız, konuştuğumuz ya da sorumluluk alanımıza giren şeyler olmalı. Müslümanlar bunu evrensel bir bildirinin ardından, yaklaşık iki milyar müslümanın mânevî huzuru ile Allah'ın evinde ve O'nun önünde kıyam, rükû ve sücûd aralarında okumalıdır. Böylece namaz, müslümanın sorumluluklarını kuşandığı bir mekân olacak. Müslümanlar günde beş defa Allah'ın evinden mânevî nitelikli dünyevî görevlerle ve bilgilerle donanmış olarak bir cemaat bilinci ile ayrılmış olacaklardır. Cemaat olmanın anlamı da budur. Katılan, karşı çıkan, konuşan ve sorumluluk yüklenen bir insan.

Tartışıp durduğumuz şey fâiz mi, zulüm mü, başörtüsü mü, haksızlıklar mı? Küfür mü, ahlâksızlık mı? Kur'an'ın hükmünü okur imam efendi ve namazdan sonra da oturur konuşuruz. Allah'ın hükmü üzerinde. Sorun ve çözüm yolları üzerinde düşünür, görüşlerimizi koyarız. Tartışmayız, ittifak etmişsek birlikte,

ihtilâf etmişsek meşrû zeminde birbirimizi mâzur görerek herkes Allah'a vereceği hesabına göre sorumluluklarımızı kuşanırız. Ve namaz; donanma, namazlar arası zamanlar eylem vaktidir bizim için. Ve ibâdetimiz sürekli. Sorumluluk şuuru ile hareket eden bir insan, âdeta bütün zaman namazdadır. Kıyamdadır, rûkûdadır ve secdededir. Her yer mesciddir onun için.

İşte öyle olmasın diye, "câmilerde dünya kelâmı edilmez" diyorlar. Oysa din bu dünya içindir. Ve bizim dinimiz dünyayı ve hayatı kuşatır. Câmi, müslümanların cem' olup toplandığı, namazda okudukları âyetleri Peygamberî bir metotla sorumluluğa dönüştürme mekânıdır."¹⁸³

Câmilerde Bir Büyük Bid'at; Mevlid

Mevlid, doğum zamanı ve doğum yeri anlamındadır. Zamanla doğum tarihini kutlamak anlamı kazanmıştır. Mevlid, bugün özellikle câmilerde kullanıldığı şekliyle, Peygamberimiz'in doğumunu anmak ve kutlamak şeklinde uygulanan tören ve okunan şiir anlamında kullanılmaktadır. Osmanlı şâiri Süleyman Çelebi'nin (ölümü, 1422) Vesîletü'n-Necât adlı şiir kitabı bu adla yapılan törenlerde özel bir makam ve usûlle okunduğu için, mevlid denildiği zaman o şiir kitabının okunduğu merâsim akla gelmektedir. Peygamberimiz'in doğumunu anma esprisi de unutulmuş, Peygamber için yazılan bu şiirin okunması kendi başına bir dinî törene, bir ibâdet kabulüne dönüşmüştür. Bugün birçok aile, ölümleri için sevap, hatta mutlaka yapılması gerekli dinî vacibe gibi düşünmektedir.

İbâdetler, Allah'a nasıl yaklaşip hangi uygulamalarla sevaba gireceği nassların hükmü ile belli olur. Yani ibâdetler, fıkî deyişle "taabbudî alandır, tevkîfidir, vahyîdir. Din tamamlanmıştır, artırma da eksiltme de yapılamaz. Rasûlün ve ashâbın hayatında mevlid diye bir uygulama kesinlikle mevcut değildir. Mevlidi savunanlar şöyle derler: "Mevlid bir vesîledir, biz bu vesîleyle Kur'an okuyoruz, salât ve selâm getiriyoruz, duâ ediyoruz; esas amaç da bunlardır." Cevap olarak deriz ki: Mevlid dışında sayılanların kendi başlarına okunmaları halinde hangi zorluk ve eksiklik çıkıyor da Süleyman Çelebi'nin şiirine sığınılıyor? Süleyman Çelebi'den önce Kur'an okuyanların okudukları boş mı gitti?

Kur'an ve sünnet, ibâdet anlayışı ile böyle şiir okuyarak sevap kazanılacağı bir ibâdetten bahsetmez. Ayrıca, mevlid şiir gibi değil; Kur'an okunur gibi Kur'an makamıyla okunmakta, Kur'an

---

183 Abdurrahman Dilipak, A.g.e. s. 33-35; 48-49

dinlenir gibi dinlenmektedir. Mevlid türünden kutlamalar, din kaynaklı değil; folklor ve âdet kaynaklıdır. Bu kutlamalar, câmide olmadığı sürece, ibâdet ve sevap kabul edilmemek şartıyla, Kur'an makamıyla ve kutsal metinmiş gibi icrâ edilmediği özelliklerde, salt şiir okur gibi okunursa bir sakıncası olmaz. Bugünkü şekliyle ise, en azından büyük bir bid'at ve hurâfedir. Bugün, bir şiir, ölümlere rahmet ve cennete ulaşma vesilesi gibi kabul edildiğinden, Kur'an'dan öne çıkarıldığından, dinin temel ilkeleri açısından çeşitli sakıncalar içerir. Örf dinleşince, din de örfleşir. Örfün kutsallaşmasına seyirci kalmak, dinin tahribine seyirci kalmakla eş anlamlıdır.

Kur'an şöyle buyuruyor: *"Allah yalnız başına anıldığında, âhirete inanmayanların kalpleri nefretle ürperir; O'nun berisindeki ilâhlaştırılmış kişiler anıldığında ise hemen müjdelenmiş gibi sevinirler."*¹⁸⁴ Tevhid, ibâdet kasdıyla "Allah'ı da anmak" dini değil; "sadece Allah'ı anmak" dinidir. Câmiye sokulup ibâdet kasdıyla okunan mevlidin, sadece bid'at olarak kalmayacağı, bu anlayış ve kabulün şirk kapsamına girebileceğini bu riski taşıdığını belirtelim.

Bir Büyük Bid'at Daha; Mescidlerin Süse Boğulması

Mescidin meşrû ve makul süsü, orada bolca secde edilmesi, çokca insanın ibâdetle mescidi şenlendirmesidir. Asr-ı saâdetde mescide biçilen roller, ne oranda uygulanabilirse onları icrâ etmekle mescidlerin yüzü gülecektir. Mescide gidenlerin süslenmeleri, temiz ve güzel giyinmeleri Kur'an'ın tavsiyesidir.¹⁸⁵ Ama mescidleri, hem de gözü meşgul edecek, ibâdetteki huşûya engel olacak şekilde süslemek, abartılı tarzda ziynetlere, desen ve boyalara boğmak din açısından yanlıştır. Konuyla ilgili hadis-i şeriflerde şöyle buyrulur: *"Mescid yükseltmekle, mescid süslemekle emrolunmadım."*¹⁸⁶ *"İnsanlar, mescid yapma yarışına girip bununla övünmedikçe kıyâmet kopmaz."*¹⁸⁷; *"Sizin benden sonra, yahûdilerin havralarını, hristiyanların da kiliselerini süsleyip püsleyerek yükselttikleri gibi, mescidlerinizi süsleyip püsleyeceğinizi görür gibiyim."*¹⁸⁸; *"Bir topluluk, mâbedlerini süsleyip püsleme hastalığına tutulmadıkça, ameli çirkin ve zararlı hale asla gelmez."*¹⁸⁹ Sahâbî fakîhlerinden İbn Mes'ud (r.a.) Kûfe'ye ilk geldiğinde süslü, nakışlı bir câmi gördü ve şöyle dedi:

184 39/Zümer, 45

185 7/A'râf, 31

186 Ebû Dâvud; et-Tâc, 1/243

187 İbn Mâce, Mesâcid 2

188 İbn Mâce, Mesâcid 2

189 İbn Mâce, Mesâcid 2

“Bunu kim yaptıysa Allah’ın malını O’na isyanda harcamış.”

Olayın israf boyutu da önemlidir. Mescidin gereksiz süslerine, kubbelerine yatırılacak para ile cemaat bulunup, oluşturulan cemaatin seviyelerini arttırmaya, İslâm ve müslümanlar için zarûri ihtiyaçlara kullanmak çok daha faziletli olacaktır. Paraları gereksiz taşlara ve süslere yatırmak yerine; dâvâyâ, insana, cemaate yatırmak dinin maslahatı açısından önemlidir. Mescidleri çok görkemli yapmışsın, süslemişsin, cemaati olmadıktan sonra neye yarar? Sağlam yetişen cemaat ise, bulunduğu her yeri mescid yapabilir, her yerde ibâdetini yerine getirebilir.

İslâm hâkimiyetinde her yer, üzerinde namaz kılınabilecek temizlikte olacağı, yani mescide benzeyeceği gibi, küfrün egemenliğindeki günümüzde de her yer tapınaklara benziyor. Müzikholer, stadlar, borsalar, bankalar, nice kurumlar, okullar, meclisler, hatta kanallar, sokaklar, çarşılar... mâbed değil de nedir? Oradaki insanlar, ibâdet halinde değiller mi dersiniz?

Günümüz insanı, çok kibleli, çok mâbedli, çok imamı (önderli) ve çok dinli. Câmi, hayatımızın merkezi ve her şeyimiz câmiye uygun olmadıkça bu problemler azalmayacak, aksine gittikçe artacaktır.

Taklit ve Taklitçilik

İbn Hazm, İbn Teymiye, İbnu’l-Kayyim ve Şevkânî’nin de bulunduğu bazı İslâm bilginleri bid’at olarak niteledikleri taklidin haram olduğunu delillerle savunmuşlardır.

1. Allah Teâlâ’nın mukallidleri zemmetmesi,¹⁹⁰ Kitap ve Sünnet’in hâkim kılınmasını emretmesi ve ihtilâf çıkınca Kitap ile Sünnet’e başvurulmasını istemesi;¹⁹¹ hükmün yalnız Kendisine âit olduğunu bildirmesi,¹⁹² dinde Allah ve Rasûlünden başkasına dayanmayı yasaklaması,¹⁹³ Kendinden başkasının helâl ve haram kılacak rab ve velî ittihaz edilmesini yasaklaması,¹⁹⁴ Kitap ve Sünnet’e dâvet edilen bir kimse, hangi nedenle olursa olsun, onu terk ederse, kendisine büyük bir belâ/musîbet isâbet edeceğinin bildirilmesi¹⁹⁵ taklidin haramlığına delâlet eder.

---

190 5/Mâide, 104; 31/Lokman, 21; 43/Zuhruf, 22-23

191 4/Nisâ, 59

192 6/En’âm, 57; 12/Yûsuf, 40

193 9/Tevbe, 16

194 9/Tevbe, 35

195 24/Nûr, 63)

2. “Bilmiyorsanız zikir ehlinden sorun.”¹⁹⁶ âyetindeki “zikir” Kur’an ve hadis, onun “ehli” de bunları bilen âlimlerdir. Meselesiyle ilgili âyet ve hadisi bilmeyen kimse, elbette bunları bilenlerden soracak ve nakledilen âyet ya da hadise uyacaktır. Selef, hiçbir zaman bunlar yerine bir kimsenin kişisel rey ve görüşünü sormamıştır.

3. Başı yaralı kişiye, bu konudaki delili bilmeden fetvâ veren ve onun ölümüne neden olanlara Hz. Peygamber, “... Allah canlarını alsın! Mâdem bilmiyorlar, bilenlere sorsalar ya! Cehâletin şifâsı sormaktır” buyurmuştur. Bu, ilimsiz fetvâ vermenin haram olduğuna delâlet eder. Taklit, ilim olmadığına göre, onunla fetvâ vermek de haramdır.

4. Hz. Ömer’in kelâle meselesinde Hz. Ebû Bekir’i taklit edişi, birkaç şekilde açıklanabilir: Hz. Ömer bu konuda ölene kadar kesin bir kanaate varamadığına göre, burada sözkonusu olan uyma, Hz. Ebu Bekir’in söylediği “Reyimle hükmediyorum, hata edebilirim” ilkesine âit olacaktır. Yoksa Hz. Ömer, mürted esirlerin reddi; savaşıla fethedilen arazinin vakfı, hilâfette veliaht tâyin edilmesi gibi birçok konuda Hz. Ebu Bekir’e muhâlefet etmiştir.

5. Sahâbe, cemaatle kılınan namazın bir bölümünü kaçıınca, önce bu bölümü kılıyor, sonra imama uyuyorlardı. Hz. Muaz ise önce imama uydu, imam selâm verince, kalkıp kaçırıldığı bölümü edâ etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “Muaz size yol gösterdi, artık öyle yapın” buyurdu. Hz. Peygamber’in Muaz’ın hareketini tasvip etmesiyle sünnet meydana gelmiş, sahâbe de bu sünnete uymuştur. Kitap ve Sünnet’e uymak taklit değildir.

6. Allah Teâlâ, Kendine, Rasûlüne ve ülü’l-emre itaati emretmiştir¹⁹⁷. Ülü’l-emre itaat, dinin uygulayıcıları olmaları bakımındandır. Yoksa onların kendilerine itaat emredilmemiştir.

7. Allah Teâlâ, muhâcir ve ensâra iyi bir şekilde ittibâ edenleri övmüş, onlardan râzı olduğunu bildirmiştir.¹⁹⁸ Zayıf rivâyetle Hz. Peygamberin de “Ashâbım yıldızlar gibidir, hangisine uysanız doğru yolu bulursunuz” buyurduğu belirtilmiştir. Muhâcirün ile ensâra uymaktan maksat, dinî hayatta onların yolundan yürümektir. Onlardan hiçbirisi Kitap ve Sünnet’in nasslarını bir kişinin rey ve ictihadı için terketmemişlerdir. “Ashâbım yıldızlar gibidir...” sözü de sağlam yollardan gelmemiştir. Sahih olduğu kabul edilirse, mukallid-

196 16/Nahl, 43

197 4/Nisâ, 59

198 9/Tevbe, 100

lerin, kendi imamlarından önce ashâba uymaları gerekir. Bundan da önce ashâb gibi davranarak Kitap ve Sünnet delillerini öğrenip bunlara tâbi olmaları gerekirdi.

8. Müctehid imamların taklidi yasaklayan söz ve davranışlarını herkes bilir. Onların Kitap ve Sünnet'ten delilini bulamadıkları birkaç meselede daha âlim kimselerin ictihadlarına tâbi olmaları, herkes için vâcip olan taklittir ve zarûret halleriyle sınırlıdır.

9. Allah'ın insanları çeşitli yeteneklerde yarattığı, öğrenci ve çırağın hocalarını taklit etmelerinin doğal olduğu gerçektir. Ama, bununla taklidin bir ilgisi yoktur. Taklit, sözü hüccet olmayan bir kimsenin sözüne delilini sormadan uymaktır. Oysa Allah, kullarının fıtratına körü körüne taklidi değil; iddiâ sahibinden delil ve isbat isteme eğilimini yerleştirmiştir.¹⁹⁹

Kur'an ve hadisler, taklitçiliği, ötekinin berikinin mukallitliğini, yani delilini bilmeksizin körü körüne herkesin söz ve davranışlarına uymayı yasaklıyor. Daima her şeyin vahiy ile, akıl ve mantık ile, delillere dayanan muhâkemelerle incelenmesi gerektiğini gösteriyor. Bir âyette: *"Sözlerinizde doğru iseniz delillerinizi getirin."*²⁰⁰ buyuruluyor. Diğer bir âyette de: *"İlminin ulaşmadığı şey üzerinde durma!"*²⁰¹ buyuruluyor.

Halk, her şeyden önce kasıtlı olarak câhil bırakılmış, halkı gerekli İslâmî bilgilerden mahrum bırakanlar, dünya ve âhirette lâzım olacak kültürden mahrum bırakanlar bununla yetinmeyip, nice dayatmalar ve yönlendirmelerle halkı saptırmışlar, doğruyu eğri ve eğriyi doğru olarak göstermişlerdir. Halk, kızılmaktan daha çok acı-nacak bir zavallı, düzen ve çevrenin kurbanı durumundadır. Onlara tevhid öğretilmeden, tevhidî bilinç ve ibâdet anlayışı kazandırılmadan, sahih bir din öğretilmeden bâtil inançların ve hurâfelerin önünün alınamayacağı bilinmelidir. Bununla birlikte görülen bâtillara müdâhale edilmeli, halkın hurâfeci yaklaşımları en güzel üslûpla önlenmeye çalışılmalıdır. Ama, bataklık kurutulmadan sivrisineklerle mücâdelede ciddî bir mesafe kat edilemeyeceği unutulmamalıdır. Hurâfe üreten düzen ve çevre şartları değiştirilmeden eski ve yeni câhiliyye hurâfelerinin, bâtil inanış ve bid'atlerin önünün alınamayacağı bir gerçektir.

Hakk'a ve hak dine inanmayan insanların bize din biçmelerine, kendi bâtil dinlerini bize dayatmalarına, hak dini tahrif etmeye çalışmalarına, Allah'a ve Allah'ın dinine iftira etmelerine göz yumacak

---

199 Ahmet Özalp, Şamil İslâm Ansiklopedisi, c. 6, s. 98-99

200 2/Bakara, 111

201 17/İsrâ, 36

ve boyun eğecek değiliz. Onların ilâhlıklarını, rabliklerini reddedeceğiz; onların tuzaklarına düşmeyeceğiz. Onların (b)alıkları avlamak için oltalarına taktıkları "din"i yutmayacağız.

Allahumme erina'l-hakka hakkan ve'rzuknâ'l-ittibâa ileyh. Ve erinâ'l-bâtîle bâtilen ve'rzuknâ-l ictinâba anh. Ey Allah'ım, bize hakkı hak olarak göster ve hakka ittibâ etmeyi nasip et. Bâtılı bâtil olarak görmeyi ve bâtılardan kaçınmayı nasip et.

Kur'ân-ı Kerim'de Atalar Yolu İle İlgili Âyetler

(Toplam 25 Yerde) (2/Bakara, 170-171; 5/Mâide, 104; 6/En'âm, 148; 7/A'râf, 28, 70-71, 172-173; 10/Yûnus, 78; 11/Hûd, 62, 87, 109; 12/Yûsuf, 39-40; 14/İbrâhim, 9-10; 16/Nahl, 35; 18/Kehf, 5; 21/Enbiyâ, 51-54; 23/Mû'minûn, 23-24, 81-83; 26/Şuarâ, 69-77; 27/Neml, 67-69; 28/Kasas, 36-37; 31/Lokman, 21; 34/Sebe', 43; 37/Sâffât, 68-74; 43/Zuhruf, 21-25; 53/Necm, 23). Ayrıca, bu konuyla ilgili olarak bkz. 9/Tevbe, 23-24; 58/Mücâdele, 22; 11/Hûd, 45-46; 29/Ankebût, 8; 31/Lokman, 15)

Konu ile İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1, s. 482-483
2. Tefhimu'l Kur'an, Mevdudi, İnsan Y. c. 1, s. 119
3. Fi Zılâli'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1, s. 323-324
4. Kur'ân-ı Kerim Şifa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c. 1, s. 335-336
5. Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. c. 3, 677
6. Hulâsatü'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Mehmed Vehbi, Üçdal Neş. c. 1, s. 286-287
7. Mefatihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir), Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 4, s. 204-207
8. El-Mîzan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Muhammed Hüseyin Tabatabai, Kevser Y. c. 1, s. 584-592
9. El-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an, İmam Kurtubi, Buruc Y. c. 2, s. 448-452
10. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Süleyman Ateş, KUBA Y. c. 1, s. 277-279
11. Et-Tefsiru'l-Hadis, İzzet Derveze, Ekin Y. c. 5, s. 160-162
12. Muht. Taberî Tefsiri, İmam Taberî, Ümit Y. c. 1, s. 126
13. Min Vahyi'l Kur'an, Muhammed Hüseyin Fadlullah, Akademi Y. c. 3, s. 147-151
14. Safvetü't Tefâsir, Muhammed Ali es-Sâbûnî, Ensar Neşriyat, c. 1, s. 210
15. El-Esâs fi't-Tefsir, Said Havva, Şamil Y. c. 1, s. 410-423
16. Ruhu'l-Furkan Tefsiri, Mahmud Ustaosmanoğlu, Sıraç Kitabevi Y. c. 2, s. 197-200
17. TDV İslâm Ansiklopedisi, T.D.V. Y. Âdet: c. 1, s. 369-373, Atalar Kültü: c. 4, s. 42-43
18. Şâmil İslâm Ansiklopedisi, Şamil Y. (Gelenek) c. 2, s. 230-231, (Örf:) 5/179-182, (Taklit:) 6/98-99
19. Lâ, Mustafa Çelik, Ölçü Y. s. 66-90
20. İslâm'ın Temel Kavramları, Hüseyin K. Ece, Beyan Y. s. 279(Hurafe), 87-91 (Bid'at), Taklit
21. Kelimeler Kavramlar, Yusuf Kerimoğlu, İnkılab Y. s. 50-52
22. İman ve Tavır, Beşir Eryarsoy, Şafak Y. s. 266-271
23. Kur'an'da Tevhid, Mehmet Kubat, Şafak Y. s. 123-124
24. Kur'an'da İman Psikolojisi, Abdurrahman Kasapoğlu, Yalnızkurt Y. s. 206
25. Yokluğuna Düşülmüş Notlar, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 134-136
26. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (Gelenek md.), Risale Y. c. 2, s. 87-94, (Örf ve Âdet), s. 201-203
27. Yahûdileşme Temayülü, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 176-253
28. Üç Muhammed, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 77-80
29. Kur'an'da Değişim, Gelişim ve Kalite Kavramları, Bayraktar Bayraklı, İFAV Y. s. 198-200

30. İslâm Dininin Yasak Ettiği Bâtıl İnanışlar, Recep Aktaş, Bahar Y. 3
31. Hurâfeler ve Bâtıl İnanışlar, İsmail Lütî Çakan, Marifet Y. / Bûşra Y.
32. Yaşayan Hurâfeler, Kemalettin Erdil, T. Diyanet Vakfı Y.
33. İslâm'a Sokulan Bid'at ve Hurâfeler, Mustafa Uysal, Uysal Y.
34. Bid'at-ı Hasene Yanılgısı, Abdülkayyum es-Süheyhani, Ümmül Kura Y.
35. Yaşayan Câhiliyye, Aysel Zeynep Tozduman, İnkılâb Y.
36. Dilek Taşları, Sabiha Ünlü, İnkılâb Y.
37. Kavram ve Mâhiyet Olarak Sünnet ve Bid'at, Ali Çelik, Beyan Y.
38. Dünden Bugüne İbâdetlerde Bid'at, Abdülhay Leknevî, Vahdet Y.
39. Câhiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri, Ali Osman Ateş, Beyan Y.
40. İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı, Ank. Ün. İlahiyat Fak. Y.?
41. Hurâfeler ve Menşeleri, Abdülkadir İnan, Diyanet İşleri Başkanlığı Y.
42. İslâm Hukukunda Örf ve Âdet, Selâhattin Kıyıcı, İşaret Y.
43. Taklitlerin Çarpışması, Muhammed Kutub,
44. Kur'an ve Hadise Göre Bid'at, Harun Ünal
45. Kitabu'l-Esnâm: Putlar Kitabı, İbnü'l-Kelbî, Terc. Beyza Düşüngen, s. 28, 48, 62
46. Sosyal Âdet ve Gelenekler, Nermin Erdentuğ, Kültür Bakanlığı Y.
47. Geleneğin Direnişi, Beşir Ayvazoğlu, Ötügen Neşriyat
48. Geleneğin Dünyası – Yeniliğin Ufukları, Necmettin Türinay, Akçağ Y.
49. Gelenek, Mustafa Armağan, Ağaç Y.
50. Gelenek ve Modernlik Arasında, Mustafa Armağan, İnsan Y.
51. Osmanlı Halkının Geleneksel İslâm Anlayışı ve Kaynakları, Hatice Kelpetin Arpaguş, Çamlıca Y.
52. Eski, Yeni ve Ötesi, Orhan Şaik Gökyay, İletişim Y.
53. Eski Türk Dini Tarihi, Abdülkadir İnan, s. 1-4
54. Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşilik, Mehmet Eröz, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Y.
55. Eskiçağ Türkiye Tarihi, Ekrem Memiş, Selçuk Ün. Y./Öz Eğitim Y.
56. Bu Din Benim Dinim Değil, Abdurrahman Dilipak, İşaret/Ferhat Y.
57. İslâm'ın Anlaşılmasının Önündeki Engeller, Abdurrahman Çobanoğlu, İhtar Y. s. 54-69
58. Din İstismarı (Özel sayı), İslâmiyât, c. 3, sayı 3, Temmuz-Eylül 2000
59. Atalar Dini Üzerine, Mustafa Başbekleyen, Haksöz, sayı:12, Mart 92, s. 6-7
60. Anadolu Örf ve Âdetlerinde Eski Kültürlerin İzleri, A. Ü. İlahiyat Fak. Sayı 17, yıl: 1969
61. İslâm Nasıl Yozlaştırıldı? s. 37-67
62. Uydurulan Din ve Kur'an'daki Din, s. 340-345

Sonsöz

Eğer bu kitabı gerçekten okuyup mesajını anladıysanız, bunu ve buna benzer diğer kitapları bir kenara koymalısınız ve hemen elinize Allah'ın Kitabı'nı alıp meal ve tefsiriyle okumaya başlamalısınız. Daha önce okuduysanız, yine yeniden ve sürekli okumalısınız. Anlayarak, yaşayışınızla ve güncel hayatla bağlantı kurup O'nun gösterdiği istikamet doğrultusunda her şeyi gözden geçirerek Kur'an'a yönelmeniz, bu okuyup bitirdiğiniz kitabın yazılış amacına hizmet etmiş olacaktır.

Haydi Kur'an'a; Elimize, gönlümüze ve yaşantımıza almak ve bir daha bırakmamak için...

